

మా స్వంత ప్రచురణములు

నాటకరాజములు

ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణశాస్త్రిగారి

రసపుత్రవిజయము ... 1-2-0

రాణాప్రతాపసింగ్ ... 1-0-0

డాక్టరు నందూరి శివరావుగారి

చంద్రగుప్త ... 1-4-0

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారి

పాదుకాపట్టాభిషేకివసు ... 2-0-0

విప్రనారాయణ ... 1-8-0

రాధాకృష్ణ ... 0-12-0

ముత్తసేని వేంకటచన్న కేశవులుగారి

చండిక ... 1-8-0

నూరి పార్థపారథిశర్మ

రంగూన్ మెయిల్ ... 1-4-0

వలయువారిట్లు వ్రాయవలయును :

కొర్రు కొరిన్సుబ్బారావు సన్

పాప్రయిటరు ;

సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ

సే వ

(సాంఘిక నాటకము)

చింతామణి చిత్రాభ్యుదయాది గ్రంథకర్త
మహాకవి

కాశ్యకూరి నారాయణరాయ
ప్రణీతము.

ప్రకటనకర్త

కురికికూరి సుబ్బారావు

ప్రొఫ్రయిటరు సరస్వతీబుక్

బెజవాడ (కృష్ణా)

అయిదవ కూర్పు : 500 పుటలు

బెజవాడ :

శ్రీ సరస్వతీ ముద్రాక్షరశాలయండు

ముద్రితము

1947

ఇందలి వాక్రములు

- 1 రఘు - రఘునాథరావుగారు - కథానామకము
- 2 విశ్వా - విశ్వానరావు - రఘునాథరావుగారి మేనేజరు
- 3 శర్మ - రఘునాథరావుగారి దుష్టన్నేహితుడు
- 4 నిర్మ - నిర్మల - రఘునాథరావుగారి భార్య
- 5 కస్తూ - కస్తూరి - వేశ్య
- 6 చిన్న - సిపాయి చిన్నయ్య - రఘునాథరావుగారి నవుకరు
- 7 రంగ - రంగడు. ఒక త్రాగుబోతు
- 8 వెంక - వేంకటేశము - కస్తూరి తమ్ముడు
- 9 కాసిం - కాసింసాహేబు - కస్తూరి రహస్య విటుడు
- 10 ఇన - ఇనస్పెక్టరు
- 11 మేజి - మేజిస్ట్రేటు
- 12 పాసి - పాసికూటరు
- 13 పంతు - పంతులు - రఘునాథరావుగారి వకీలు
- 14 నాయు - నాయుడు - కస్తూరి శర్మల బారిష్టరు.

ప్రకటన

లిఖితరూపక మగు మాయనుమతిని పొందనివారు

ఈ నాటకమును ప్రదర్శింపఁ గూడదు

ఇట్లు,

కాపీరైటు హక్కుదారు

కురుకూరి సుబ్బారావు నక్ష

K. S. V. సత్య నారాయణరావు,

ప్రొవ్రయిటరు: సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ.

ప్రథమాంకము

ప్రవేశము : రఘునాథరావుగారి మేడమీది కచేరిచానగి

రఘునాథరావుగారు పక్కనగి. గూర్చుండి పత్రిక చదువుకొను.

రఘు - (చదువు నిలిపి, యొక్కనిబ్బూర్పు వ్రాచ్చి) యెత్తముమీద

బరిసిమి లన్నియు బహు భయముగ నములుగా నున్నవి!

చ. కఱి వాకవంక! జాతి మరకక్షు యాహారకవంక! హత్యలుక
మరణము లొక్కవంక! నయమాలిని ధర్మనిరుద్ధ చర్యలుక
జెఱి లొకవంక! నోటికిని చేతికి గప్పున లొక్కవంక! ఇ
తైఱిగున దేశ మెల్ల నతిదీనదశావళ నుర్రెన్గ నే మనక!

చ. తలకని స్వేచ్ఛతో, బటువు తప్పి యెడగని పొరుషునితో,
నెలకొను శాంతిలో, దిశలు నిండిన కీతితో, నమస్తేతో
దొలగని భోగభాగ్యములతో, దులహుగిన దేశ మిప్పుడి
ట్టులు తలక్రిందులై, కుడిచేతు నిగిలిలేని విపత్పరంపరలో!

(క్షణ మూరకుండి) మన దేశమున కెన్నడైన మరల నుండ
యోగము నట్టునా!....ఎక్కడి యోగము....ఎక్కడి లోకము!

సీ. కొంపలు తెగనమ్మి కోర్టుల, చైత్యం గా

ఫీ హాతుశ్శ, వశశ్శం బెంచువారు
పండిన నరకల్లం బరదేశముల కంపి

కఱివున కిర వేటుపలుచువారు
మూడుప్రొద్దుల ముప్పే మూన్సివల్ మెంబరు
పదవిలో గనులు కన్నునివారు

ఆస్తి భార్యలపేర అప్పులు తమపేరఁ

బెంచి, ఐ. కీ. లను బెట్టువారు

బట్టకొఱకు, బట్టకొఱకు, బ్రాందికొఱకు

సిరులు పరదేశములపాలు సేయువారుఁ

బూర్తిగా నెల్లడల వట్టిపోవుననుక

దేశమున కీ యరిష్టము తీఱఁ బోదు !

(ఉలికిపడి) ఏమిచెప్పుమా యా గోల ! (అని లేచి గవాక్షము గుండ వీధివంకఁ జూచి) ఎవనినో తప్పు దాగిని జాగ్రత్తగ్గుని దండ భటులు, చచ్చిన గేదెమాడనుబలెఁ జరచర నీళ్లుకొని పోవుచుండు సోమరులు కొందరు చోద్యముక్రిందఁ జూచుచు నాని వెంట డించినారు ! సిగముడి వీడ, సింగారింఁచిన పుట్ట మూడ, బడ్డనఁ బడ్డ చేపవలె, ఓడ దిగిన నావికునివలె, శేషతేనకుఁ బెండ్లికొని లాడుచు, అనువు తప్పిన యవయవములతో, అలుకుపాత్ర లైన యుడుపులతో, వెంట లూడ్చిన తలతో, వెచ్చు లూడిన యెడలితో మద్యపానమువల్ల నీ మందభాగ్యుఁ డేమి మానంద మనుభవించు చున్నాడో !

చ. జలములు క్రోలి కుంజరము నత్యసమృద్ధి మెలంగ నేర్పు, నా జలములె త్రావి సింహ మతిసౌర్యబలప్రతిభాస్థితి న్మదా నళ ఘన కుంభయుగ్మమును బ్రహ్మలు సేయును; వీని నాత్మలోఁ దలఁడక, మానవుండు సురఁ ద్రావఁగఁ గోరు నిదేమి పెట్టయో !

చిన్నయ్య—(ప్రవేశించి) బాబూ ! రంగఁ డీపూట కొంచె నమ్మనీళ్లు బద్దకించి, వెళ్ళాన్ని కొట్టబోతే, ఆ బిల్లు, ఆడ్డవెళ్ళిన అత్తగారికి తగిలించంటండి, అందుకోనము పోలీసునా రాయెడనను చేశను కీడ్చుకుపోతున్నారంటండి. దేవుణ్ణివారితో యానంగతిచెప్పమని ఆడిపెల్లాం వొచ్చి అగోరిస్తోంటండి.

రఘు — ఏమీ, యిప్పుడు పోలీసువారిచే నీడ్చుకొని పోవడమిచ్చు వాడు రంగడా ! ఇటువంటి విషయములలో మానవుకర్తకు మేము సాయపడువారము కామని చెప్పుము !

చిన్న—చిత్తం బాబూ! చిత్తం. ఇదే మా పటాలలో అయితే
యీపాటికి చీకటికొట్టో యేడా గన్నమాటే తెల్లొడు తాను
తాగడంవేకాని, యెదటివాడు తాగడాని కెన్నడూపొప్పకోడు.

రఘు—నరే, నీసోదె చాలు గాని, వీలుగా నున్నయెడల నొకసారి
వయికి రమ్మన్నా నని విశ్వాసరావుగారిలో జెప్పి కొత్తగుడ్డి
మురకు జీనుగట్టి కొని తెచ్చని గుడ్డిపువానికి వర్తమానమవుము.

చిన్న — చిత్తం బాబూ! చిత్తం (అని నిష్క్రమించును.)

విశ్వా—(ప్రవేశించును)

రఘు—మామగారూ! రంగని సంగతి విన్నారా?

విశ్వా—విన్నాచు బాబూ! విన్నాను.

రఘు—తోడనే వీనిని కొలుపునండి తొలగించుట మంచిది కాదా?

విశ్వా—మంచిదే కాని, యొకసారి మందలించి చూతము.

రఘు—ఏమి వెళ్లి! గుడ్డిళ్లు పెట్టిన గూనిచంపు తీటునా?

ఆ. చూచిబుగ నరుడు దుర్వ్యసనములు
నిపుణు లేని చింత నిప్పు రవలు
స్పర్శమునకు దారి సంఘటిల్లిన నంతు
చూడకుండ వీడనాడు లేడ!

ఆముని —

గీ. అంటురోగంబులకును, దుర్వ్యసనములకు

లేదు పరికింప భేదము లేశమేని;

దరికి రాసిస్తూ మేని, తథ్యముగ స్నేగు

పోలిక, తుణుంబులో జుట్టుముట్టేటటు!

విశ్వా—నిజమే నిజమే. కావుననే. దుర్వ్యసనములకును పునకునా
మూర మొత్తయున్న సంతమంచి దని పెద్దలు చెప్పుదురు. తమ
సెలవునకార మీరంగని తత్ తుణమే తొలగించెదను.

రఘు—(నవ్వుచు) సరి కాని, మామగారూ! సాహసించి యడుగు
చున్నాను. మీ కేమియు దుర్వ్యసనములు లేవు కదా?

విశ్వా—ఈశ్వరానుగ్రహమువల్ల నింతవఱకు లేవు!

రఘు—అ! మామగా రిప్పుడు నా చేతిలో మత్స్యము గాలమునః

జిక్కినట్లు చిక్కినారు ! మీకు నన్యనృపనము లేదా?

సీ. నన్యంబు దృష్టిసి నాశంబు గావించు

పొగచుట్ట పెదవుల పొలుపుఁ బెఱచు

బీజీలు జిహ్వ కప్రియ మాచరించు

సిగరెట్టు గుండెను శిథిలపఱచు

మద్దతు బుద్ధికి మాంద్యంబు కలిగించు

గంజాయి పిచ్చుని గలుగఁ జేయు

కాఫీ నరంబుల కావర్తం గలిగించు

టీ పైత్యవృద్ధి ఘటిల్లఁ జేయు

మానుము వివేక మెల్లను మంటఁ గలుపు

భంగు జ్ఞాపకశక్తిని భంగపఱచు

అభిని రక్తమాంసంబుల నార్చిచేయు

గాంచ దుర్వ్యసనంబులు కావె యివ్వి?

విశ్వా—నన్య మంతకూడని దని నా కెన్నఁడుఁ డోడదేవు.

రఘు—అలాగుననా! అట్లయిన నాంకింపుడు...

సీ. ఎంతటివానిచే నేమియు బిడియంబు

వెడలించి, చేయి చాపించివీటు !

విశ్వా—ఆమాట నిజమే. వెలమదొరగారు కూడ పొడుము ముప్పించి
వెనుతీయరు !

రఘు—తఱుచుగా నేడనో దా కొని వెళ్లి వెం

త్తింది తైతక్క లాపించివీటు !

విశ్వా—ఏడనో కాదు, ఎదుటను నుండియే కంటి కగడదడు !

రఘు—ముందుగాఁ దన్నెత్తి మూర్ఖునకున్నఁ, జే

యంగబూను దని కడ్డు తగిలివీటు !

విశ్వా—నందియ మేమి, భోజనసమయమునకూడ పొడుము ముప్పించి
గాని కథ నడువనివారు కావలసివలెనంతమంది !

పిఠు — ముక్కును ముటుగు నూముగఁ జేసి, దేవుని

తిన్నపై నైన నీదించితిఁలు!

విశ్వా — దేవుని తిన్న మీఁదనే కాదు—దేవునితలపైగూడ నాయూ
అతఁ ఁ పన్నడపన్నడనిపేకము జరుగుచునే యుండును!

పిఠు — అది మరకలతో మేని యుడుపుతల్ల
చించి—చాకలిచేత దిట్టించితిఁలు!

విశ్వా — చాకలి చేతనేగాదు — వాకిలి యూడుచు దానీదానిచేగూడ
చావుతిట్లు లినవలసినదే!

పిఠు — అలుపలుకు లేల—వెలయాలువగిది — నెత్తి
నెక్కి, కట్ట కుండల చేతి కిచ్చితిఁలు!

విశ్వా — నిజమే బాబూ!—నిజమే! ఇదిగో— నాపాడుముబుట్టి నిప్పుడె
కప్పుకొంద కొట్టెద! (అని యట్లు చేయును).

పిఠు — సెబాను! నాజన్మ మిప్పుడు చరితార్థమైనది! ఏనూ?
ఏటనాలుగఁ బాతెడి యేటినుండి
నగ్రమువలె నల్పు లలమించు ఋణమునుండి
నాటుకొనినట్టి దుర్వ్యసనములనుండి.
యొకనిఁ గాపాడినను జన్మ మొప్పు నందుకొని.

చిన్న — (ప్రవేశించి) బాబూ, గుఱ్ఱం వచ్చిందండి.

పిఠు — మామగారు! నే నొకసారి మనలోటవఱకుఁ బోయి వచ్చెద.
ఈపూట వచ్చిన యుత్తరములివిగో, యిచ్చట నున్నవి (అని
బల్లమీఁది యుత్తరములుచూపి, బట్టలు వేసికొనిచిన్నయ్యతో
నిష్క్రమించును.)

విశ్వా — (ఉత్తరములం దీసికొనుచు) అవురా! అబ్బాయిగారి యో
గ్యత! ప్రభువు లందఱు నిట్టి వారైనచోఁ బ్రజల భాగ్య
మెట్లుండెడిదో గదా!

సీ. కోళ్లతో, గొట్టపాళ్లతో, సీమ కుం
దేళ్లతోఁ గొలుపులు తీలువారు!

వేలును లక్షలు వెచ్చించి, కుక్కలెఁ

గొని మూచి గొనిచుకొనెడివారు!

ఇంటిదాసీలకు బంటులై, ధార్మిక

మోములన్న మొగాలు మునుచువారు!

పాడువేసాలకై బ్రాంది సీసాలకై

యెట్టేటనే విక్రయించువారు!

నై, జమీందారు లెంతతో నైజకీర్తి

గంగలోఁ గల్పుచున్న యిక్కాలమందు—

భాగ్యవశమునఁగాక, యిష్టగిది పరమ

పావనుండైన ప్రభువు సంప్రీతి మగునె!

చిన్న — (నడిగాఁ బ్రవేశించి) అయ్యా! అయ్యా! రండి!-రండి!-రండి!

పాడుగుట్టం బెదరి బాబుగార్ని పడదోసిందంట!

బిచ్చా—(ఉలికిపడి) అరేరే! యెంతవని జరిగినది! ఆబ్బాయిగారి

కేమియు దెబ్బ తగల లేదు గద?

చిన్న — అమ్మయ్యా! అంతగుట్టంమీదనుంచి పడితే చెప్పే తగల్గొ?

తల పగిలినదంట, తరువేసి ఆసుపత్రికి తీసుకు పోతున్నారంట!

పోలీసువారు జామీను తీసుక పోవ్వంటే, అనవయానికి రంగ

డెల్లాలో ఆదారి నొస్తున్నాడంట, పాపం. బాబుగార్ని వాడే

పట్టి లేవనెత్తాడంట!

బిచ్చా—(ఆందోళనముతో! అన్నన్నా! యెంత ప్రమాద మెంత

ప్రమాదము! బైవమా! నీవెంత దారుణమున కొడిగట్టతివేమి!

ఆ. సకలగుణుణరాశి, శాంతి పయోరాశి

వినయ భరతుఁ, డతివివేకలితుఁ;

డట్టివాని కిట్టి యాపద కలిగింప

బుద్ధి యెట్లు నీకుఁబుట్టె నయ్య!

(అనుచు సత్వరముగా నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకిము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము : రాజవీధి

కావించు — (గొడుగు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి)

పాట

- (1) సారా కల్లు నల్లగ పుంటే - కొక్కంటిబుట్టులు కొంటినిపుంటే
లోకుల్లో నా కేవి పని! యీలోకంతో నా కేవి పని!
- (2) కాలవ లన్ని కట్టే అయితే - సప్తద్రవీ వంతా సారా అయితే
కలువొస్తే నా కేవి బయం! కాటక వోస్తే యేవి బయం!
- (3) సారా సీసా సంక నుగడగా, నేలను గుప్పెను సీసా లుండగా
హాయిగ వెణం పోవాలి, అప్పుడు పొంగం రావాలి!

సందేయం వేచి? సారా తాగినాడో సరసుడు; కల్లు తాగి
నోడే ఘనుడు. కాదన్నవాడు నా కాలిగోరుమీదనుంచి బలా
హారు! అయితే, వోటిమాత్తరం నిజం: తాగేనాళ్ళ అదురుప్ప
వంతా తాటిసారాతోటపోయింది అందులోనూ సిగురు సారా
పోవడం, సిగి పోవడంవే! అమాదిరిసిగురు రంగు—ఆ నకల
సంవెంగ వోసనా, ఆ అగ్గినిప్పు నిమా, వో! వో! గ్యాపక
వోస్తే, వోళ్ళు గరిపొతున్నది! పాడు రమ్మ, ఈ రమ్మెచ్చి,
రమ్మలు లిసేస్తోంది! అయిదుబుట్లు తాగినా, అగ్గిపుల్ల
మంటలాగ, అంతలోసెల్లు! సాల్టోళ్ళు తాళ్ళకు నెంబల్లెయ్యడం
వచ్చాక, కల్లుకూడా కంఠాళి అయిపోయింది. కల్లు తాగితే

మునుపు, కవిలాసంలో వున్నట్టుండేది! ఇప్పుడు కల్లు తాగితే కళ్ళు తిరగడం, వొళ్ళు పెరగడం, పళ్ళు చిరగడం తప్ప, పైనేమీ లేదు! కల్లు సంచుదగ్గం యెక్కడుందో కనపర్చిందాకా, బేవ నోళ్ళను పట్టుకొని, బేవుల్నాకే గు తస్తే బేసుగ్గా వుండేది! (పరికిమించి) నేను రంగం వెళ్ళి, ముడుపులమ్మ తీర్తానెక్కి మూడేళ్ళు ఈ మూడేళ్ళల్లోనూ ఊరంతా ముక్కలూ సెక్కలూ అయింది. బ్రాందిపావులు పలచబడ్డాయి, సారాకొట్టు సగం వైనాయి, కల్లుదుకాణాలు కనబడకుండానే పోయాయి! కాఫీహోటేళ్ళు మాత్తరం కావాల్సినన్ని లేచాయి! కాని కల్లు కావలిస్తే కానీ యెల్లిన టైల్లాలి! ఈదుకాణాలు దూరంగా తరిచేసి నోట్లీ, పడదీసి తన్నినా పాపం లేదు! వోయి రంగ! వోయి రంగ! నా సేతినిండా డబ్బే వుంటే, కానీ రావేస్తే రాద్దాకా కల్లు సలివేందర్లు పెట్టించక నోయ్యానా! డబ్బుగ్నా వోళ్ళ కొక్కళ్ళ కీతల్లో వూకన్నమాట లేదు. (ముందునకు) జూచి) అడుగో సిపాయి సిన్నయ్యతాత! (పరికిమించి) ఏం సిన్నయ్యతాత! యెల్లా వున్నావు?

చిన్న—(చీవేచించి) అదిగో, రంగ డెప్పడో రంగన్నుంచిదిగాడే?

రంగ—మొన్నటి వోడలో వొచ్చాను తాతా!

చిన్న—ఎన్నాళ్ళ కొచ్చావు! ఏవిటి రంగం విసేసాలు?

రంగ—అబ్బో! రంగం సంగతి సెప్పడానికి నాతరచవా, నాయబ్బు తరచవా! ఎవణ్ణి సూసినా, సేతినిండా డబ్బు, కడుపునిండా సారా! పెలియిదిని బ్రాందిపావు, సందుసందుకూ సారాకొట్టు! జాంది సారాలు తాగితే బర్మావోడే తాగాలి; అయితే, రమ్మ సారా వొచ్చాక, రంగాన్ని కూడా పోకుతగ్గిందంట.

చిన్న—మేం వెళ్లిన్నాటికి రమ్మంకా రాలేదు.

రంగ—ఏవిటి! అయితే నువ్వు రంగం సూశా వన్నమాటే!

చిన్న—వొక్కరంగంవేనా? రంగం మోరీను, టోకీ, సింగపూరు, మాండలే, వొకటేవిటి, ఆటాపంతా సుట్టబెట్టాం. అసలు అవా.

రాజును పట్టుకున్న దెవరు? మేవు కాదూ? అప్పుడేగా ఆకా
శాన్నుంచి సుక్కలు రాలాయి! మాపటాల వెళ్ళకపోతేమాండ
లీకోట దొరికేదా! ఆరాజు సింహాసనాన్ని ఆరువందల వజ్రరా
లున్నాయి! కోటలో యెటు తిరిగినా కోడిగుడ్డంతేసిర తైనాలు
కాళ్ళకు తగలేవి!

రంగ—రత్తనాబేనా! రమ్మసారా యేవైనా వుండేదా?

చిన్న—రమ్మంకా రాలేదన్నాగా? ఇట్టవొచ్చి నంత యిప్పుసారా
పట్టసారా దొరికాయి.

రంగ—అయితే నువ్వు సేనాసారాలు సూశా నన్నమాట!

చిన్న—సూశాను గానీ, 'పావుమంతరం నేర్చుకున్నాక, పత్తిరిసేవ
మొకలెట్టి, కల్లు సారాలు కంట సూట్టం మానేశాను.

రంగ—నరేగానీ బాబుగా రెల్లా వున్నాను?

చిన్న—బాబుగారు బంగారంలా గున్నాడు. అన్నట్టు సెప్పలేదు!
బాబుగారు పడ్డప్పుడు నువ్వు సేసిన సేవకు, బగుమతి యివ్వడా
నికి పిలవంతు, నువ్వురంగం వెళ్లినట్లు నేనే సెప్పాను. అప్పట్లో
నువ్వుంటే అడిగిన యీనా విచ్చేవారు. నిజంగా బాబుగా
రప్పుడు నీమూలాన్ని బలికారు!

రంగ—తప్పు తప్పు. నామూలాన్ని కాదు, నాచేతుల్లో
వున్న సారాసుక్క మూలాన్ని బలికారు! ఆపడ్డపాటుకే ఆ
సుక్క పడకపోతే, ఆపాటు గుటుక్కు మనవలసిందే!

చిన్న—అయితే బాబు! అయ్యగా రీకాడికి తెచ్చింది నీసేతి
బోణీయేనా!

రంగ—అదేంటదేంటి? ఏకాడికి తెచ్చిందేంటి?

చిన్న—ఏకాడికా, (మెల్లగా) తాగిపోడంటే తరిచేశేక్కాంచి తాగు
మోతున్నమాట్టా కూకుండబెట్టుకుని, తప్పతాగేకాడికి!
కావోసినంత సొమ్ముతో కలకల్లాడేక్కాంచి, అరవయ్యేల్లాకా
అప్పుసేసే కాడికి! ఈపాలి తెలిసిందా?

రంగ . (ఆశ్చర్యంతో) నిజంగానే?

చిన్న—అమ్మతోను! ఆ హారాటూరి నేరబద్ధుడు వాడతానా!

రంగ—అవును! అందుకాచ్చెరి: వేస్తాను! నామట్టుకు నా కలా తగులునుదో తెలుసా? మాబాబుదినానికి మాసాతాని జయ్యన్నసచ్చినోడు కానికాని బుచ్చునోని కాస్తకాస్త సేతులో పోతాను! ఆకానిడబ్బు నీర్యతోనూ, కావారపు బీకినాను పట్టుకుంది. అయితే, బాబుగారికి కార్యనయినదా?

చిన్న—కావోసినంత బలవంతంనూ. నిర్యం కావడమైతేరం జరిగింది. ఆయెనక, అమ్మగారూను పంపాలేమి, నూరుశీసుకుని రాలేదు. అయితే, రంగాన్నుంచి అన్నింటి హెచ్చాకావే?

రంగ—అబ్బో ఆగొంతు నేనా వుంది. నోబర్కావోషికి నాకూ సారాకొట్టులో ఒకడం పెరిగి తాను నో పాడినాను. అందుచేత పోలీస్ శృంగంకుడా అమాంతంగా సక్కా రానుసాచ్చింది.

చిన్న—అల్లాగయితే నీ నేతితోనక నింకా అలాగలే వన్నమాట! ఏం తెచ్చావు రంగాన్నుంచి?

రంగ—రంగాన్ని గతించి నంతా రమ్మసీత్యకే పోయింది. పోలెట్టి, పట్టుకువాలూ. నూ గొడుగూ, పనిరూపాయలు రొక్కంమాత్రం తెచ్చాను. పనిరూపాయలూ వచ్చినానే పయినలయ్యాయి. మొన్న వెళ్తున్నాను. నిన్నరుచాలమ్యును, నూపూట నూగొంతు గట్టుకు బయల్పెట్టాను.

చిన్న—నలే, నలే అగొంతు నెక్కా వచ్చిందా? ఆడికంట పడితే యేదో పని సెప్పకమానా. అది కింటి కొస్తామి వద.

రంగ—సెరిమగా నెవరు?

చిన్న—బాబు గారికి దావరించిన బాటిల్ మేట్లలో పాకడు! తక్కిన మాటలు లేనివారే సెబుతాలే

(తెగ్గరు నిమ్మ-మింగును)

రెండవరంగము

ప్రదేశము — రఘునాథరావుగారి మేడమీద గది.

ప్రవేశము — బాంబిడిశీశాలును, గ్లాసులును గల బల్లలపై పైవున
గూర్చుండి... రఘునాథరావు గారు, శర్మ.

రఘు — సరికాని, యొక సందేహము —

చ. మనసు తిటాలున న్యేరపు మాపిరి దీప్తి వహించు; బుద్ధి య
య్యసకరణంబులం గమల మెప్పులొ యల్లె వికాస మొందు; జ
య్యస నితాంగకంబులును యంత్రమునం ఘటియించినట్లు కా
లును, మధునేవ యేటి కెలలోన నిషేధ జెనునర్చి బుధుల!

శర్మ — డౌబటు (Doubt) నే నిశ్చయరాఫ్ (Clear off) చేసు
మి గాని, ఇంకొక గ్లాసు కాసిండు

రఘు — (నవ్వి) దానిదౌటు దానిచేతనే నాని ప్రేమకు కావలయును!

ఇద్దఱు — (బాంబిడిశీ గ్లాసులు విరిచి, వానిని చేయుచును)

రఘు — దీనితో నీ వెన్నిగ్లాసులు ?

శర్మ — ఎన్నియో యెక్కడ? అన్నియుం గలిసి యెట్టి? మీరో?

రఘు — నేను మూడే కాని నాకప్పుడే చుచ్చెరుటలు పట్టుచున్నవి.
ఏమి చిత్రమో కాని, యెన్నిగ్లాసులు వడినను నీ చేమియు
జలించనే చలించవోయి!

శర్మ — అదిగో అదియే మనయొద్ద నున్న యాచిత్రయము.

ఉ. తాగుట గొప్పకాదు పది ద్రాములు ద్రాగిన మూలములకొ
దాగక, డీలుకోక, వస త్రాగిన పిట్టనిధాన మెట్టిగా
నాగక, యొద్దకుం జనిన వాసన గొట్టుగ నీక వీధులకొ
దోగక; పెంటకుప్పలను దోరక యొప్పుట గొప్ప నా నగుట.

రఘు — సరే కాని, నా సందేహము తీర్చివావు కావు.

శర్మ — బాబూ! మనపెద్దల తెలివితేటలు మనకుం బూర్తిగా పె
నిన తరువాత గూడ మన కీ సందేహ మొందులకు?

హెచ్చినకొలది నాచుటుకునము హెచ్చినది. నాచుకుకు దనము హెచ్చినకొలది యాయన మక్కయు హెచ్చినది. అనా డావిధముగా నాయన పెట్టిన బిచ్చ మవిచ్చిచ్చుముగ నేటికిని సాగుచున్నది ! నాకథ యది. దయచేసి. మీకథ కూడ చెలి పితిరా వినియానందించెదను, మీరుషక్రిమించులోపల నొకనారి మరల నోరు తడుపు కొనెద. (అని మరలచొక్కాసు త్రాగును)

రఘు — నాకథ నాకే వింతగాఁ దోచునంత విచిత్రమైనది ! మొన్న మొన్నటివఱకును, మద్యపానమును నాకంటె నిరసించువారు మనయిండియాలో లేరు ! అట్టిస్థితిలో, నొకనాఁడు నేరొక్కకొండ గుట్టమునెక్కి పికారుపోవుటయు నొకచోట నది బెనరి బెగ్గోలు పడుటయు నేను దత్తరిల్లి తలక్రిందగుటయు, తల నగులు టయుఁ దటస్థించినది. అపూటనే, త్రాగినందులకై నా గొలుపునుండితొలగింపఁబడి, దైవయోగమున, నాపసుచుచున నాచేరువకు వచ్చియున్న నాపరిచారకు డొకఁడు నాచాటు చూచి, చప్పునఁ దనకడనున్న సారాయి యింత నోటఁ బోసెను ! అమ్మగతలోఁ గిమ్మనకుండ నాచుక్కలు మింగితిని ! అప్పు డెఱిగిన దంతవఱకే. మఱునాడు మధ్యాహ్నమునకు మరలఁ దెలివి నచ్చినది. కాని, తాళవశముకాని తలపోటు ! డాక్టరు నాబాధ చూచి, గ్లాసుతో నింత యరలు తెచ్చి పోసెను. దానిచే మరల మైముఱచి నిద్రించితిని. కాని మెలకువ రాగానే తలపోటు మరల దాపుర మైనది ! మరల డాక్టరు మందు తెచ్చి పోసెను. ఈ విధముగాఁ దెలివి వెంబడినె తలపోటు....తలపోటు వెంబడినె డాక్టరు గారి పరమహావధము !

శర్మ — సరే, సంగతి బోధపడినది. ఆ పరమహావధము బాగ్గింది !

రఘు — యూ ఆర్ రైట్ ! (You are right) కాని యాసంగతి నాకప్పటికి దెలియదు. గాయముమానినపిమ్మటఁగూడగ్రహచార వృద్ధిదలపోటు మానకపోగా, డాక్టరు తా నిచ్చుచువచ్చిన యర

అది యని చెలిసి - బాధానివృత్తి యగువఱకును బ్రాందినేవ
తప్పదని చెప్పెను! ఇంక జేయవలసిన దేమున్నది? -

౪. పదిలముగా గవాటమును నైచి, యొకండనె కూరుచుండి యీ
గది నొక కొన్నినాళ్ళు - నిటఁ గాదని మావనవాటి కేగి పూ
బాదలను గొన్నినాళ్ళు - నిరుపూటల ముండుగఁ గోలి గోలి, హా!
ఠెడ కిటు రేపు మాపులను దుప్పిగఁ ద్రాగెడుదాఁక వచ్చితికా!
గర - ఇంక జెప్పనక్కఱలేదు. ప్రపంచమునందలి పై తరగతిత్రాగు
బోతులలో - నందకుఁ దొంబడిమందెనై దుష్టలవల్ల వక్రించినవారే!

గీ. తథ్యము వచింతు - మన్యసుండరికి గన్న
తండ్రి వై దుష్టుడు, వెలయాలు తల్లి; పైష్ట
వుండు చెలికాఁడు; తద్వర్తకుండు టాత;
జారులుం, జోరులు, నిశాచరులు, మంత్రే
వాదులుం, సూచరులు, నటుల వలపుమగలు!

౫. - అయినను, నేనాయన చెప్పగానే మెత్తబడ లేదు. అనేక
సాధనములుచేసి చూచినాను. కాని, దానితోఁగానితలపోటు
తగ్గడిదేకాదు! చివరకొకసంవత్సరమునకాశిరోవేదనపోయినది.
అయిననేమి అప్పటికి యది పెన్నెముకవఱకును వేరుతన్నినది!

శరత్ - (తనలో) కనుకనే, మావంటి వాంఛ కింత గ్రాసము దొరకు
చున్నది! (పయికి) అయిన, నందులకు మీరస్యథా భావింప
నవసరము లేదు.

* ఏలిటిల్ విస్కీ, నా అండ్ డే,
యీజ్ రెలిష్టు బైదీ బెస్టు ఆఫ్ మెన్.

అని కారికలే యున్నవి. అది కాక - మీరు గుఱ్ఱముమీది
నుండి పడినప్పుడు మీ సేవకుడు పోసినచుక్కలే మీప్రాణములను
నిలిపినవి. కాకున్నచోడనే కాళ్లు సేతులు చల్లబడెడివి. మధ్యము
యొక్క మహిమకు మేర యున్నదా!

*A little whisky, now and then, is relished by the best of men,

సీ. కనుగందు వాడొక గ్లాసు వేసినతోనె

హనుమంతునకు గంతులూట నేర్పు

మూగవాఁ డొక్కదాముం గొన్నమాత్రాన

వేసోళ్ల శేషుని వెక్కిరించు

పిటికివాఁ డొక యాన్సు కీల్చినయంతనే

యుత్తరు చెంపపై నూచికొట్టు

పుంస్తవహీనుం డొక పుడిసెడు గొనఁగానె

సింహబలుం బట్టి చిత్తుచేయు

పరమలోభి యొక్క పాత్రేడు సేవింప

దానకర్ణుఁ దరిమి తరిమి కొట్టు

శోకభరితుఁ డొక్క సోలఁడు కోల్చిన

నొడలు మఱచి హర్షజలధి మునుఁగు!

గీటు - (నవ్వి) ఇదిగో-యీ సీఫోరణియే యిందులకు నిదర్శనము!

శరత్త - నామాటలు మీరట్లు నవ్వుల బుచ్చుదగినవి కావు. జగత్పూజ్యుని వడసిన-పేక్షియియిత్ త్రాగుబోతు, పెరిడే త్రాగుబోతు; విల్పు త్రాగుబోతు, నెల్కు త్రాగుబోతు; మనలోవ్యాసుఁడు త్రాగుబోతు, వాల్మీకి త్రాగుబోతు; కాలిదాసు త్రాగుబోతు; కబీరుదాసు త్రాగుబోతు; ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలు త్రాగుబోతులు, మును లందఱు త్రాగుబోతులు. ఇప్పటి నాగరక ప్రపంచములో త్రాగనివానికి తావే లేడు! త్రాగినవాఁడేయూరికితలమానికము - త్రాగినవాఁడేనలుగురిలో తగవరి! త్రాగినవానికి యూరిలోదాక్షిణ్యము - త్రాగినవానికి యింటిలో ధర్మపిండము! త్రాగినవానికి సభలోతాంబూలము - త్రాగినవానికి మేజువాటిలో దండము! ప్రభువుత్రాగకపాలింపలేడు. సేవకుఁడు త్రాగక సేవింపలేడు! నకిలు త్రాగక హక్కుమెదపలేడు. వైద్యుడు త్రాగక వ్యాధినిగనిపెట్టలేడు. కవి త్రాగక కలముపట్టలేడు - గాయకుఁడు త్రాగక కంఠమెత్త

లేడు! పూజారి త్రాగక పులికాపు పెట్టలేడు - అర్చకుడు త్రాగక హారతి పట్టలేడు! వంటవాడు త్రాగక నండలేడు - వడ్డనవాడు త్రాగక వడ్డించలేడు! పెండ్లిలో త్రాగుడు, పేరంటములో త్రాగుడు, విందులో త్రాగుడు, వీడుకొలుపులో త్రాగుడు, స్లబ్బులో త్రాగుడు, గింధకుటిలో త్రాగుడు, రచ్చలో త్రాగుడు, రైలులో త్రాగుడు, భోగములో త్రాగుడు, రోగములో త్రాగుడు, చావులో త్రాగుడు, శాస్త్రములో త్రాగుడు! ఈవిధముగా త్రాగుడు. ఇష్టదైవమువలె నిహవర సాధనమై-పడుగు వేకలవలె పవంచమంతయు నిండి-గాలి నెలుగులవలె గౌరవాదరములను బడసినది. పడయుచున్నది, పడయ నున్నది!

రెండు -- (పకపకనవ్వి) ఓరీ నీ తెచ్చు కాల! శుంపరెన్ను సొసైటీ వారి (Temperance Society) దుంప తెంపెడునట్లున్నావే! సరికాని, యీదుర్వ్యసనమున కిందఱులోనగుటకుఁ గారణమేమి? చక్క -- దాని నుహిమయే దానికీ గారణము. ఆమహిమ కంతున్నదా నీ. బ్రాందినీసా కంటఁ బడఁగానె వరహాల

చాతు కాన్పించినపగిది దోచు!
 పప్పు మంచును గార్కు చప్పడైవంతనె
 జయభేరి విన్నంత సంబ్రమొదవు;
 దొడదొడ గ్లాసులోఁ దొలికించు సమయాన
 నమృతంబు పడుచున్నయట్టులుండు!
 చుటచుట గొంతులోఁ జొచ్చెడు తఱి, పోయి
 నట్టిపాణిము వచ్చి నట్టు లొప్పు!
 అవల, నానందవార్ధి నోలాడునట్లు
 స్వర్ణభూమి విహారము నలుపునట్లు
 రంభ యొడిలోన నిర్దుర క్రమోన్మత్తు
 తనయూవనలోనఁ జిత్తము సుఖించు!

రెండు -- అనహాయవాదులు దాని నంత మొందింపఁజూచుచున్నారే.

శర్మ—అనహానుషాసులు కాదు సరిగదా - హరిహరాదులు కూడా దాని నంత మొందింప లేరు! ఏమందురా? - నాది స్వస్థకౌసల గల మహానుభావులు నైస్సాయి సభలోఁగూడఁ గలరు! ఆ పైని ఎల్లెక్షనులో దాని కిప్పు డెక్కడలేని ప్రాముఖ్యతయుఁ గలిగినది! విన్నారో లేదో మొన్నటిమూనిసిపల్ యెల్లెక్షను సందర్భమున-సారాకొట్టు, మూనిసిపల్ కచేరీలమధ్య-హోటల్లు దిరుపతి మొక్కుల బిచ్చగాండ్రవలె తీట తీట నొరలిగా రంట! దీనికేమిగాని-క్లబ్బులో గానసభ యంట- వెన్నదమా?

రఘు—చీట్లాట గొంపులో మనకల్లబ్బు-శివలింగ తగునాళ్ళను మించి యుండును గదా-ఆగందరగోళములో గానసభ కూడనా!

శర్మ—అనలు, మీకు, సంగీతమునందుఁ జవి కలదా?

రఘు—సంగీతమునందుఁ జవి లేకపోలేదుగాని

చ. బిరడలు తిరిప్పి, తంతులను బెప్పులైంది, ముహల్లుటింది, తం బుర శ్రుతిచేసి, గొంతుకథముకా నకిలింపుల నెట్టి. గూబపై కరము గదించి, వాతపారి క్రమిల్లిన చందమున నివ్వకారపై ఖరి సభలోన గింజకొను గాయకుడన్న సహ్యామే జమా!

శర్మ—అట్లయిన, మీఁకాడుపాటపైనాదరము పెచ్చన్నమాట!

రఘు—అఁకపాట. యన్నజ్ఞప్తికి నచ్చినది. మొన్నరాత్రి గూబీ నొక పెండ్లి యూరేగింపు వెర్చినది. ఆఁకూరేగింపునందున్నాడెలో నొకతె పాడినది గదా, అన్వరమాధుర్య మేమని చెప్పుదును!

శర్మ—న్వరమాధుర్యమేనా - దాని సౌందర్యమాధుర్యము కూడఁ జిత్తగించినారా?

రఘు—అంతవఱకు జనుగుట కనకాశము లేకపోయినది.

శర్మ—(తనలో) సెబాసు! అసలైన ఆవర్హానిటీ (Opportunity) దొరికినది! ఈసందర్భములో నీతనికి నమరకలిగించి, దాని యింటికిఁ దార్పగలిగితినా-నాయదృష్టము నాబుగుకాళ్ళమీఁద

నడచిన దన్నమా! బహుకాలముచుండి దానిపై నాకుంగల
భ్రమయుఁ దీయుచు. ఈయెఱచేత నీతడు నాచేతి కిటుబొమ్మయు
నగును! ఏమిగూడు (Chance)! టూబర్న్స్ విత్ వన్ స్టోన్!
(Two birds with one stone)

రఘు—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు?

శర్మ—ఏమని చెప్పుము! దాని యందము చూడలే దనగానే నా
డెందము కుంగిపోయినది!

రఘు—అ దేమి? ?

శర్మ—అ దేమిటి?

రఘు—ఎవఁడె యా యువతి? సాందర్యరాశిని చూడనివి చూపులా!

శర్మ—దానితల్లి దానికి పెట్టిన పేరు: కస్తూరి—దాని సాందర్యమును

బట్టి లోకులు పెట్టిన పేరు సెర్చిలైట్! (Search light)

రఘు—ఆ కంఠస్వర మాకస్తూరిదే యని నీ వెటు చెప్పఁగలవు?

శర్మ—ఆ సమయమున నేనుగూడ నా మేజువాటిలోనే యున్నాను.

ఉండకపోయిననుజెప్పఁగలను. అట్టికంఠస్వరముకల దీయారిబా
నదితప్ప యింకాక తె లేనే లేదు.

రఘు—(నవ్వుచు) అట్లయిన, నీ వీ యూరిలోని ఆటకత్తెల నందఱు

నెరుగుదు వన్నమాటయే!

శర్మ—ఎంతమాట! అంతా

రఘు—అట్లయిన, నీసారి యింతో చేయునది నైద్యముకదా?

కాండిల్లు సవరు యాసెర్పిలై ట్టివీధిని వచ్చినప్పుడు - ఎన్ని.

శర్మ—అట్లయిన యా కాండ్ల పవరు (Candles power) కలదో చూచవలెను.

రఘు—అ డెట్లు? కావదు లేపే చూపఁగలను!

శర్మ—ఎట్లా? - మరల

చేసెదను. నొకసారి రపంత మధుసేన చేసి నెరుపక

ఇద్దఱు—(గ్లాసులు కాసింక మీరుకూడ కానిండు.

నింపి నోట బోసికొనుచుండగా - శార వచునా

ఇది ద్వితీయాంకము.

తృ తీ యాం క ము

ప్రవేశము:—కస్తూరి యిల్లు.

పరివేశము:—కుక్కపై, గూర్చుండి శర్మ, యెదుట నిలుచుండి కస్తూరి

కస్తూ—పంతులుగారికి నామీద నేను పరిపూర్ణకటాక్షము వచ్చినది.

శర్మ—ఇదిగో! మొదలే నేను పుట్టెను మొగ మోటమిలో

వచ్చినాను! అట్టె పెద్దమాటలు విసిరి న న్నడలఁగొట్టకు!

కస్తూ—ఎంతమాట ! తాయాయమీద మీకు తగనియిష్ట మని
వాడుక. అందుచేత నట్లన్నాను.

శర్మ—నిజమే కాని - నీచవుముండ నిలుపుకొనలేక పోయినది !

కులమువానిని మరగి కూటిలో మున్ను వేసికొన్నది!

కస్తూ—అట్లయిన, దానియింటికి మీరు దయచేయుటలే దన్నమాట?

శర్మ—నీలోడు! నీతో నే నబద్ధ మాకుదునా? కులమువాడు

పొరలి వెళ్ళిన ప్రక్కమీద-కుక్కినపేనువలెఁ గూలఁబడవలసి

వచ్చినప్పు డాగుమ్మముత్రొక్కుటకంటెఁ గూడనిపనియన్నదా?

ఒక్క తాయారే కాదు- ఇపు డెక్కడఁ జూచిన నిదేశర్థము!

కులమువాడు ముందు- కిలమువాడు వెనుక !

సీ. సోమయాజులుగారి శోభనాంగికి, దాని

మద్దెల కాఁడె కా మాటు మగఁడు!

అచారిగారి సింహాచలంబునకు గ

జ్జల మోతగాడె కా వలపుమగఁడు!

పంతులుగారు చేపట్టిన యిందిరా

నృకు ఫిడేల్ కాఁడె కా చాటు మగఁడు !

నాయకుగారు ప్రాణముపెట్టునట్టి ర
త్రికి తి త్రికాండ కా తేరమగఁడు!
పెద్దకోమటి సాముతోఁ బెరిగినట్టి
మురహారికి తాళగఁడె కా ముద్దుమగఁడు!
ఇది యది యగుగ నేల యే యింటఁ గనిన
కులమువారలె విటులు సానులకు నేఁడు!

కస్తూ—అదోష మెవ్వరి దని మీ యభిప్రాయము?

సీ. సుబ్బిపెట్టి తెనాలి సుందరియింటను
పక్కలు వైచి దీపములు పెట్టు!
పొట్టిపంతులు విరిబోణి మేళములకు
వెడలిన యూరెల్ల వెంబడించు!
కామశాస్త్రులు పూల కనిక కూతుండ్రగు
మగలఁ దెచ్చుటకు రేవగలు దిరుగు!
స్వామినాయకుడు తన సాని నన్యుల కప్ప
గించి, తా వీధివాకిటఁ బరుండు!
కొండమీఁద నున్న గోతి కానలెనన్నఁ
జచ్చి యైనఁ దెచ్చి యిచ్చునారె
పాడుపనుల కిట్లు పాల్పడుచుండంగ
సానిముండ లేమి సలుపకుండు)?

శర్మ—ఎట్లయిననేమి, ఎక్కడనో నీవంటిది తప్ప, యేయింటఁ జూచి
నను, కులమువాని కుక్క కానిది లేదు!

కస్తూ—సరి సరి. నామాటకేమిలెండు, నామీఁది దయచేత న న్నిట్లు
పొడిగించుచున్నారు!

శర్మ—నీతోడు! నీసంగతి నీయెదుటఁ జెప్పనలసినదికాదు. నిశ్చ
యముగా నీవంటివాండు? కోటికి నూటికిఁ గొండతైన నుండుట
చేతనే ప్రపంచము నిలిచినది. అందుచేతనే, ని న్నాకాశమున

కెత్తవలెనను తలంపుతో, మంచి స్నేహముకంటే మనసులో స్థిర పఱచుకొని వచ్చినాను. నీతోడు, నీ యంగీకారమే తరువాయి.

కస్తూ—ఏదో విశేషము లేకున్న మీ రేలెంచువారు కారని నేను మొదటనే యనుకొన్నాను. ఏమిటి యాస్కీము (Scheme)?

శర్మ—జమీందారు రఘునాథరావుగారికిని నాకును, బచ్చిన జావు బ్రతికిన బ్రతుకు అనుసంత ఫ్రెండ్‌షిప్ (Friendship).

గీ. కుడుచునప్పుడు నేనును గుడువవలయు

ముడువప్పుడు నేనును ముడువవలయు;

కాయములు మావి రెండుగాఁ గానబడిన

మానసం బొక్కటియె కాని మాటు లేదు.

కస్తూ—అంతవఱకు నే నాలకించినదే.

శర్మ—అట్లయిన నీక సంతగాఁ జెప్పరలసిన సనిలేదు. ఆ (Influence) యిక్కోస్తూయన్నంతయు నీనిమిత్తము వినియోగించి, నిన్ను బంగారు పిచ్చుకను జేయుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను !

కస్తూ—ఏ విధముగా?

శర్మ—ఏ విధముగా నేమిటి?—ఆయనకును నీకును అతుకుపెట్టి.

కస్తూ—(తనలో) ఇతనిరాక నా కిప్పు డర్థమైనది. కనుకనే నిప్పుకు కాసింత గడుసుతనముగా వెళ్ళవలెను.

శర్మ—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు?

కస్తూ—అనుకొన్న దొకటియు, ఆలకించినదికొకటియునైన దని.

శర్మ—నీ చే మనుకొన్నావు?

కస్తూ—(మొగము చిట్టించి) సరే, నే నే మనుకొన్న నేమి! అందని మోని పండువ కట్టులు చాచుట యవివేకము కదా!

శర్మ—అనఁగా ?

కస్తూ—అనఁగాను లేదు, వినఁగాను లేదు. కాని, ఆరాత్రి మీ రాయూరేగింపులోని కెందులకు వచ్చినారు?

శర్మ—అందఱు నెందులకు వచ్చినారో, నేనందులకే.

కస్తూరి—అలాగేనా! అహంట బెలిసినచో - అందఱను జూచినకన్నుల నేమిమ్ములను సూచియుడెడివానను! (అని చూచునమరలను)
 శర్మ—వెళ్ళకు - వెళ్ళకు - వెళ్ళిననొట్టు! (అని చూచున లేచి, చేయి వట్టుకొని)-ఇప్పుడన్నమాట యేమిటి? - అందఱను చూచిన కన్నులనే నన్నును జూచియుందువా? అట్లయిన, స్పెషల్ (Special) కంటితోఁ జూచినా వన్నమాటయే! నిజముగా నామీద నీ కట్టి యభిమానమే యున్నచో - నీపాదములపైఁ బ్రాణములు విడువనా!

కస్తూరి—అమ్మయ్యో! - ఆపనిమాత్రము వలదు! బ్రతికియున్నచోఁ జైచూపులతోపైన భ్రమ తీర్చుకొనెదను.

శర్మ—(నంతోపముతో) వహో! వహో! వన్నమోర్! వన్నమోర్! ఏమి లేమిటి? భ్రమా? - ఎవరిమీద? - నామీదనే! ఆ బంగారునోట - ఆముద్దులమాట మఱియొకసారి యను!

కస్తూరి—పిల్లికి జెలగాటము. ఎలుకకుపాణిపోకడయనునట్లు-నామాట మీ కంత నవ్వులాటగా నున్నది! అదిగో - మరల నవ్వు చున్నారు! పోనిండు. నే నీతో చెప్పనే చెప్పను! (అనిమరలును)

శర్మ—(మరలపట్టుకొని) నాతోడు! నన్ను చంపుకొని తిన్నా! ఏదేదీ? - ఆరాత్రీ నన్నుఁ జూచినదిమొదలు? - చెప్పు మఱి!

కస్తూరి—చెప్పట కేమున్న దేమిటి?

ఉ. అన్నము తిన్న నొట్టు! నిదు రన్నది పోయిన నంతకన్న నా!

ప్రేమనడు నిట్టివెంట వినియేని యెఱుంగను! సిగ్గు సిగ్గు! నా

కన్ను లివెంత దుండగపుంగన్నులొ-మీ వదనారవిందముం

గన్నక్షణంబునుండి మిముఁ గాంచుటకే పలవించు నిచ్చలున్!

శర్మ—హోయి హోయి! హోయి హోయి! అద్భుత మనగా నాది! ఏదీ ఆపాటున నొక్కముద్దు పెట్టు! (అని కౌగిలించుకొని ముద్దాడి) ఇదిగో యిప్పుడు నానంగతి చెప్పెద విను. నీకు నామీద నిన్ననో మొన్ననో కలిగినది కాని-నీమీద నాకు నిడుటినుండి పుట్టినది! అయిన నాస్థితిలో నీయింట, గాలు పెట్టుట కిష్టములేక

మ. కనులార న్నినుఁ గాంచియైనఁ దనియంగా వచ్చు నం చెన్దెయో
పని యున్నట్టులె, వెట్టికుక్కవరుసం బల్తాఱు విఱి యింటివం
కను దారాఱుచు-నీవు మేళముల కేగ న్నెంటు నే తెంచుచుం
దినములుచ్చితి-నామొర ల్వినియె నాటి! దైవమీనాఁటికి!

కస్తూ—అడుదానికిని మగవారికిని గల యంతర మెంతయో చూచి
తిరా! నిరుటినుండి మీరు నివులుగప్పిన నిప్పువలె నుండ-నిన్నఁ
గాక మొన్నఁబుట్టిన నావలపు నేనిట్టె బయటఁ బెట్టుకొన్నాను.

శర్మ—ఇదిగో-నవ్వకుండ, నామొగమువంకఁ దిన్నఁగఁ జూచి చెప్పు
నీవు నిజముగా నన్ను వలచితివా?

కస్తూ—(చిరాకుతో) ఇదిగోయిదే పురుషుల యొద్దనున్న పుండు!

శర్మ - నీతోను నీతోడు. ఆమాట మఱియొకసారి విని యానందింప
వలెనని కాని-నిజముగా నీయందు నమ్మకము లేక కాదు. నీ
మాట నమ్మనివాఁడు నీయింటఁ గుక్కయై పుట్టు ననుకో!
నచ్చినదా? నచ్చినచో, నావంక నొకసారిచూచి పక్కుననవ్వు!
అ! చాలును! ఇక్కడి కొకరిమన సొకరికిఁ దెలిసినది కనుక, నీక
ముందునంగతినిగూర్చి ముచ్చటెంతము. నీకడ నీక దాఁవరిక
మేల-నా మెడికల్ పాక్టీసువల్ల నాకు వచ్చునది నాసిగ రెట్లకు
జాలదు. అట్లుగాక, నిన్ను నేనే భరింపఁ గలిగినయెడల
చక్కవ రైతైన నీసాన్నిధ్యము దొరకనిచ్చువాడను గాను.
అందువల్ల భటునాధరావుగారిని నీకనుకుపెట్టి, ఆయనద్వారా
నిన్నాకాశమున కెత్తుటకును-ఆయనచాటున నీతోనానందించు
టకును నిశ్చయించుకున్నాను. నీవుగూడ దీనికి 'ఎస్, (Yes)
అంటివా - నీకు నా మీఁద నిజముగాఁ జేమియున్నట్లే లేక.

కస్తూ—ఎస్సో గిస్సో నా కేమియుఁ దెలియదు. మగవారి యాలోచన
మగవారికేగాని - అభము శుభము నెఱుంగని యాఁడుదాని
కేమి తెలియును? అందును నేను వట్టి యమాయకురాలను.
నాకంటికి నల్ల ని వన్నియు నీళ్ళు, తెల్లని వన్నియుఁ బాలు. నీట

ముంచినను బాలముంచినను మీఁదేభారము. ఆవగించితకూడ
 మీ మాట కెన్నఁడు నష్ట చెప్పదానను మాత్రము కాను.
 శర్మ—అదిగో - అదీ మాట! ఆమాటమీఁద నీవు నిలువఁజడితివా-
 యెల్లుండికి నీయొంటిని ఏమవారముల నగలు తగిలించి, ఆవ
 లెల్లుండికి అయినంతస్థుల మేడమీఁదఁ గూర్చుండఁ జెట్టు
 భారమునాది. ఈరాత్రి రఘునాథరావుగారి సీచటి కీడ్చుకొని
 నచ్చెద. ఒక రహస్యము- ఆయనకుఁ గొంచెము చుక్క యల
 వాటున్నది; నకే నా నంగతి నీవు వినియే యుండువు. అన్నట్టు,
 నీ కేమయిన రవంత యలవాటున్నదా?
 కస్తూరి—(తనలో) రవంతకర్మమేమి? పూటకు బుడ్డి చాలదు.
 (నయికి) నా కంతగ నలవాటు లేదు - మీవంటివారు తటస్థ
 మగునప్పుడు మితముగాఁ బుచ్చుకొను వాడక కలదు.

శర్మ—సరి యింక నేమి - చాలును. ఇంకొకటి. ఇంతవఱ కాయన
 బ్రాంది విస్తీలే కాని - పయిరుచు లెఱుఁగఁడు. పడఁదీసి నీ
 విష్వసు పయ్యగంధములోనికి దింపవలెను. అప్పుడు కాని మన
 కాయన యంకెకురాదు, జెలిసినదా? - సోడా విస్తీలు నేను
 బంపెదను. తక్కిన పదార్థములు నీవు తయారుచేసి సిద్ధముగా
 నుండుము. నేను పోయిగానా?

కస్తూరి—అమ్మయ్యో! అప్పుడే వెళ్ళెదరా! శీఘ్రముగా నచ్చెద నని
 నా చేతిలోఁ జేయి వేసినఁ గాని నేను వెళ్ళినీయను.

శర్మ—ఓసి వెట్టిముండా! నిన్ను విడిచి నేనుమాత్రము నిమిష ముండ
 గలనా! అవ్వుతోను - తొమ్మిది కొట్టననికి ఆయనయు నేను
 నిక్కడ నుండుము. ఒక్కటే మాట- ఆమాన మాయనది.
 అనుభవము మనది. ఈ మాట మనస్సులో నిడికొని, యెల్లు
 మనలవలెనో యెల్లు మనలుము. ఒక్క ముద్దేదీ? (అని ముద్దు
 పెట్టుకొని, నిష్క్రమించును)

కస్తూరి—(కుర్చీపైఁ గూర్చుండి) మొత్తముమీఁద నీతనికి నాపై మోజు
 గానే యున్నది. రఘునాథరావుగా రీతనిచేతి రాట్నపుఁ

దిరుగుడుగా నున్నట్టిదివరకు వినియె యున్నాను. ఏమో కష్టా-
రిరేఖ బయటబడు కాలము నచ్చి న దేమా! ఎందులకు గొఱ
గాని మండలకుఁ గూడ నెంతలేసి భాగ్యము కట్ట లేదు !

సీ. కూటికిం గుడ్డకుఁ గూడఁ దిప్పలు వడ్డ
మీనాక్షి యగ్రాల మేడ కట్టె!
విటులకోసము వీధి వీధియుఁ దిరిగిన
మాణిదివాణంపు రాణి యయ్యె!
కడకు బేడకుఁ గూడఁ గక్కుర్తిపడినట్టి
కనికీకి మోహరుకారు భాదవె!
వగలు గన్గొనినఁ దప్పక రాత్రి కల సగ
పడు రంగి జజ్జికి చాగి నుయ్యె!
వర్తకుడు, వైద్యుడు, వకీలు, వారకాంత -
యనెడు నీ వకారచతుష్టయముడె లక్ష్మీకృ-
తదిశో, మధ్యనో, లేక యంతముననో
వెలిగి తీలుదు రిల నొక వెలుగు వీరు.

మఱియొక విశేషము.

గీ. వర్తకున కూర మేడయు; వైద్యున కొక
పతకమును: న్యాయవాదికి బంజి; వేశ్య
కున్నతప్రావకం బిది యొకవేదేని
పరపతియు, గౌరవము, నచ్చుబజ్జియు హెచ్చు.

కాని, నేను నూర్చుగింజ వ్యవసాయమునకే బజ్జి కర్తవ్యము
మఱచినాను. సోడా విక్రీ లతెడు పంపును. పట్టెడు కోడిపిల్లలతో
పయనంబులును సిగ్గము కాగలవు. నా ముస్తాబున కేమిటి దారి ?
అందును. దొంగకుఁ జీకటివలె - నేశ్యకు వేషమే యంగరతు-
కము. నా తల్లిముండ్ - సగలె కాక సన్నచీరలుకూడ సారాయి
కొట్లకు సమర్పించువఱకుఁ జచ్చినదేకాదు! నా తల్లిని, నన్నును
గూడ మించినవాఁడు నా తమ్ముఁడు! అయినను; వారి పనవలసిన
పని లేదు.

చ. తలఁచగ వారకాంతలకు త్రాగుడు; పాములకు నుషుప్తి; లోభుల కమితవ్యమేచ్చ, గల వుత్తులు; చోరులకుం బణంబు; కాపుల కెడ లేవకొట్టుగవుల్; పనివాండ్రకు బద్ధకంబు; బాపల కనమప్పిష్టమును బ్రొప్పిలకుండిన బట్టి శక్యమే!

వెంకటేశము - (హర్షరముగాఁ బ్రవేశించి) అక్కయ్యా! అక్కయ్యా! అగ్గిపోయింది బేరం తగిలించి. అదేవి టల్లా వ్రన్నావు?

కస్తూ - నా యండుట కేమి కాని, ఏమి టాడేరమా?

వెంక - కాసింసాహేబు నీమీద కన్నేశాఁడు.

కస్తూ - ఏ కాసింసాహేబు? సిరంవారి మేడలోనిసిల్లుబట్టలవర్తకుడా?

వెంక - అతడే అతడే! నిన్న గుమ్మంలో నుంచుండిగా నిన్ను చూశాట్ట - అప్పణించి, అట్టడికిన ట్టుడికిపోతున్నాఁడు. నట్టి వాడముండాకొ, ను! నేల చూపి నెత్తిగొట్టొచ్చును. ఇదిగో - యీచొక్కా అత డిచ్చిందే. చెపితే నన్ను - చేతి కెముక లేదు! రంత నువ్వు రంగు చేశావంటే రన్ను పీల్చినట్టు పీల్చె యొచ్చును వీధిలో నుంచోపెట్టి వచ్చాను. ఏం వంటావు?

కస్తూ - అట్లయిన, నొక సంగతి చెప్పెద నాలకింపుము : ఈ రాత్రి జమిందారు రఘునాథరావుగారు పంపించితి కాగలను.

వెంక - (అత్యముత్య) ఏవిటి! జమిందారుగారే! అబ్బో! అబ్బో! అయితే యింకేవీ! - అదునుప్తదేవత మా అక్కయ్య చుట్టకు అగ్గిని వుండించినదన్నమాటే! కల్లుకొట్లకు నేను కారువీడ వెళ్లా నన్నమాటే! వో! వో! వాళ్ళుగరిపాడుపోయింది! అయితే! అక్కయ్యా! యీకబు రెల్లా వొచ్చించి ?

కస్తూ - అసంగతి యీవల చెప్పెదను. ముందీసంగతి విను: పనివచ్చు సరి కింట నొక పట్టుచీరయైన లేకపోయినది. సాహేబుకడ నొక సిల్కుచీర సంగ్రహింపఁగలమా?

వెంక - అబ్బే - అంతే పని. కాస్త నువ్వు కొంగు తాకించావంటే కావల్సినన్నిచీర్లు. ఇదుగో - యీ పట్టుకొస్తా, నుండు! (అని వెళ్లును)

కస్తూ—తురకనరసమునకు రవంత చుఱుకువన మవసరము - చుఱుకు
దనమునకు రవంత చుక్క యవసరము. (అనియులమారులోన
బ్రాందిసీసా తీసి కొంచెము త్రాగును.)

వెంక—(కాసింసాపేబుతో బ్ర)వేళించును.)

కస్తూ—(మందహాసముతో) సలాచుండ్రి సాపేబుగారు !- సలాం

కాసిం—(కంగాతుతో) సానివారూ మాకీ సలాం సెప్తే- సానివారీ
మేం-సలాం మీదా సలాం సెప్తాం! (అని సలాం చేయును.)

వెంక—అక్కయ్యా! సాపేబు బావయ్యగారికి నీమీద చాలా సర
దా పుట్టింది. నిన్నట్లుంచి నీకోసం నిప్పు తొక్కిన కోతిలా
గున్నారు. పొఖ ముద్దెడితివా- వొందరూపాయి లిస్తారు. ఏం
బావయ్యగారూ?

కాసిం—రీక్ రీక్ ! మనుషులోదీ మాటా- బయటికీ- బరాబర్ తీసి
మీ ముంగలా యేశాడ్. ఘుమ్మంలో మిమ్మల్ని సూశాం-
ఘుమ్మనా మొఘాన్ని ఖన్నామేశాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్
ఘుబుల్ బయడెల్లింది. సాపుకీ యెల్లాం- సండుగాకాడా కూకు
న్నాం-ఘుండెల్లో, ఘుబుల్, ఘుబుల్, ఘుబుల్ ! నమాజ్
సేస్కున్నాం- నాస్తాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్
ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! బీషి గీషి కాల్సుకున్నాం-బిశానామీదా
తొంగున్నాం. ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ !
కంటికి రెప్ప తగిలై-గాడ్డి మాదీ పొఖటి !

కస్తూ- మీ గుబులు నేను తీర్చేదం గాని- యిటు వచ్చి యీ
కుర్చీపై గూర్చుండును.

కాసిం—మాకీ కూకో మంటే కూకుంటాం- మస్త్రి- గులామస్త్రి
కన్ముంటే-గులామస్త్రి అవుతాం.

వెంక—బలే! బలే! మా బావయ్యగారిమాటే పయ్యసింది!

కాసిం—(సంతోషముతో) అరే! అరే! అరే! మాదీ మాట-మీదా
అడిందీ హాయ్! మంచిమాట సెప్పించానీ- మస్త్రి-యీనా

విస్తావుచో! (అని జేబులోని రూపాయలు తీసి) ఏక్, దో, థీన్, చాక్, పాగ్, ! (అని చేతిలో వేయును).

నెంక—(తనలో) నాది నాకు ముట్టింది! ఇప్పుడు నా ప నేవీ లేదు.

ఇంతలో వోసారి కొట్టుకాడికిపోయి చక్కావస్తాను. (నిష్క్రమ)

కస్తూ—ఇట్లునచ్చి కూర్చుండరేమి? (అని చేయిపట్టి లాగును).

కాసిం—(పారవశ్యముతో) హ్వ! హ్వ! క్యామజారే బాబా! క్యామజా!

కస్తూ—అయ్యో దేవుడా? అదే మల్లు రన్నలు తేలవేయుచున్నాను!

కొంపతీసి గోవింద కొట్టమ గదా! (చేయి విడుచును)

కాసిం—అరే! అరే! సచ్చిపోయాం! సచ్చిపోయాం! సానీవారూ!

మీకీ నలం సేస్తాం—సెయ్యకీ సెయ్యా తగిలిపిచ్చి—సెనంపూరు

కోండి! మీదీకై తగిలేతల్లి—మాదిపానం మక్కాయెల్లంది!

కస్తూ—అలాగుననా! అట్లయిన, నీసారి రెండుచేతులు తగిలించెద

లెండు. (అని రెండుబుజములమీదను రెండుచేతులు వేయును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్చా! అచ్చా! అల్లా మీ సేతుల్లో

అవల్ ఖుస్—బలె సాఫ్త్యం పెట్టాడండీ! అందుకుశాత—బలే

బలే వోళ్లంతా—మీ పాదాలమీదా పాపం యేస్తాన్.

కస్తూ—మా చేతులకు మీ అల్లా మఱియొక గుణముకూడ పెట్టి

నాను. మీ జేబులలో బ్రవేశించునటకును మిలమిల లాడక

మానవు. (అని జేబులు తడవి, యందలి నోట్లుతీసి) అఱఱ, నోట్లు,

నా కొరకే తెచ్చియుంటారు. నబాబు దహా యనగా ఇది.

కాసిం—అదీ మాట! ఆఫ్కా దయా మాకీ వల్లంగా వుంటే,

కుక్కలోసేతా నోట్లూ కుప్పల్ కుప్పల్ కక్కిస్తాం.

కస్తూ—అంతవారే మీరు. అన్నట్టు కూర్చుండరేమి? (అనిలాగును.)

కాసిం—వొస్తాం! వొస్తాం! జర్రా నిలంసీ! (అని కాళ్ళ ఛెడాపులు

తీసి చేతఁ బట్టుకొని) బస్! చెలో!

కస్తూ—(నవ్వు బిగబట్టుకొని) చేతిలో చెడాపు లెందుకు?

కాసిం—క్యా! చెడావ్ చోడ్డేనా? అచ్చా (జోడు కింద వైచి

కూర్చుండి) మల్లీ మీరూకోండి మాపానం వోరుస్తాడండి?

కస్తూ—అట్లన నిదిగోఁ గూర్చుండెద. (అనియెడిలోఁ గూర్చుండును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్చా! బాహుతచ్చా! అవల్ ఖుషి
యిప్పు (అందుకుందీ! అమారా మున్నా. పలావ్ డేక్కాలోపక్షా
యేసీ, మామ్మిపక్షో మకాం నేసీ, హాల్యామేసీ, హంజూరా
కొర్కి, బీడీ, కాల్సీ, గుణాక్ పీల్సీ, గుచ్చయ్యా పోయ్యంది.

కస్తూ—సరి కాని, సాహేబుగారు! మీ కీ గడ్డ మెందులకు?

కాసిం—బాలూ? కానోడ్కి, కాడి: కమోడ్కి, పాడి; గుమ్మానీ
నీడి, ఖులాసాకీ బీడీ; పదాసోళ్ళకి కోడి: పలావుకీ కోడి: రవుత్కి
ఘోడి: రండేకీ కాడి; ముల్లుకీ జీడి; ముసోన్కి దాడి; ముఖ్ఖం,
ముఖ్ఖి. మీ అందానీ, తోడూ మీమూత్కి వాడివుంటే,
నబ్బఫరీ మీ పాదాలాడ్డా నచ్చిందీ మాట

కస్తూ—అయితే, హిందువులకు మీ రన్నిట న్యతికేక మంట కా?

కాసిం—అదీ మాటా! హిందువాడూ మీదా పెంచీ కందా గొర్గితే,
మాదీ కిందా పెంచీ, మీదా గొర్గుతాయ్. హిందూవాడూ
హేడం నంచీ ఖుడ్కిరాస్తే, మాది ఖుణ్ణుంచి హేడాన్కి
రాస్తాయ్. హిందూవాడూ హేడం నమ్మితే, మాదీ ఖురా
న్నమ్ముతాయ్. హిందూవాడూ శకం చేస్తే, మాదీ నమాజ్
సేస్తాయి. హిందూవాడూ కానీయెల్లే, మాదీ మక్తా యెల్తాయ్.

కస్తూ—హిందువులు కాళ్ళో నడువ! మీరు తలతో నడవరేమి?

కాసిం—మాకీ తలా నేలకి తగిలిపిస్తే మానీపోదండీ?

కస్తూ—మానీపోయినచో, మడేలువానిచే నుతికించుకొనవచ్చుచుగా?

కాసిం—వుత్కితే దాడి పూడి పోదండీ?

కస్తూ—(పక పక నవ్వి) అదా వచ్చినచిక్కు? (తనలో) అవురా!
అమాయక త్వము! కనుక నే, యంతసామ్రాజ్యమును గంగలోఁ
గలిపి, కట్టుపనికిని, గుమ్మము కావలికిని సిద్ధమయినారు, (పయికి)
సాహేబుగారు! మీ పూర్వు లెంతటివారో యెరుగుదురా?

కాసిం—జుట్టా నెప్పండి యింటాం.

కస్తూ—చెప్పు మనెదరా? (అని లేచి)

సీ. భరతఖండం బెల్ల పాలించి సిరులతోఁ

దూగినవారు మీ తురకవారు

కాసిం—అదీమాట, యిందండి యినాం. (అని యుంగర మిచ్చును)

కస్తూ—నీరులై పోరుల వీరాధి వీరుల

నుంచినవారు మీ తురకవారు

కాసిం—అచ్చా! అచ్చా! మానేక్కీ కత్తియి ప్తే-మజా సూప్తాం.

కస్తూ—నవరత్న సింహాసనంబులఁ గూర్చుండి

తొడరినవారు మీ తురకవారు

కాసిం -- (దిగ్గునలేచి) ధూ, కుర్చీమీదా కూకుండి—కుక్కా అయ్యాం.

కస్తూ - భోగంబునందును త్యాగంబునందును

తులలేనివారు మీ తురకవారు

కాసిం—బరాబర్! పండగా దిక్లే, పలావ్మీదా వడీ సచ్చిపోతాం!

కస్తూ—శూరవరులకు జాగీరు లూరి కొలువు

కాండ్రీకెల్ల మిరాసీలు కవుల కగ్రీ

హోరములు, పండితులకు మాన్యంబు లొనఁగి

తుఱుగలించినవారు మీ తురకవారు?

కాసిం—అదీమాటా! అంతా సెప్పిందాన్కీ సాసీ వార్కి మేం

సంతోషం సేస్తాం, కోరండి, అఘా ఖుషీ, కోరండి!

కస్తూ—మాట తప్పరుగద?

కాసిం—మాటా తప్తే, తురకా బిడ్డా మానీ, దూదేక్ బిడ్డా బోలో!

కస్తూ—అయితే, యీరాత్రి సిల్కుచీర కట్టుకొని హాయిగా మీతో

నుండవలె నని యున్నది. పంపెనరా?

కాసిం—యిస్కా మాకీ తుక్కు- యిదా సెప్పింది. కాకిమీదా యేసీ,

కట్టా సీరల్ పంప్తా-తమర్కీ సచ్చిఅయిందీ రీతాఫ్ సేస్తాండి.

కస్తూ—కాకిమీదను వలదు. గాడిదమీదను వలదు. అడుగో మా

తమ్ముడు వచ్చుచున్నాడు. అతనిచేతఁబంపుఁడు.

కాసిం—అదీమాయా! నోదాగంగా హవ్వే తల్కి, హాడ్డా సీరల్
హిక్డా హుండ కోపేతే - మాదీ బాల్ - మంజూర్ సెప్పగండి.

వెంక—ఏవి టక్కయ్యా! యేమిటి?

కస్తూ—మీశురక బావగారు సిలుకుచీర లిచ్చెదరట. వెంట వెళ్ళుము
వెంక—వో! రండి బావయ్యగారూ, రండి! (అని పట్టి లాగును.)

కాశిం అరే! హుండా వోయ్ హుండా! హుకుం పీస్కోనీ
సలామండీ సానీ నూ. సలాం మన్నూ మీకీ తగిల్నిచ్చి-మాది
షెరీశం సాపుకీ యెల్తాయ్. నీ-కట్ట మీర్ సిద్ధంగా హుంటు
మళ్ళీ వచ్చి మేం మజాఖా సూస్తాం! చెలో- సాలా! - చెలో,
(అని వెంక రేశముతో నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—ఇక్కడికి చీర బెంగ దీటినది!

సీ. అతిపోయిన చుట్ట కగ్గి చేకురినట్లు

అకటితెటి నన్న మమరినట్లు

లేవడిలో లాటరీ వచ్చి పడినట్లు

పొరుగుూలో నప్ప పుట్టినట్లు

నట్టేటం జేతికి నావ చిక్కినయట్లు

కఱపులో వర్షము కురిసినట్లు

బగ్గువేసగి నింట బత్తె యీనినయట్లు

పై బేస్తులో నాట వడినయట్లు

సమయమున కేగుదెంచి యీ సాహెబయ్య

పయికనూ యిచ్చె, చీరలుం బంపుచుండె,

మంచిదినములు కడు సమీపించెననుట

కింతకన్న నిదర్శన మేమి వలయు!

(తెర పడును.)

ఇ ది త్మ తీ యాం క ము

చ తు థాం క ము

మొదటిరంగము

విశ్వా—(కాగితములు చేతఁ బట్టుకొని ప్రలేఖించి) సందియ మేమీ!—

గీ మూర్ఖ భూషణసేవము, మూర్ఖురోగి
వైద్యమును; మూర్ఖ భృగ్యుని పాలనంబు;
మూర్ఖ శిష్యుని చదివింపు, మూర్ఖ భార్య
పొత్తు-పగనాని కేనియుఁ బాసఁగరాదు!

మా ప్రభువు మూర్ఖ ప్రభువు కాకపోయినను, మధుసేవా
పితాచ మావహించినది మొగలు - ఊపరవెల్లివలె - ఉదయ
మొకరంగు, సాయంకాల మొకరంగులోకి దిగినాఁడు! ఆ
పముని, శనిగృహమువలె నీ శరత్త యొక్కఁడు దాపురపై-పడింత
మాపివేయుచున్నాఁడు!

చ. పడుచు తనంబు, నేచ్చయును, భాగ్యము, త్రాగుడు; దుష్టమైతియే
ర్పడ నవి యొక్కటొక్కటియె బ్రహ్మచు సైతముఁ బ్రక్కఁ బానికి
న్నడపి, వివేకముం గెడపి, నాశ మొనర్పఁగఁ జాలి యుండ-ని
య్యెడ నవి యన్నియుం గలిసె; నెంతకునేనియుఁ దేక మాచనే!

(పరిక్రమించి) దివాణపు ప్యవహారములను దిలకించుటలేదు.
బాగు సేయందగిని కాగితములపైఁగూడ సంతకములుచేయుట
లేదు-క్షణము మాటాడుటకు సమయ మిచ్చుట లేదు! ఆపైని,
పయికమునకు హస్త లేని చీట్లు-అడిగినవడ్డీల కూరిలో నప్పులు
ఇంతకు వచ్చినతరువాత నికఁ దరువాయి యెమిటి!

సీ. సమధికం బైన పుచ్చాయగోహార మీ
 మార్గంబున నెకదా మాసిపోయె ?
 ఘనతరం బగు నినుగంటి సంస్థాన మీ
 తీరుననే గదా తిరుగఁబడియె
 కొమరైన కొచ్చెర్లకోట ప్రభుత్వ మీ
 విధముననే గదా శిథిల మయ్యె
 రెవరెవ లాడు మారెల్ల దినాణ మీ
 చందంబుననే గదా నన్నగిల్లె
 ప్రభువు దుర్వ్యసనంబుల పాలఁ బడిన,
 వర్తకుడు కాఫీహోటలు వంకఁ గనిన,
 తరుణవిద్యార్థి నాటకస్థలిని బడినఁ
 జల్లచల్లఁగ ముప్పు వాటిల్లి తీఱు !

అందును, బ్రాహ్మణ సంస్థానముల క స్తమముకాలమెవచ్చినది.

మ. న్యభిచారంబు, నురోదరంబును సుకాపానంబు సాగించి; జా
 త్యభిమానంబు త్యజించి, యన్యమత వేషాచారము మ్పాని, పా
 వభయ మూఁడ, సిరుల్తోలంగ, ఋణముల్ పై యాడఁగా బ్రాహ్మణ
 ప్రభుల్ పుచ్చిన చెట్టులంబలె సశింపగఱొచ్చి రత్యంతము !
 బ్రాహ్మణ సంస్థానములకే కాదు; బ్రాహ్మణ జాతికే శని
 గాఁడు వర్షంఁడింటఁ బ్రవేశించినాఁడు !

సీ. చెప్పినట్టులు నడచిన కాలమున క త్త
 వారి కుండయ్యెను బ్రాహ్మణుండు
 నిన్నటిదనుక మన్నించిన దొరలకు
 ప్రాణగొడ్డం బయ్యె బ్రాహ్మణుండు
 పేమతోఁ బూజ నల్పిన శూద్రజాతికి
 పల్లెరు ముల్లయ్యె బ్రాహ్మణుండు
 మొదటినుండియు స్వాస్థ్యముగ నున్న యుద్యోగ
 పదవికి పిడు గయ్యె బ్రాహ్మణుండు

నేర్చి నకలకళలు నేర్చి లోకుల కవి
బ్రహ్మదేవుఁ డనఁగఁ బరఁగి నట్టి!
బ్రాహ్మణుండు నేఁకు బాపనోడయ్యెను!
కాలమహిమ కాక కత మిఁ కేమి!

అయినను, దీని కన్యల ననవలసిన నని లేదు.

సీ ముద్దనుసులు పండి నుంగిళ్ళు నిండించు
మళ్ళు మాన్యములు కవుళ్ళ కిచ్చి
తోటలుం దొడ్లు మస్తుగ తాకటులు పెట్టి
పెళ్ళున నిండ్లఁ బెండ్లిళ్ళొనర్చి
కొంపలుం గోడులుఁ దెంపుమై తెగనమ్మి
యేండ్ల కొలంది వ్యాజ్యములు జొచ్చి
పుస్తెలుం బూసలుఁ బుణికి కన్నుల కిచ్చి
పుత్రులం బెర చదువులకుఁ బుచ్చి
సౌఖ్యముల కాకరము లైన స్వర్గములు
వీడి, పొరుగుాళ్ళ బానిసవృత్తి నచురి
తమదు వ్రేల్పెట్టి తమకన్న తామె పొడచు
కొనుచునున్నారు బ్రాహ్మణకులమువారు?

(కొంచెము నడచి) ఈ కాగితములపై సంతకముల చేయిం
చుట కీపూఁట యైన సమయము చిక్కునొ లేదో! అడుగో
సిపాయి చిన్నయ్య బయటనే యున్నాడు. (పరికిమించి)
చిన్నయ్యా! బాబుగా రేమి చేయుచున్నాను? ఏ మంటిని?
“బాబుగారును శర్మగారును గలిసి బయటి కెక్కడికో
వెళ్ళినా”రనియూ? ఇదిసర దన్నఁడుఁ జీకటి పడిన వెనుక
నిల్లు కదలు నాచారము లేదే! కొంపతీసి కొత్తనాటకమేదేని
ప్రారంభము కాలేదుగదా! సరే, కానిమ్మ సాహెబులవల్ల సంగతి
తెలియకపోదుగదా!
(అని నిష్క్రమించును.)

రెండు వ రంగము

ప్రదేశము — కస్తూరి గది.

ప్రవేశము: — రఘునాథరావుగారు, శర్మ, వెంకటేశము.

వెంక — అయ్యా, దయచేయండి. యియిగో కుర్చీలు. (ప్రక్కకు జూచి) అక్కయ్యా! అయ్యగారు దయచేశారు. ఆలశ్యం చేశావంటే ఆగ్రహం వస్తుందినుమా! బాబూ! మా అక్కయ్యకు! మా సిగ్గండి. మా సంగతి మేం చెప్పకో కూడదు కానీండి! మంచోరుకనక మనవిచేస్తున్నాను. ఆటకేం; పాటకేం; అందానికేం చందానికేం; సరసానికేం, సల్లాసానికేం; మా అక్కయ్యపాటి చెయ్యి మనజిల్లాలో లేదండి! కళాయిసేస్తున్నాం కాంటో పాట వండి. యెన్నట్టే నాలుగు రకాలూ యేకవిగిని నడుపు తుందండీ. కోనసీతకు మేళం వెళ్లా వంటే కోతుల్లాగ చుట్టుకుంటారు! పేరూర్లో, మా అక్కయ్య యీల్గుపట్టి పెళ్లి నూర్తాలు పెట్టించుకుంటారు. సాధారణంగా వోపాటివారికి సరే అనేమీమీ కాదండి. తుని జమిందారుగారు కబురంపిస్తే తూ పొమ్మంది, విజేనగరం మహారాజుగారు పాట వినడాని కొస్తే, వీల్లేదు వెళ్ళమంది. అల్లాంటిది, తమ కొస్తున్నా రంటే, అంటుచూమిండి పండులాగ తయారయింది. చిన్న వాణ్ణయినా నా మాట చిత్తగిస్తా రని మనవి చేస్తున్నాను. సా న్నంచితే, విన్న - రు శాబా సనే సా న్నంచాలి. కూటికి తగ్గా కూరా - సరసుడికి తగ్గా సానీ సమకూడడం మా కష్టం. (మరలప్రక్కకు జూచి) ఏవక్కయ్యా రావేం? నువ్వు రాలే దని బావయ్యగారు నుంచునే వున్నారు.

కస్తూ — (ముస్తాబుతో, తలుక్కున బ్రవేశించి) అయ్యా! దండములు.

రఘు — (తనలో) ఓహో! యేమి పొందర్యము.

ఉ. ఆ కురు లేమి! ముంగురుల సంగతు నాచొన లేమి! వీరులన్

దేకువ దాకొనం గొనలు తీరిన యా కనుకమ్ము లేమి! పూ

నిశ్చయ గంభీరమందమున శోభిలు నా నునుచెప్పు లేమి ! యా
హా ! కనుదో... నేడు గదరా ! చరితార్థము నొందె నెంతయున్
నీ లానభ్యము తీరికించుటకుఁగూడ శక్యము గాకున్నదే !

చే. కన్నులె చూతమన్నఁ నమకంబునఁ జెప్పుల వ్రాలుఁజూపు ! లం
దున్నను మేలె చుక్కొనిన నుండక, ఘోలముమీఁద సోలు ! నం
దున్నను జాలు నన్నొనిన నుండక. వా శరవంకఁ దూలు ! నీ
యన్నులనిన్న ! జూడ సశమా యిరుకన్నులవాని కొక్కటన్ !

శర్మ (తనలో) నిచుముగా, నీవిగుమ్మములో గుక్కయైపుట్టిననుజాలును !

ఎంతయు లేరు నాను లిది యేమి తపం బానరించి వుట్టెనో !
కుండున మా శరీరముచకుం దిగదుచ్చున కేని మాటునే !
చుండురు నా మొగంబునకు జాకరి సేయుటకైన నర్హు డే
పొందిన నిట్టిదానిఁ గన పొందవలెం దల యిచ్చి యేనియున్ !

వెంక--(కస్తూరి వెనుక నిలచి, మెల్లగా) కొంచెం ముందు కళ్ళ
నమ్మా ! దీపం మొహంమీద కానేటట్టు తిరిగి నుంచో,
పయిట కాన్ల పక్కకు జారనీ ! కంగారు పడితే కార్యం లేదు!
చొరన చుక్కా నన్నాడు ! కూచున్న పాదాన్ని గుమ్రై
పోవాలి ! అబ్బా!- నే నాడదా న్నయితేనా !-

కస్తూరి--(మెల్లగా) సరే కాని- నీ విక వెళ్లి సాహేబునంగతిచూడు.

వెంక--అదెంతవని కానీ బ్రాంది చుక్క నోటికి తగిలి పదిరోజు
లయింది. నాలుగుబుడ్లలో ఏం చెయ్యక నావంతు నాకుంచు !
(అని నిష్క్రమించుచు)

శర్మ--వెంకలేక మేమిటి వెనుకనుండి గొణుగుచున్నాడు ?

కస్తూరి--మఱేమియు లేదు-అయ్యగారట్లు నిలుచుండియే యున్నారు -
కూర్చుండుండనవే యని నన్ను కూకలు వేసినాడు. వారికి
దగిన కుర్చీ వేయలేకపోతిని గదా యని వాక్కు రాక నేను
జూచుచున్నాను. అయినను, గొండంత దేవరకుఁగొండంతప్రతి
జేగలవారుండరు గదా? - వారి చిత్తము, నా భాగ్యము.

శర్మ—మాబాబుగారి మత మెఱుంగక నీవట్లు నీళ్ళనమలుచున్నావు.

ఇంత నిగర్వచూడామగులు, ఇంత రసికాగ్రేసరులు లేరనుకో.

కస్తూ-- ఆసంగతి యనుభవమువూడఁగాని బోధపడునదికాదు.

రఘు—(తనలో) అచ్చా! అందముగా వేసినదిముక్క! (కూర్చుండును)

శర్మ—కాపిటల్! నీ హాటిప్పడైన నివారణమైనదా?

కస్తూ—ఒక సాక్ష్యము సాక్ష్యమా? ఇంకొకటియైనజూడవలెను.

శర్మ—అట్లయిన, నదికూడ కానిముట్.

కస్తూ—చిత్తము-చిటికలో వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రక్కకురీపులోఁగూర్చుండి) ఏమి బాబూ-ఎట్లున్నదికస్తూరి?

రఘు—ఎట్లుండవలెనో యట్లున్నది?

గీ. పసిడిబామ్మ చైతన్యము వడసినట్లు

మానికము ముద్దుగుమ్మగా మాటినట్లు

మించు స్త్రీ రూపమును ధరియించినట్లు

నాదు కనులకుఁ దోచె నీ నాతి సఖుండ!

శర్మ— ఈయింట నింకొక విశేషము-విటుల సమాంతముగా విటుచు

కొని తిను వేయినోళ్ళ వేశ్యమాతాపితాచ మొకటి లేదు!

గీ. అన్నమున వెంట్రుకయు; సున్నమందుతాయి;

పానకములోనఁ బుల్లయు, పాలఁ జీమ;

సానియింటను దల్లి మంచమున నల్లి-

సర్వసామాన్యముగఁ దటస్థులు లగును!

రఘు—దిననాలోటులేదు. వేంకటేశమువేయిమంది వేశ్యమాతలపెట్టు

కస్తూ—(బ్రా)ంది, సోడాబుడ్లు తెచ్చి బల్లపైనుంచి, మరల వెళ్ళును)

రఘు—(వెటగుపాటుతో) సరి కాని-యీ సన్నాహమేమిటి! దీనికి

దివ్యదృష్టి కూడఁ గలదా యేమిటి!

శర్మ—తక్కినసానులకును దీనికినిగల తారతమ్యమిదిగో యిదియే.

ఆ. ఎదుటివారి చిత్తమెట్లొయిట్టె యెఱుంగు

నచ్చెనేని ప్రాణ మిచ్చివేయు

వగు నె కోరి నమ్మి పడియుండు నొక్కని
తోనె దీరినంటి నాని కలదె!

రఘు: ఇంటియొద్దఁ బూర్తిగాఁ బుచ్చుకొనికూడ వచ్చితిమి కదా-
ఇప్పుడు మనము చెయవలసి యేమిటి?

శర్మ — గాజులచేగులతో నది యందించు గ్లాసులు గబగబ కైకొని-
గడగడ నోలఁ బోసికొనుటయే అన్యథా యొనర్చిన నాముండ
చిన్న బుచ్చుకొనదా? అది గాక-అర్నాల్లే మన్నాడు?—

* వెల్, యోస్తు కేర్ యఫ్ ఏ సాప్లే
జస్టు ఫర్ మానర్సు అండ్ పాలైట్ నెస్ సేక్

అన్నాడు. ఆపాలిసియే(Policy) మనకధావ్రీ (Authority)

కస్తూ—(పక్కెరముతో భక్ష్యములును, గ్లాసులును దెచ్చిబల్లపైనుంచి
యొక సోడాబుడ్డి కొట్టి రెండుగ్లాసులలోఁ బోసి, బ్రాందితో
నా రెండుగ్లాసులు నింపి, యొక్కగ్లాసుతో రఘునాథరావుగారిని
సమీపించి) చేతి కీయనా?—నోటి కీయనా?

శర—కాపిటల్! ఆముక్కకు ముందాన్సర్ (Answer) చెప్పండి!

రఘు—మాకుఁ గావలసినది గానరసము కాని మధురసము కాదు.

కస్తూ—చిత్తము. కాని, కామశాస్త్రవిధ మది కాదు. మొవట సుధు
రసము-పిదప గాన రసము-సిమ్మట నధర రసము.

శర్మ—హియర్! హియర్! ఇప్పుడు చెప్పుడు సమాధానము.

రఘు—ఇక నిది నో యిదే సమాధానము! (అనియందుకొనిత్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నెత్తి) నాకుఁ గుడిచేతులు రెండు లేనందున,
మీకు వెనుక నీయవలసి వచ్చినది. (అని శర్మ కిచ్చును.)

శర్మ—నాకు ముందు వెనుకలతోఁ బని లేదు. నాలుగు చుక్క లెక్కు
డుగాఁ బడుట ప్రధానము. (అని త్రాగును.)

కస్తూ—(చిన్న పక్కెరములోఁ గొన్ని భక్ష్యములం బట్టుకొని) తమ
చేతులకు చము రంటు నేమో-నేను దినిపింతునా?

రఘు—ఏమిటవి?—సరిసరి తెలిపించి. మాచదుచుత్తరమును రాలేదు,

కస్తూ—అబ్బే. అదేమిన్యాయము? నక్షత్రం లేని దానము సుగ్రీవ
లేని గానము, సంజుకు లేని పానమునా?

రఘు—అది కాదు. నామాట విను. ఆకంపు నేను భరింపలేను!

కస్తూ—గనగసా మసాలాతో కమ్మగా వేగిన కైమాలస్థూలుకంపా?
మంచిది, మీమాట యటండనింకు, (శర్మతో) మీదో?

శర్మ—నామాట యమగవలెనా? సర్వభక్షకుడును నేనును సనక
యన్నదమ్మలము (అని మెక్కుచు) హాయి! హాయి! ఫ్రెంచి
పేపరేషన్స్ French Preparations) వీనిమీద బలానురూ!

కస్తూ—(మరలగ్లాసు నింపి) ఇదిగో—యీసారిలోటి కిచ్చిన.

రఘు—ఇప్పుడేగా యెనది? మరల నింతలోనేనా!

కస్తూ—అయ్యో నాయెల్లు బంగారము గాను! అధగపానమునకును
మద్యపానమునకును హద్దేమిటి! (అని నోటి కిచ్చుచు)

రఘు—ఇటీముక్తి (అని యందుకొని, కొంచెము కొంచెము త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసునింపి) ఇదిగో మీ గ్లాసు. (అని శర్మ కిచ్చి
రహస్యముగా) మీరు వెళ్ళి యామిద్దగదిలోఁగూర్చుండుడు.
మీకుఁగావలసినవన్నియు నచ్చట నుంచినాను. ఈయననిచ్చట
జోకొట్టి, మీయొద్దకు వచ్చెదను.

శర్మ—(బ్రాందినోటఁబోసికొని లేచి) ఇక్కడ నాకేమో యుక్కగా
నున్నది. ఒకసారి పెరటిలో కేగి యొడ లార్చుకొని వచ్చెదను.
(అని నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—(బాందిసీసా యెత్తి) ఇదిగో యిక రవంత పోయనిండు.

రఘు—నో నో! యిక వలదు. ఇక్కడికే యెక్కువైనది!

కస్తూ—నాలుగు చుక్కలు. నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే. నా మనవి
విసక తప్పదు! (అని బలవంతముగా గ్లాసునిండపోయును.)

రఘు—(గడ గడ త్రాగివేసి, గ్లాసు క్రిందఁబాటవేయును)

కస్తూ—మీకుఁగూడ నుక్కగా నున్నదేమో! విసరుదునా?

రఘు—(మైకముగో) విషుద్ధనా అంటావా? విషి-రై-వి-షి-రై-
విష్కి మంచిదా-హంపేను మంచిదా-అని-విష్వనాథం నేనూ
తగువు పడ్డాం! తెల్విందా? విష్కి మంచిదంటాడు విష్వనాథం-
హంపెయిను మంచి దంటాడు పెర్మ-నువ్వే మంటావు?

కస్తూ—(తనలో) అయ్యగారి కందుకొన్నది ఈ యుండలు తినిపిం
చుట కిదే సమయము. (ఉండలు చేతఁగొని, చటాలున నొడిలో
గూర్చుండి) నానూట విన్నచో-మీమాటకు త్తరము చెప్పెన-

రఘు—ఓ! వింటా! పెళ్ళికొడుకు విన్నట్టు వింటా! పెయ్య మీఁద
వెయ్యమంటే వేప్తా! (అట్లుచేసి) పెక్కిలి ముద్దు పెట్టుకో
నుంటే పట్టుకుంటా! ఇరుగో-పెట్టుకున్నా! (అని యటు ముద్దు
పెట్టుకొని) ఈపారి పెప్ప.

కస్తూ—నేను గన్నులు మూసినచో, మీస నోరు తెఱవఁ గలరా?
ఏదీ చూతము-(అని యెడమచేతి నతని కన్నులు మూయును.)

రఘు—ఓ! ఒక్క చెబ్బి! తెఱవనా? ఇరుగో (అని నోరు తెఱచును.)

కస్తూ—(కై మాయుండ నోట కుక్కి, నోరు మూసి పట్టుకొనును.)

రఘు—తెలిపింది! తెలిపింది! హబ్బా! కంపు! కంపు! హోకో!

కస్తూ—నాతోడు-నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే! కనవిన నమలితిరా-
కమ్మని వాసన బయలుదేరును. (అనుచు నోటికి చేయి
యడ్డపెట్టును.)

రఘు—(కొంచెము నమలి) ఔ నాను-అనుకొన్నంత కంపు లేదు!

కస్తూ—ఈసారి చూడుడు! (అని యింకోకయుండ నోటవేయును.)

రఘు—(ఇట్లుముగో నమలుచు) నిజమే-నిజమే! ఈపారి గారిముక్క
కంటె కమ్మగావుంది ! ఏదీ-యింకోటందుకో !

కస్తూ—అదిగో-అదీ అందము! (అని పళ్ళెరము చేతిప్రక్కనుంచును.)

రఘు—(ఉండలు మెక్కుచు) అన్నట్లు, నీ వేమీ పుచ్చుకోలే దేమి?

కస్తూ—నాకోక వ్రతమున్నది. ఎవరైన గ్లాసునింపి యందింపవలెను.

రఘు—అయితే, నే నందిస్తా! (అని గ్లాసునింపి, నోటి కిచ్చును.)

కస్తూరి—ముందుమీరు కొంచెముపుచ్చుకొని, శేషమునాకీయవలెను.

రఘు—పె.బామ్!—అది పోకు! (అని యల్లు చేయును.)

కస్తూ—ఈసారివంతు నాది. (అని గ్లాసు నింపి, కొంచెము త్రాగి
అతనినోటి కీయబోయి) ఏమిటి యాలోచించుచున్నాను?
ఎంగిలి యనియా?

గీ. బ్రాంది సారాలకును, పాసపాత్రములకు
బిత్తరుల మోవులకును, కాఫీ హొళేళ్ళ
చిప్పలకు, బూటకూళ్ళింట్ల చెంబులకును—
సెంగిలియు; నెగ్గు నను న వెందేని గలవె!

రఘు—ఎవడన్నాడు ఉన్నాయని, ఎవడైనా ఉన్నా యంటే ఏడ్చు
పొమ్మందాం! ఆ! (అనినోరు తెరిచి, నోటబోయగ్రామింగును

కస్తూ—నా కిప్పుడు నచ్చినారు! ఇంతటినుండి యీశరీరం మీది

రఘు—నీ పెరిరం నా డైచీ—నా పెరిరం నీజీ! నా వ్రాణం నీజీ! నా
యెస్టేటు నీడి! నా గుడ్డాల్నీవి! నాకుక్కల్నీవి—నా—చ—నీ—నీ—

కస్తూ—మిగిలిననానిమాట కేమి కాని—మీ శరీరము నా దన్నాది
గదా—మీశరీరమునం దున్నవికూడ! నా వేనా?

రఘు—ట! షర్వం నీవేనీవే షర్వం—షర్వాని? నీకూ పాంపేను ఫస్ట్

కస్తూ—అట్లయిన, మీప్రేలి యుంగర మొకటినా ప్రేల నిమిషంనా

రఘు—అకౌ డౌబ్టెడ్లీ! (Undoubtedly) ఇకనుగో యిజి రవ్వ—ఇ
కెంపు—ఇది పచ్చ—ఇదిసీశం. ఇందులో నీకిష్టమయింది తీసుకో

కస్తూ—(చూచి) అన్నియు నాకన్నుల కంఠముగానే యున్నవి
ఇం దేది తీసికొనను!

రఘు—అయితే, అన్ని తీసుకో! (అని యన్నియుఁ దీసి యిచ్చును

కస్తూ—(వేళ్ళ నుంచుకొని) ఈసారి యీ యుంగరముల చేతిత
నిచ్చునది పుచ్చుకొని చూడుడు! (అని గ్లాసు నింపి త్రాగి) గిం
చుండఁగా తెరఁపడును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

పంచమాంకమా

వెనుదటిరంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి.

చరణండు — (మధుసేవ మంత్రతరే పూలుచు బాశుచు, బ్రవేశించి)

సుక్కా! నీ బొడ్డుపోక్క! సురుకు సెయ్యవే!—రమ్ము—సుక్కా—
కక్క ముక్కా, నీచుముక్కా—కాల్సి పెడతానే—రమ్ము—సుక్కా!—

ఇరుగు పొరుగు నవ్వని— యాసువాళ్ళు తిట్టినీ
పరుగు పరుగూ వచ్చి నీచు—పాల బడతానే—రమ్ము సుక్కా!

పిల్లా బెల్లా మాడనీ— పెళ్ళాం దెబ్బ లాడనీ
కల్లుకిందా నీకిందా—కర్చుపెడతానే— రమ్ము సుక్కా!

ముక్కూ మూతి పగల్గి— ముంగలిపళ్ళూ రాల్గి
తోక్క లూడి పోయిందాకా— దొర్లుతానే— రమ్ము— సుక్కా!

(చరణండు దిరిగి చూచి) ఎవడానవ్వేరాడు! నన్ను ఖూషి.
నవ్వించు నా మీషనుంచి బలాడూరు! బ్రాగివందుకు నవ్వా
రంటే—దనడపళ్ళు రాల్తాయి! కులాపా కోపం గుచ్చేమా— షో
కోసం షోరెడూ—దర్జా కోపం తవ్వేడూ— బ్రాగిటమాట్టరం
ట్రప్పేవిటి? ఎవడుబ్రాగనోడు? నాతాతబ్రాగాడు— నాటంశి
బ్రాగాడు! నీ తాత బ్రాక్కపోతే నిలువునా కొరతెయ్యి.
తెల్లందా? నీటండ్రీ బ్రాక్కపోతే— నిడదోలుచుడుగులో పూసే
య్యి! మళ్ళీ మాట్రాడావంటే మరామేకు! ఆగు! ఆపాట్లాగు!
డగ్గిరి కొచ్చావంటే తన్నా! పాగదీసి టన్నానంటే— పాకిలేవులో
యెల్లిపడాలి! అయితే, కామకో మరీ! అమ్మా! యిడుగోటన్ను!

(అనియెదుట నెవరో యున్నట్లు తన్నబోయి, వెలకిలం బడి)
 కా లేదు- పిత్తు కా లేదు! కావలిప్టే యీవు మామకో! కూ
 కుంటే కుక్క-పిల్ల- లెగిప్టే లేడిపిల్ల - కాదన్నావోడు గాడ్డిపిల్ల
 ఇదుగో- లేప్టున్నా- లేశా! (అనిలేవబోయి మరలఁ గూలఁబడి)
 బలే! పట్టికొడ్డేయిలా కొట్టాలి! పైలానోళ్ళంతా - నామీద
 నుంచి బలామారు! దీనివీరాదింకోడా? పడితే - దివిటీలా గెలిగా
 నన్నమాటే! (అని యెట్లో లేచి)

టిర్య్యాని మావీడి పండ్లూ పండ్లూ-

టిరనబోతేడొరకాదు - టీరూలు మెంసూ! || టిర్య్యాని ||

ట్రీపులు మెండు! - ట్రీ-పు-లుమెండు! ఎండునో వుండ
 ట్రీపి? పెప్పకుంటే-పేరుమారాపెడెంటు! మావీడి పండ్లుట్రీ
 పన్నావోడు-మాదిగాడి కొడుకు! ఇప్పుచొచ్చినంత ట్రీపియిత
 కల్లులో వుంది! టాటికల్లు-టల్లి: నూటకల్లు-పెళ్ళాం! ఇహిహి
 హీ! ఇహిహిహిహి! ఇహిహిహిహిహి! ఈటకల్లు ట్రీగే-
 యిందురుడు- మెందురు డయ్యూ! ఈటకల్లుట్రీగే - యిన్నా
 మిత్తురుడు-యీరబద్దురుడయ్యూ! ఇహిహిహీ! ఇహిహిహిహీ!

ఇప్పు డెల్లి ట్రీగుటాను - యీట కల్లు,

తరవా తెల్లి ట్రీగుటాను - తాటి కల్లు;

పగ లెల్లి ట్రీగుటాను - పట్టసారా.

రాతి రెల్లి ట్రీగుటాను - రమ్మసారా

(చరాలున బిక్కకుం జూచి) ఎవడా యెక్కిరించేవోడు!

ఎక్కిరించినోడీ గుండి మీద - యెగిరితన్నా! కైదులోకెల్లొచ్చా
 ననా-కళ్ళుమిడకరిస్తున్నావు? కన్నవేళెల్లనా - కైదులోకి?
 ట్రీగడానికీడబ్బులివ్వకపోతే - ట్రీలకాయ పగలే శెళ్ళాను!
 ఆరైల్లుకూకుండి-హాయిగా తినొచ్చాను! ముక్కొత్తను - మల్లీ
 యెల్తాను! పర్కారోడుల్లోసారాకూడా పొయ్యిన్నే - పచ్చిం
 దాకా పైల్లోనే వుంటాను!

అపనా - తన్నా - మన్నా మారోరి బైరన్నా || అపనా ||

మారోరి బైరన్నా - మంచోడు బైరన్నా || అపనా ||

పితపెట్టూ పిగురుషూకు - సిన్నదాని పొగరు షూకు,

రాజముప్పి యెల్లిషూకు - రమ్ము మారా ట్రాగిషూకు || అపనా ||

(ముందునకుఁ జూచి) ఎవడా వచ్చేవోడు? - పెర్మలా గున్నాడే? ఆడే? ఆడే. బాబుగారి పొమ్మంతా యీకు తెగ దినేస్తున్నాడు! ఈపూట కర్న - యీడిదగ్గిరలాగాలి. కాష్టేపు పెడమనిపిలాగు కనబడతా! (శరీరము బిగఁబట్టినిలుచుండును.)

శర్మ - (ప్రవేశించి, జూచి, యులికిపాటుతో) ఇదిగో - యీపెట్టి చిల్ ఫెలో (Terrible fellow) యెప్పుడో జైలులోనుండి దిగినాడే! మరల నూరిలో మరీడిదేవత ప్రవేశించిన దన్న మాటయే! ఈ రాస్కెల్ (Rascal) కంటఁ బడకుండ నీ ప్రక్క నందునఁ బడి పోదానా? (అలోచించి) కాదు కాదు - ఇటువంటివాని కేసును చేపుచు, చేతిలో నుంచుకొనుటయే మంచిది. అవసరమైనచో - విశ్వాసరావు నొకసారి వీనిచే నుతి కింపను వచ్చును (అని నడచును)

రంగ - దణ్ణాలండి బాబూ దణ్ణాలు! తనరి కోనఁవే షూస్తున్నా!

శర్మ - ఇదిగో. వచ్చినావా? యీమధ్య నీవు లేక యీ రంతయు జిన్నబోయినది!

రంగ - పిత్తం పిత్తం! రంగడిపంగతి మీరు కనిపెట్టారు! మీపాడాలు పట్టుకుంటే పాపాలు పోతాయి (అని పాదములపైఁబడును.)

శర్మ - పోయినవి. నీ పాపము లన్నియు పోయినవి. లేమ్మ.

రంగ - నే లేవను!. ఈపూట కర్న మీ రివ్వాలి. నే లేవాలి!

శర్మ - ఇంతే గదా? ఈపూటనే కాదు. ఇది మొదలు నీకు లేనప్పు డెల్ల యిచ్చెదను ఇక లేచి, నాతో రమ్మ.

రంగ - (లేచి) వో-అల్లాగయితే. మీఅడ్డరు పెకారం నడుస్తా! మీరు పట్ట మన్నోర్తి తిడ్డా. మీరు కొట్ట మన్నోర్తి కొట్టా! (అని వెంటింపఁగా, ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేళమీడి చావడి.

రఘు—(ఒంటరిగాఁ గూరుచుండి) ఎంత దుర్దినమోకాని, నేఁ
డెచ్చటను బదులే వుట్టినదికాదు! నాయనగారి నవరత్న
మాలిక యుండుబట్టి తాకట్టునకుఁబంపి, ధైర్యముతోఁ గూర్చుం
డుట కవికాశము చిచ్చినది. శర్మ వెళ్ళి చాలసే పయినది,
ఇంతసేపేమి చేయుచున్నాఁడు చెప్పుమా! ఒంటిపాటుకంటె
నోపరాని దింకొకటి లేదు గదా!

గీ. చందురుని చుట్టు జుచ్చలచనణి మిథు)
లేనని చుట్టును నుంద్రతడే కృతార్థుఁ,
డేవఁడు మరుభూమియందలి యెండుమోడు
కరణి నొంటరి యగు వాడె కష్టజీవి!

కాలక్షేపమునకుఁ గస్తూరివంటిది మఱి లేదు! సంవత్సర
ములు దానికడ క్షణములకిందఁ గడచిపోవును.

చి. పలికిన పారిజాతములు పమ్మినయట్లగు; వాలుచూపులన్
జిలికిన కొమ్మెఱుంగులను జమ్మినయట్లగు; నీటు వాటిలన్
గులికిన బూపుటమ్ములను గుమ్మినయట్లగు, డాయవచ్చినన్
గలకలలాడుచుం దినము కామినియై చనుడెంచి నట్లగున్.

(వినుట నభినయించి అడుగో శర్మ వచ్చుచున్నాఁడు)

(అనిచూచి, యంతలోఁ దెల్లపోయి) ఆయ్యో దేవుడా!
శర్మకాఁడు. విశ్వాసరావుగాఁ. ఈయన కొంటిగాఁ గంటఁ బడ
కుండు నిక్కడి కెన్నిదినముల నుండియో కాలము గడుపుకొని
వచ్చినాను. ఈ పూట నికఁ బట్టువడక తప్పదు. బేరా!
అంతచనువుగల విశ్వాసరావుగారి కెంతభయపడవలసి వచ్చినది!

పి. బడి మాని తిరుగు తుందుడుకు విద్యార్థికి

తన యయ్యవారి దర్శనము వోలె

కన్నంబు నైచి పో నున్నట్టి దొంగకు
 పోలీసువాని దాపురము వోలే
 కుడువక మునునక కూర్చెడు లోభికి
 రాటించు గురువుల రాక వోలే
 మిండత యై హద్దు మీరిన చెడిపెకు
 నాథుని సన్నిధానంబు వోలే
 తప్పుదారులు మరగి స్వతంత్రవృత్తి
 మసలఁ గోరెడు పాడికి మాన్యజనుల
 సంగతి సమస్త విధముల జంకుఁ గొంకుఁ
 గించయు, నసహ్యమును గలిగించుఁ గాదె!

విశ్వా—(ప్రవేశించి, తనలో) ఓహో! బాబుగా కొంటరిగానె
 యున్నారే! బేరా మద్యవిష మీయన నెంతగా మార్చివేసినది!

సీ. నిండు జాబిల్లిని నిరసించు నెమ్మొము
 కడుగని, తోమని కంచ మయ్యె!
 తమ్మిబూరేకుల తలఁచన్న కన్నులు
 గరిసిపోయిన గాజుగరిటె లయ్యె!
 పసిడి యద్దంబుల భంగించు చెక్కులు
 కుట్టు లూడిన చెప్పు టట్ట లయ్యె
 చిగురాకు డొప్పులఁ జిన్నబుచ్చెను మోవి
 తడియారిపోయిన వడియ మయ్యె!
 చూడ ముచ్చట గొలిపెను సొబగుమేను
 వాడిపోయిన లే జొన్నకాడ యయ్యె!
 శివుని గళ మొక్కటియె నల్పు చేసినట్టి
 కాలకూటంబు సురకన్న మేలు కాదె!

రఘు—రండు మామగారు! రండు! ఏమిటి విశేషములు?

విశ్వా—బాబు! ప్రత్యేకము చెప్పదగిన వేమియు లేవు. ముఖ్య
 విషయములు కొన్నిముచ్చటించవలసివచ్చినాను (కూర్చుండును)

రఘు—అలాగుననా? అయ్యో నా కిల్లు డవకాశము లేదు గదా
పదిమంది మిత్రులకీ పూట దోటలో బాలు. అతిశ్రేష్ఠుడుగా
నే నివు చచ్చటి కేగవలసి యున్నది. నునము లేవు మూలగు
కొనఁ గూడదా?

విశ్వా—బాబు! తమ బాలుకంటె నిది తక్కువ విషయము కాదు.
ఈయేటికి స్త్రీ యంతవరకు జెల్లింపనందున . . . ఇరువదిగాలుగు
గంటలలో జెల్లించి తీరవలెనని ఈపూట నోటీసు వచ్చినది.

రఘు—ఇంతవఱ కేల చెల్లింప లేదు?

విశ్వా—సామ్మ లేక.

రఘు—అదేమి? హాలుసాలు సిస్టులు వసూలు కాలేదా?

విశ్వా—వసూలైనవి వడ్డీల క్రిందను బిల్లుల క్రిందను న్యయమును
నయినవి.

రఘు—వడ్డీలు నిలుపు సేయక పోతిరా?

విశ్వా—వడ్డీలు నిలుపు చేసినచో వాయిదాలు గుజస్తుపడి, దండవ
మరతుల ననుసరించి దండుగ లిచ్చుకొనవలసి రాదా?

రఘు—అట్లయిన, నే బాపిరెడ్డి యొద్దనో బదులు తీసికొను.

విశ్వా—ఆ తారులాటయు నైనది ఎక్కడ ఎట్లు యేగాని పుట్టలేను!

రఘు—ఇదివరకు బుట్టకున్న, నీ యిరువది నాలుగు గంటలలో
బుట్ట గూడదా?

విశ్వా—పుట్టకున్న, నిరుటీనలె బుక్కిటి వరకును రాదా?

రఘు—అన్నట్టు నిరు డెట్లు చెల్లించితిమి?

విశ్వా—అయినమట్టున కొక గ్రామ మమ్మి చెల్లించితిమి.

రఘు—అట్లయిన, నీయే డింకొక గ్రామ మమ్ముదము.

విశ్వా—(తనలో) హరహరా! ఆకారమేకాదు. బుద్ధికూడ బుద్ధియై
పోయినది.

గీ. మద్యరస మను కార్పిచ్చు మానవుఁ డను
తరువునకు సోఁకినంతనే తత్తదవయ

వమ్ము లనియెడి కొమ్ములు వమ్ముచేసి,

బుద్ధి యను చేవఁగోఁగూడ బుద్ధి నీయు!

రఘు—ఏమి మామగారు! ఏగ్గామము విక్రయింతము?

విశ్వా—బాబు! అందులకుఁ గూడ నిప్పుడవకాశము లేదు. ఏగ్గా
మమున కాగ్గామము తనఖాలలోఁ దల మునిగి యున్నది!

రఘు—అట్లయిన, మన మిపు డాచరింపవలసిన దేమిటి?

విశ్వా—అదేనా కేమియు బాలుపోక మీకడకు వచ్చినాను.

రఘు—అట్లయిన, నేసిరాత్రి యాలోచించి గేవు సాధనము చెప్పెద.
ఈపూట కింతటిగో నన్న విశిచిప్పెట్టుడు.

విశ్వా—మఱియొక ముఖ్యవిషయమునుగూర్చి మనవి చేయవలసి
యున్నది. వారముదినములలో, బయికమీయనియెడలవ్యాజ్య
మువేసెద నని వరదయ్య నోటిసిచ్చినాడు.

రఘు ఇంకను నాతని కీయవలెనా? తీసికొన్న దెంత? తీర్చినదెంత?

విశ్వా—తీసికొన్న దెంతయో కాని పత్తిముగ్గో నున్నది పదునాఱు
వేలు. ఇప్పటికిచ్చినదిరువదివేలు. ఈయవలసినదిరువదిరెండువేలు.

రఘు—ఇంతేగదా! ఈరాత్రినేనుమాటాడెదలెండు. ఆకట్ట యేమిటి?

విశ్వా—ఇవి గూదినమున వచ్చిన బిల్లులు. ఇది కస్తూరి చీటి.

రఘు—కస్తూరి చీటి యేమి?

విశ్వా—వెంటనే వందరూపాయలు పంపు మని!

రఘు—పంపినారా?

విశ్వా—వందకానులైన లేనప్పుడు వందరూపాయ లెట్లు పంపగలను?

రఘు—ఏమి? దివాణ మంత నీనడకలో నున్నదా?

విశ్వా—బాబు! యేమి మనవి చేయను!

సే. ఎంత వ్యయించిన నెప్పటి కప్పుడె

పెరిగెడు దరి లేని సిరులతోడ

ఏవేళ వచ్చి పోయెను కవి పండిత

బంధు మిత్ర ప్రజా ప్రతతితోడ

స్వజనంబునలె సర్వసౌఖ్యంబులం బాలు
 గాంచెడు విద్యాగణముతోడ
 ప్రాణంబులేని యర్పణసేయ సమకట్టి
 కొలిచెడు సేవకొతోడోడ
 డంబు మీఱిన తమ దివ్యాంబు నేడు
 సర్వవిషయంబులందును సన్నగిల్లె!
 అకట! మీరింక నైన సింహావలోక
 నం బొసర్పనియెడల నాశంబె యొదవు!

రఘు—అట్లయిన, నందులకు నే జేయవలసిన దేమో చెప్పరానా?

విశ్వా—కస్తూరియింటఁ గాలు పెట్టకుండుట ప్రథమకర్తవ్యము.

రఘు—అయ్యయ్యో! పాప మదేమి చేసినది!

విశ్వా—అదేమి చేసిన దని కాదు. అదేమి చేయలేదని వెలవిండు!

ఉ. నిలువునఁ గల్లులుం, గరము నీచపుటూహలు, మేటి యచ్చకం
 బులు బహుమాయలు నిద్విధమోసములుం దమ సొమ్ముగా వి
 వళులును దోచు వేశ్యతల నాకిటఁ గాలిడి, గుల్ల కానివాఁ
 డిల నొక్కడేని, మచ్చునకునేని నిజంబుగఁ గానిపించునే?

రఘు—మామగారు! అందఱ నామాసికనే గొలుచుట న్యాయమా?

కస్తూరి యెల్ల వేశ్యలతోఁ గలిపి లెక్క పెట్టవలసినది కాదు.

గీ. తలఁచి, విశ్వాస మన్నది దాని సొమ్ము
 దయయు, సత్యంబు లనునవి దానిహక్కు—
 లట్టి సద్గుణుని వెలయాండ్రియందె
 తాదు—కులకాంతలందును గానఁబడదు!

విశ్వా—బాబు! మీరే కాదు ప్రతిమీసకు నిదే వెళ్లి! కాని.

కం. తెల్లని కాకియు, ముడుగుల

నొల్లని శునకంబు, వీవు లోడెడు వేము

జల్లని నిప్పుం గలిగిన

సల్లలితగుణాఢ్య యైన సానియుఁ గలుగుకా!

రఘు—అవునా? అట్లన్నార గనుక నా ప్రతిజ్ఞ వినుడు.

ఆ. ఎవ్వ రేని, యెన్నఁ దేనియు గన్తురి
యెడల నించుకంత యెగు నాకుఁ
జూపఁ గలిగిరేని సూన్యతంబుగ నా తు
ణంబ దాని వీడనాడువాడ!

విశ్వా . (వినుట నభినయించి) బాబు! ఎవరో వచ్చుచున్నారు.
ప్రస్తుతము నాకు సెలవు! దయచేసి తమ ప్రతిజ్ఞను మాత్రము
పరాకు పడకును! (అని లేచి, యానలకు వచ్చి ప్రవేశించు
చున్న శర్మను జూచి తనలో) నాయనా, నీవేనా, నీవుదాఁరిం
చిన తరువాతనే మా ప్రభువున కింత సీచదశ కట్టినది.

ఉ. బంగినపల్లి మామిడిని బాధిమెయి నిష్పషముప్పి జేయు రీ
తిం గుణవంతు, మత్స్యభు, మద్దీర్ఘమనస్కుఁ, గ్రియావచస్కు, ని
బ్బంగి నితాంత హేయమధుపానపరాయణుగా నొనర్చి వా
రాంగనపంచకుం దిగిచి తొర ! కృమంబుగఁ బాపచిత్తుఁడా!
కనుకనే ఖలమైతి కూడ దన్నారు. సందియమేమి?

ఉ. ఆడగవచ్చుఁ బన్నగచయంబులతో భయ ముజ్జగించి; ము
ద్దాడగవచ్చుఁ జిచ్చును సయంబుగ దోసిట నంగ్రహించి; వె
న్నాడగచ్చు వ్యాఘ్రునివహంబుల బెంపు వహించి, యెన్నఁడుం
గూడగరాదు దుర్జనులఁ గూడిన ముప్పు ఘటిల్లి తీతెఱుఁ!

(నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రవేశించి) అరే! బాబుగారితో మాటాడుట కీ బుడీ
పూలున కవకాశముండి పోయినదిగదా! ఎప్పు డేమి చెప్పి
నాపై సేవగింపు కలిగించునో యనియెల్లప్పు డాయన నంటఁ
గాగియే యుండును. ఈవూటనే నాపనిమీద వెళ్ళుటచే ఈ
డాంకీ (Donkey) కవకాశము దొరికినది! అయిన నదేమి
చిత్రిమో. కాని, యీతనికడ నాయన యీశ్వరవేరు సోఁగిన
పామువలె నగును! మగవానికే మగవాఁడు జడియుటకంటె
మతిమాలినతన మేమున్నది! ఈవిషయమున నాకు నేనేసాటి.

చ. బడియగ లేదు చిన్నపుడు స్వాంతమునం బడియొడ్డు కెన్నడును
బడియగ లేదు తండ్రిని సాకిన తల్లికి గూడ లేశముకా
బడియగ లేదు పెద్దలకు ఛాంససమూర్తులకట్లె, యిప్పుడో
బడియను బ్రహ్మ కేనియు నిజంబుగ నాతని యబ్బ కేనియున్.

ఈతని కుద్వాసము చెప్పింపకున్నచో నా కిచట సేమము లేదు. అందులకై యనేకాలోచనలు సేయుచున్నాను. కాని మ్ము, చూతము. (ముందునకు నడచును.)

రఘు—ఇదిగో యిప్పటికా వచ్చితివి? నీవు లేక విశ్వాసరావుగారి చేతిలో నిమ్మకాయవలె జిక్కుచడ వలసి వచ్చినది!

శర్మ—అలాగునా! అట్లయిన నేదో విశేష మున్న దన్నగూలే

రఘు—కడమ విశేషముల కేమి గాని కస్తూరినిగూర్చి మా యిరువురకును గావలసినంత గ్రంథము నడిచినది.

శర్మ—ఏ మని?

రఘు—కస్తూరికూడ కడమ వేశ్యలవంటిదే యని యాయన నాదము.

శర్మ—అంత పూలా మీ ఆలోచించు మానేడనుగాయ! అందులకు మీరే మన్నాగు?

రఘు—కస్తూరియెడ కాసింత లోప మెవ్వలైన జూడ గలిగినచో తక్షణమే విడిచిపెట్టెననినది డంక్కాట్టినట్లు చెప్పినాను.

శర్మ—కాపిటలో! ఆమాటతో ఆయన మానిపోయి యుండవలెను!

రఘు—అదేమో నాకుఁ దెలియదు కాని, అంతిలో నీవు వచ్చినందున, ఆమాట పరాకుషడ వల దని నన్ను హెచ్చరించి లేచి చక్కఁబోయినాడు.

శర్మ--(తనలో)అట్లయిన, నతఁ డేదో వంక చూపుటకు యత్నింపక మానఁడు. కాబట్టి, కస్తూరియు నేనును గాసింత కన్ను తెఱచి కొనియుండుట సుంచిది.

రఘు—అన్నట్లు నీవు వెళ్ళిన పని యే, ముయినది?

శర్మ—హారముమీఁద మీ సెలవు ప్రకార మైదునందలును దీసికొన్నాను. తోచిన సామగ్రికొని తోటలోని కంపినాను. ఇదిగో యీనోటు మిగిలినది (అని యొక నోటు తీసి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటు విప్పి చూచి) ఏమి నూలు రూపాయలవలకును మిగిలినవిగా! ఈ చిత్రిము చూచితివా?— యీనోటు నెంబరు ముప్పదిమూడువేల మూడునందల ముప్పదిమూడు! అన్నియు మూడంకలే!

శర్మ—అలాగుననా! నే నా సంగతి గమనింపనే లేదు!

రఘు—(నోటు బట్టపైనుంచి) అన్నట్టు కొన్న వేమేమిటో వినలేదు.

శర్మ—(జేబులోని జాచితా తీసి) ఇవిగో యివి : టెక్ విస్కీలు— ఫైవ్ హంబెయినులు— సిక్సు షెట్లీలు— ఫోరు హాక్కులు, సెవెన్ క్లార్ రెట్లు, ట్వెన్టీ ఫోర్లు, ఫోర్ డాగర్లు, త్రీ ఎక్స్లు, ఫార్టీ సోడాలు—ఫార్టీ లైవ్ హ్యానులు, ఫిఫ్టీ కోడిపెట్టలు, ఫైవ్ సేర్సు లేడిమాంసము, ఫైవ్ సేర్సు మేకమాంసము, ట్యూటీ పెయిర్సు మేక కాళ్ళు, త్రీ సేర్సు పౌడరుమాంసము, హండ్రెడ్స్ కోడిగుడ్లు రెండువీసెల రొయ్యవన్న, ఆటు చిన్నడబ్బల యావునేలు, చిందెడు పాలు. రెండు టీ డబ్బలు, రెండు కాఫీ డబ్బలు, రెండు కోకో డబ్బలు, సిక్స్టి సిజరుసిగరేట్ల పెట్టెలు, నాలుగు చీట్లపేకలు, పై సంబాధములతో. పదిసేర్లు వలావు బియ్యము.

రఘు—సరి కాని, నంజుడు లేమిటి?

శర్మ—కోడిమాంసము పతావు, లేడిమాంసము కురమా, మేక మాంసమువకోడి. మేక కాళ్ళసూప్, పౌటేలుమాంసముకైమా లడ్లు, కోడిగుడ్ల యడ్లు, రొయ్యవన్న వేపుడు.

రఘు—అఁగు! అఁగు! ఆయన మరల యెందులకో వచ్చుచున్నారు.

విశ్వా—(చర చర ప్రవేశించి) బాబుగారి పంథమే న్గినది! అమాత్ర యిగా రీపూట వైదుగంటల రైలులో వచ్చుచున్నారు. ఇదిగో టెల్లిగాం! (అని తంతివార్త ఇచ్చును.)

రఘు—(తడేకదృష్టితో తగలివార్త ననలోకించును.)

విశ్వా—(రఘునాథరావు ముఖలక్షణములను జూచుచు నిలుచుండును.)

శర్మ—(తనలో) ఎక్క ! యీ సమయమున నా నోటు సంగ్రహించి, యీతనిపై ననుమానము కలిగించి యీపూటనే తిలోదకము లిప్పించితినా, యిక సీతనింగూర్చి భయపడవలసిన పనియుండదు. (మెల్లగా నోటు సంగ్రహించి, లోపలిజేబులోనిడికొనును)

రఘు—నరే, యెవరు రానున్నను నాకు నా యెంగేజమెంటు (Engagement) తప్పదు. రైలుకడకు మీరు వెళ్ళి తీసుకొనిరండు.

విశ్వా—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—బాబు ! యెవ రా వచ్చువారు !

రఘు—ఇంకెవరు, మా యింటిమాబిడగారు ! కార్యమై మూడేండ్లు యినది. కాపురమునకుఁ బంపుఁడని నే నడుగ లేదు; నే నడుగలేదని వారు పంపలేదు ! చివర కాబిడకే శివమెత్తినది కాబోలు, తనంతఁ దానే దయచేయుచున్నది !

శర్మ—అన్నా ! యీమాట వినె, కస్తూరి కడుపు పగిలి చచ్చు నేమో గదా !

రఘు—అదేమి !

శర్మ—అముండకు మీపైఁగల యనురాగ మట్టిది. పది నిమిషములూ మీ రగవడకున్న బ్రతుకక గలదా !

రఘు—వెట్టివాఁడా ! కస్తూరిని విడిచి నేనుమాత్రము గడియ తడయఁగలనా ! ఈపూట నిప్పటికిరువది సారులు జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అన్నట్టు మఱచితిని. సొమ్ముకొఱకు విశ్వానరావుగారికి కమ్మ వ్రాసినది, పైకము లేక యాయన పంపలేదు. ఇంతలో సీనోటు కొనిపోయి దాని కిచ్చి రమ్ము (అని బల్లమీద పెడకుచు) ఏది చెపుమా, యిందాడో నోటు ?

శర్మ—బల్ల మీదనేగాఁ బడ వేసినారు ? (అని తానును పెడకును)

రఘు—(మీదను, గిందను జూచి) ఏదీ, యెక్కడను లేదే !

శర్మ—ఎక్కడను తేకేమి? అంటున్నవా? యొద్ద హాయిగానుండును.

రఘు—విశ్వాసరావుగావుత్తవ్వు వేతెన్నరును రానె లేదే?

శర్మ—విశ్వాసరావుగానికి సొమ్మన్న విష మనియూ మీయూహా?

రఘు—శివశినా! యెంత చిన్నమాటాడితివి?

గీ. ధర్మదేవత ధర్మము తప్పవచ్చు
గ్రహము లాత్మీయగతులను గడవవచ్చు
వీర పుంశయ్యుగూడ విశ్వాసరావు
నీతి దప్పకు నలుపకు నీచవులని.

శర్మ—కాఫచ్చునుగాని - పైసితినిబట్టిలోపలిస్థితి నెఱుంగుట కష్టము!

గీ. కడలి బాడబమును, మంచు గడ్డ వేడి,
తాతి శోతీయయు, నల చేవమ్రాని బోలు,
పంటి వినమున్ను, మఱి మేడిపంటి పురుగు
దెలిసికొన శక్య మగునె పై స్థితిని బట్టి?

రఘు—ను వెన్ని చెప్పిన నీవిషయమునందు నీతో నే నేకీభవింపఁ
జాలను. ఆనోటు నెంబరు మన కెన్నటికినిమఱపునకువచ్చునది
కాదు గదా?—ఎప్పుడో, యెచ్చటనో! యెట్లూ, దాని కడనే
నియటబడినిశ్చయముగానీ యభిప్రాయమున దేహార్పణ గలదు.

శర్మ (తనలో) ఇక లాభము లేదు! ఈ స్కీము (Scheme) కే
లయినట్టి! ఆల్ రైట్ (Alright) కానిమ్ము! (పయికి) బాబు!
మీ యభిప్రాయమునె మార్పునో, నా యభిప్రాయమునె
మార్పునో మాత్రము చూడవలసియున్నది. అదిగో! నాలుగు!
అయిదు నిమిషములలో మీరు డ్రాస్టు వేసికొనవలెను. నేను
వెళ్ళి కారు గడవవద్దకు రప్పించెదను.

(ఇద్దఱు లేచుచుండఁగా డెర పేడును.)

ఇది పంచమాంకము.

షష్ఠాంశము.

ప్రదేశము తఘనాధరావుగారి మేడమూడి పడక గది.

నిర్మల—(నర్వాలంకార శోభితయై 'గదిగఃమృములో నిలుచుండ్లి')
ప్రాణేశ్వరుని మొగము చూచిపరిపొక్కులుతక్కువగామూసేం
డ్లయినది! తల్లి లేకపోవుటచేతను, తండ్రిగారి తలతిక్క వారగు
టచేతను, భర్తపంతగొండియగుటచేతను గాకున్ననింతకాలము
కన్నవారియింట నుండవలసి దాననా! తమయూజ్ఞ సతిక్రమించి
వచ్చినందులకైతండ్రిగా రిక నాముఖము చూడను! కాని, నే
నొందెనుది నాకర్తవ్యమే కాని మఱియొకటి కాదు.

చ కనకముగోడ నున్నపుడే కాంతి లనన్మణికి; మహిజము
బెనగొనినప్పుడే లతకు బెంపును, నింపును, సొంపు, వీణియం
దనరెనయప్పుడే యినుపల్లెతులకు న్మధురస్వసంబు: స్త్రీ
జనమునకు న్ని జేశ్వరునినన్నిధి: నున్నపుడే సుఖోన్నతుల్.

జీవితేశ్వర్లుడు నారాకకు జిరాకు పడునో-సంగోషమె పడునో
తెలియకున్నది! ఇంతవఱ కాదన యింటికి రాకుండుటంబట్టి
నాహృదయము పలుసందియముల పాలగుచున్నది! (ఉల్కిపడి)
అమృత్యా! అవిగోమేడ మెట్లు చప్పు డగుచున్నవి! ఆయనయో
యెయిందురు || (గదిలోని కేగును.)

రఘు—(తూలుచుబ్రేవేళించి) మేడకు మెట్లు పెట్టినవాణ్ణి మెత్తగా
టన్నినా పాపం లేదు! ఎందు? కిన్ని మెట్లు—ఏడవనా, మొట్టొ
కోనా! ఏకమెట్టయితే యెగిరి పక్కాబోయ్యేవాణ్ణి!

దీ మోస్తు డర్లీ కింగ్ - వాకింగ్

దీ మోస్తు గాస్టీ కింగ్ - టాకింగ్

దీ మోస్తు లక్లీ కింగ్ - స్మోకింగ్

దీ మోస్తు ప్లక్లీ కింగ్ - డ్రింకింగ్

వహ్వో! వహ్వో! కస్తూరి యీపడ్డెంచింటే, కాగలించుకోక పోయిండా! ఏరీ- మా వైఫ్ (Wife) గా రెక్క- డున్నట్టు! అక్షుగో-అగడిలో వుంటారు అమ్మవారి డరిషెనం చేపినట్టు- అవిడ డరిషెనం చేస్తాం! (గదిగుమ్మము చేరి) హల్లో - మై డియర్ యెంపెస్! (Hallo my dear Empress) హాలరూయ్ (How are you) ఘనంగా వచ్చినట్టో? (గదిలో బ్ర)వేళించి భయముచే గనాక్షముకడకు బోయి బల్లనానుకొని నిలుచున్న భార్యను ఎగాదిగఁ జూచి) ఎక్సలెంటు (Excellent) యేంగ్రం డుగా (Grand) తమారయ్యారే! మూడేండ్ల కుమూడడుగులు పెరిగావే! ఈబ్యూటీ (Beauty) అంటామంటఁవేనా యెరువా? మంటఁ వైతే- షోగ్గానే వుంటావ్! నీహిద పడ్డెం పెప్పనా?..

నీదు ఫేస్ రాండు మూర్ - నీదు నోస్ గోల్డు స్పూన్

నీదు టీత్ పెరల్ లైక్ - నీదు లిప్ షేంచి వైన్.

హ్వో! హ్వో! హ్వో! హ్వో! (అనియూసి కుర్చీలోఁగూల బడును.)
నిర్మ- (తనలో) ఓయి దేవుడా! ఏమిఘోర మిది? ఈ వాలక మేమి-
యీ వాగ్ధోరణీ యేమి! ఈయనకు పిచ్చి పట్టినదా- పిశాచము పట్టినదా! లేక నేను స్వప్నావస్థలో నున్నానా - సన్నిపాతా వస్థలో నున్నానా!

సీ. తమకు నిగులఁ దళదళలాడు నెమ్మొగ

మెట్లు లీగతి మాడుకొట్టెయ్యె!

పరమదయారసభరితంబు లగు కన్ను

తెట్టు లీగతి నగ్గితుట్టు లయ్యె!

The most dirty king—Walking—The most nasty king—Talking
The most lucky king—Smoking—The most plucky king—Drinking.

భారతీపతి కాటవట్టగు నాలుక

యెట్టు లీగతి తాటిపట్టె యయ్యె!

దిరిసెనపూవుమాదిరి నొప్పు సొబగు మే

నెట్టు లీగతి వంటకట్టె యయ్యె!

కరము మితభాషి యని చేరు గన్న సుకృతి

యెట్టు లిటు వస త్రాగిన పిట్ట యయ్యె!

అయనే యాయనా?— లేక యాయ నొకరు

నీయ నొకరున! దైవమా యెఱుగ జెపును!

రఘు—ఏవి బాల-పిచ్చున్నావు? షడ్యానికి బహుమతి యే వివ్వ
ననా? ఒక్క ముడ్డు! ఆ ముడ్డు- మూడుకోట్లు పెయ్యూలి
కన్నవారి ముడ్డుకన్న కమ్మగావుండాలి(లేచి సమీపించబోవును)

నిర్మ—(అనవ్యముతోఁ దనలో) రామ రామా? యీ దుర్వాసన
యేమిటి! ముక్కు ముటిగి-తల పగిలిపోవుచున్నదే! ఈ కిటికీ
తెరిచినగాని-యిచ్చట నిలుచుట కష్టము(ఓని యటుతిరుగును)

రఘు—చీ! చీ! పిగ్గు పడుతున్నావా? అవు నవును. పెగ్గు తగిలై
గాని- పిగ్గు పోదు! పెక్కే పన్నాడు. ప్పిరిట్టు తగిలైగాని-
ప్పిరిట్టు పుట్టనన్నాడు. డటిజ్ టూ! (That is true) పెగ్గు
టగలాలి- నీ పిగ్గు పివడాలి! ఇకగో - పెగ్గు నాడగ్గరే వుంది
(అనుచు జేబులోని నీసా తీసి) వహ్వ! వహ్వ! యేవి స్వరూ
పం! ఏవి హ్వరహ్వం! ఏవి హమర్లహ్మ. అమర్లమూ యిడి
లక్క పెళ్ళిళ్ళు! ఆ యముర్లం బ్రాగి-అదిటి(అదితి)కొడుకులు,
దేవత లయ్యారు; ఈయముర్లం బ్రాగి-భరతమాతకొడుకులు-
పరంగి దొర్ల పుటున్నారు. ముందు నేను కాస్తపుచ్చుకుంటానట-
టర్వాత నీకు బ్రాగినం తిష్టానట. (నీసా యెత్తి త్రాగబోయి
డామిట్! పడదేం! హల్లో! నాళ్ళే పూలై యామ్! (Hallo)
what a foolgam!) కార్కు నాట్ రిమూవ్ (Cork no+
removed)ఏరి- మాకార్కు-స్క్రూ (Cork.screw)గారెక్క

డున్నాడు? (అని జేబులోని తాళముచెవుల గుత్తి తీసి అందలి మరతీగతో కాక్కును దొలగించి, త్రాగును.)

నిర్మ—(రిచ్చపాటుతోఁ దనలో) అమ్మయో! యదా సంగతి సరే యిక నేమి! మా యింటియెదుటి మలయవలికి పట్టిన గతియే నాకును బట్టినది! దానినోట దానిపెనిమిటి చర్యలువిను నప్పుడు అంతఘోర ముండునా యనుకొనెడి దానను. సర్వేశ్వరుడు నా సందేహము తీర్పుటకుఁ గాఁబోలు నాదురవస్థనాకే యనుగ్రహించినాఁడు! ఔరా కాలమహిం!

ఉ. పుట్టిన భూమియూ ఋషులు పుట్టిన పావన భూమి; పంశమా—

షట్టు బుధాను మావ నిరవద్య చరిత్రము— తల్లిదండ్రులూ—

నెట్టర ధర్మదేవతకు నెయ్యిఁ జుట్టము: లక్కటక్కటా!

యిట్టినికల్ప దుర్వ్యసన మీయన కేగతి నబ్బెనో గదా!

రఘు—(మఱియొకఁడము మత్తశబ్దో) ఇకగో— ఇడి నీవంటు! ఇడి పుక్షుకుని అరుణాపెలంలాగు— ఆ—డా—లి, పాపాపెలంలాగు పా—డా—లి; మంజువాణిలాగుమా—డ్ల—డా—లి, పాన్నాక్షిలాగు పో—డ్ల—డా—లి; నరహరిలాగు—నవ్వాలి, యెలనాగలాగు—యేడ వాలి; కనికిలాగు—గ్లాసు లదిచాలి, కష్టూరిలాగు—కైమావుండలు తినిపించాలి! తెలిపిందా! హూం!

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అంతటితోఁ దీటలేదు!— పట్టవలసిన లక్షణము లన్నియుఁ బట్టినవి! అయిన నందుల కాశ్చర్యమే మున్నది!

ఆ. జ్వరము వెంటఁ జలియుఁ జలివెంటఁ దాపము

దానివెంట శోష దాపరిల్లు;

కడగి యన్విధంబు గానె దుర్వ్యసనంబు

లోక్కదానివెంట నొకటి యొదవు!

రఘు—షట్టు— పదిలంగా నేను నోట్లో పోష్టాను — పానకాలరాయుడు లాగు నువ్వు డిగమింగు! (అని నీసా నోటికందింపఁ బోయి, నిర్మల తప్పించుకొనఁగా) ఏవిటా వెంకిటనం. బుగ్గలు చిదిసి, బూగ్లొండిపెడతా ఘూడు! (అని గిల్లబోయి, గోడపై, బడును.)

నిర్మల—(గద్గదస్వరముతో) మహానుభావా! నేనిప్పుడు మతిలేనిస్థితిలో నున్నాను! దయయుంచి నన్నిప్పుడు తాళబోకుడు!

రఘు—ఎందుకు పోయిందీ మఱి, ఎందు కంటా!

నిర్మల—ఎందుల కేమిటి! చాలకడలికంటె బరిశుద్ధమగు వంశము నందు బ్రభవించిన మిరియి మధుసేవా పరాయణు లగు నప్పుడు మతి యన్న మాట యేల! పాణిమే పోగలదు!

రఘు—నా న్సెన్ను! (Nonsense) మధుసేవ ట్రిప్పన్నాడు మనిమే కాదు! ఎవడుట్రాగనివాడు? ఎవడంటా! పెప్పవే! ఎవ కంటా?

*సం డ్రింక్ హ్యాన్ ఫ్రెండుస్ ట్రైప్ ఇత్
 సం డ్రింక్ హ్యాన్ ఫ్రెండుస్ ట్రైప్ బేట్
 సం డ్రింక్ బికాజ్ దే,ర్ థిస్
 సం డ్రింక్ బికాజ్ దే,ర్ థిస్
 సం డ్రింక్ బికాజ్ దే,ర్ స్లాక్
 సం డ్రింక్ బికాజ్ టీజ్ వెక్
 సం డ్రింక్ బికాజ్ టీజ్ డ్రై.

ఇది దొర్లపంగతి—ఇక మనపంగతి పెప్పనా!

* గీ. కొండ తాయానము శమింపఁ గొందతెల్ల
 బాధలు భరింపఁ, గొందఱు బలముఁ బెంపఁ,
 గొంద ఱుల్లాస ముదయింపఁ గొంద తెకుటి
 వారిఁ దనియింప— మద్యసేవ స మొనఁర్తు!

తెలిపిందా?— కనుకా—కాబట్టి—నీ హెల్తు (Health) కోపం నేను ట్రాగుటాను— నా హెల్తుకోపం నువ్వుట్రాగు! ఎల్లాగట్రా గడఁపంటావా?— యిల్లాగా! (అని నీసాలోనిది పూర్తిగాత్రాగి సుడి తిరుగుచు) పా-రీ-గా-మా-పా-డా-నీ-పా-నీ-పా-పా-పా- ప్ట్రా-ప్ట్రా-ట్రా-సా-డీ-డూ-హౌ! హౌ! అని నేలఁగూలును)

Some drink when friends step in—Some drink when friends step out
 Some drink because they are thin—Some drink because they are stout.
 Some drink because it's Wet—Some drink because it's Dry.

* ఈపద్యము ప్రదర్శనసమయమున సమయోచితముగా జరువవలెను.

నిర్మల--(శత్రురహిత) అయ్యో! అయ్యో! అదేమి - అట్లు పడి పోయినాడు! ఎవరిపుడు దిక్కు! ఈనిశీధనమయమున నెవ్వరిని బిలువను! నేను పట్టి లేవనెత్తి పర్యంకముపైఁ బరుండఁ బెట్టఁ గలనా! కానిమ్ము - ప్రయత్నించి చూచెదను- (అని సమీపించి అంతలో వెనుకకు తగ్గి) ఇస్సీ! యీ చెడుకంపు నన్నుఁజెంతకుఁజేరనీయకున్నదే! ఇందులకేమిటి సాధనము!— సాహసమే సాధనము! (ఝుక్కు-మూసికొని సమీపించి, యెత్త బోయి, యెత్తలేక విడిచిపెట్టి) అయ్యో! దేవుఁడా! యెత్తలేక పోయితిని గదా! అంతటి యాగర్భశీమంతు లిట్లు - వడగొట్టిన బాటసారివలె, వాన మొత్తిన వెఱబూమ్మవలె; దరిఁ బట్టిన నావవలె, దారము తెగిన గాలిపటమువలె; వెలికలఁబడ్డతాఁబేటివలె, వేళ్ళు తెగిన వృక్షమువలె- తెలివి తప్పి, తేకువచెడి, పాటవ మెడలి, ప్రాధవము నడలి; బిగువు తరిగి, బింకము తొలఁగి-కళ మాసిన మొగముతో కంపయైన తలకట్టుతో, గుంటలు పడిన కన్నులతో, కుంగిన చెక్కులతో; కమలిన మెదవులతో గారకట్టిన పలువరుసతో; వాడిన మేనితో, నసి యాడినయవయవములతో; ముఱిగిన యూపిరితో, ముక్కున్నలైన యుడుపులతో - ప్రజ్ఞ తిప్పి పడియుండుటకంటె ప్రాప్తి దోషాపత్తి యింకేమున్నది! ఇటువంటి సమయములలో మలయవతి యేమి చేసెనో! అట్టి మలయవతులు, ఇట్టినిర్మలలు- లోకమున నెందఱున్నారో! తప్పత్రాగి తారుమాయై; వికృత రూపముతో, వింత వాలకముతో, దుర్వాసనతో, దర్భావలతో, తూలుచు, త్రుస్లుచు, వదరుచు, వాపోవుచు - నిండ్లకు నచ్చు భర్తలవల్ల నెందఱెందఱెంతలేసిబాధలు పడుచున్నవారో! అన్నియు నెఱిగిన అగ్రజాతులవారిస్థితియె యిట్లున్నది గదా-అవ్వక్తులై, అజ్ఞానపు ముద్దులై, కూలి యాడినఁగాని కుండాడక, రేపుకుడిచిన మాపు లేక, గంపెడు బలగముతో, గుంపెడు పిల్లలతో - దరిద్రదేవతకు దాయాదులుగా నొప్పు

మాఃఖజాతులవారి సీమద్యపిశాచ మెంత మాస్తిమార్గము
సేయుచున్నదో గదా!

రఘు—(కదలి) కష్టూరీ! కష్టూరీ! గ్లాప్! గ్లాప్! (అని, అప్రయ
తనముగా జేబునుండి మఱియొక సీసా తీయును)

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అదొక సీసా! ఆ జేబు నిండ సీసాలేకావలయును!
బౌరా చిత్రీము! - ప్రజాధము లేకపోయినను, పరిచయవశ
మున బుద్ధిదానిమీదికే పోయినది రకము దానినే గ్రహించి
నది! ఆకర మలవాటువొప్పున నదిగో దానిని నోటి కందించు
చున్నది! అయ్యో నాతెలి తెల్లవాట!—ఆ సీసా యూడఁబెఱికి
యావలఁ బాటవేయక - తెరమీఁద బొమ్మనునలె తెల్ల పోయి
చూచుచు నిలుచుంటి నేమి! (అని చూచునసీసాలాఁగికొని)
చీ! చీ! యీ పాడుసీసాను జేతఁబట్టవలసి వచ్చినదే! (అని
సీసా యెత్తిచూచి) ఏమీ - నీ పేరు ఎడ్వర్డు విస్కీరగా?
ఎంతటిదానవు!

సీ. పలుసముద్రములు దీవులు దాఁటి యటువది

నందల మెళ్ళిపై వచ్చినావు!

పరమ పవిత్రమై పరఁగు నార్యానర్త

పుణ్యభూమిని గాలు మోసినావు

కృమముగా స్థిరపడి కడుశిష్టు లగు విమ

ధుల యిండ్లలోఁ గూడ దూరినావు!

అయినవారిం బట్టి యవలీల సీదుదా

సులక్ష్మిందఁ జేసుకో గలిగినావు!

పెక్కు కొంపలకుం జిచ్చు పెట్టినావు!

మంచి సంసారముల రూపు మోసినావు!

సంఖ్యలకు మీఱు హత్యలు సలిపినావు!

మాయ విసమ! విదేశంపు మద్యరసమ!

(అని గవ్వాక్షముగుండ సీసా పాటవేయుచుండఁగా తెరపడును.)

ఇ ది మ థా ం క ము.

సప్తమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:— కస్తూరి షేషదీధి.

పితృసరాపు—(పితృసరాపుతో నడచుచు) నాచేమా మేరూ!

గీ. చెట్టినకుం జీడ, నీటికి బెనటి నాచు
కాయలకు బుచ్చు, బూబూగుయలకును
లలనలకు స్వేచ్ఛ, గృహమేధులకు బుణంబు
గర్తులకు ద్రుష్ట-హానికీ గారణములు!

ఇంత యేల— ఋణ మన రూపిగా నొక భూతమే!

గీ. తగని వెచ్చంబు మేను, జూదంబు నోరు
తాగికును, వ్యభిచారము దండ్రియుగము.
వడ్డి పాణింబు, కోర్కెనీకట్టు, లిండ్డి
భూము, లిండ్లు, దోటలు ఋణభూతమునకు!

అట్టి ఘోరఋణభూతముయొక్క కోరికలను నొక్కసారి చిక్కువడినవాడు మరల దక్కుట దుష్టభము! బాబుగారె యిందులకు బ్రమాణము! చినికిచినికి చివరకు గాలివాన యైనది. మొన్న వచ్చిన వారంటున కామె తల్లికడుపు చల్లగా ఆనిర్మలాంబ తన సర్వాభరణములను సమర్పించుటచేమర్వాన దక్కినది! ఒహో నిర్మలాంబ నిజముగ నిర్మలాంబయే గదా! ఆసాధ్య కాపురమునకు వచ్చి సువత్సర మైనది. ఈసంవత్సరములో బాబుగారింట బండుకొన్న దినము లేనేలేదుసరిగదా

తిండికి వచ్చిన దినములు కూడఁదక్కువ! భర్తమీఁది బెంగ చేతనే యామె పాలిపోయి సగ మయినది! ఈవారంటుమాటవిన్నచో నిక నేమేని తరువాయి యుండునా! ఒకటి కాదు- రెండు కాదు- ముప్పదివేలు క్రొక్కవలెను! అందుచేతనే యానంగతి యామెచెవిని బడసీయక-బాబుగారిని రెండుదినములుబయటికి రావలదని చెప్పి- పైకముకొఱకుఁ బట్టణ మంతయు గాలింపఁ దలఁచుకొన్నాను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో యిదియే కస్తూరిమేడ. పంకజముకొఱకు బాడిలో దిగినట్లు- బాబుగారికొఱకు దీని యింటికి రావలసి వచ్చినది! (పైకిజూచి) ఆ పైచవికలోఁబచారు చేయుచున్నది కస్తూరియె. అదిగో-ననుజూచి, ఆయనతోఁ జెప్పటకుఁ గాఁబోలును వెళ్ళుచున్నది. (అటు సీటుఁ జూచి) వారంటు వాడింతఱికి నంకకు వచ్చినట్లు లేదు? (ముందునకుఁ జూచి) ఆవచ్చునా రెవరో! (నిదానించి) ఆఁహా! కస్తూరి రహస్యవిటుండని తెలియవచ్చిన కాసింసాహేబు. ఆవీధిలాంత రువఱకుఁ జని-అతఁడు దాఁటిపోయినవెనుక మరల వచ్చెదను. (అని కొంచెము నడచి, వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) ఆకలిగొన్న కుక్కవలెనతఁడాయంటనే చొరఁబడుచున్నాడే! సరే-దీనివల్ల రెండు సంగతంలు తేలినవి. మొదటిది: సాహేబునంబధమిప్ప టికిని సాగుచునే యున్నదని. రెండవది: పగ్గుతము బాబుగా రింట లేరని. ఏమి చక్కని సమయము! బాబుగారి కిప్పుడ దీనినడత పట్టియిచ్చితినా- ఆయనభ్రమ తీర్చినవాడనగుదును. అయితే- బాబుగారి నిపుడెచ్చట, బట్టుకొనఁగలుగుదును? (అలోచించి) అఁ! చీట్లుట కైశివరావుగారియింటికి వెళ్లియుండుదు. అతిశీఘ్రముగా నేనిపుడచ్చటి కేగితినా- అన్నిపనులు నెఱ వేఱఁగలవు. (అని అతిత్వరితముగా నిష్క్రమించును.)

ఇది మొదటిరంగము.

రెండవ రంగము

ప్రదేశము: — కస్తూరి పడకగది.

ప్రవేశము: కష్ట్యాఁ గూర్చుండి కాసింసా హేమనిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూ—సరే కాని-వీధిలోనుండి నీవు లోపలికి వచ్చునప్పుడు విశ్వాస
రావుగారు నిన్నుఁ జూచినారా?

కాసిం—ఇస్కా మాకీ యిశ్వాన్ రావ్! ఆడ్కి మాదీ సూడందీ.
అహ మాకీ కైసా సూస్తాఙ్గా వోయ్?

కస్తూ—ఏమిచినట్లే యున్నది కాని-ఇప్పు డెందులకువచ్చినావు?

కాసిం—ఆపకా రంగేళీ రగ్నాత్ రావ్ కు-వల్బా సెందూ వారంటూ
సేపిచ్చిందీ మాటా-సెప్పేదాన్ని-వచ్చాం. దాస్తే తంబావోయ్?

కస్తూ—ఏమి?—రఘునాథరావుగారికి వల్ల భచందు వారంటుచేయించి
నాఁడా? అబద్ధము-అతడట్లు తొందరపడువాఁడు కాఁడు.

కాసిం—అరే హైసూ! ఆడ్కి సిపాయతాగా నీదా వొచ్చే
దాన్ని సేసీ-మాకీ సాటూ. సెప్పిందాన్ని-మన్నులో మంటా
పుట్టి-మార్వాడీకి పుల్లాయేశాం. పుల్లాయేస్తే - ఆడ్కి పూరా
గాబరా లెగిసీ - వారంటూ లగాదియే!

కస్తూ—ఓరి దుర్మార్గుడా! యెంతపాపమున కొడిగట్టుకొంటివి?

కాసిం—అరే-ఆడ్కిదా-యెందుకూ వోయ్ యింతా మోజూ?

కస్తూ—ఇదిగో-వాఁడు వ్రాడంటివా- చెంపలు వ్రాయించెదను!

ఎక్కువతక్కువలు లేకుండ వాగెదవు-ఏమా పొగరు!

కాసిం—(చివాలున లేచి) అరే - తురకా బిడ్డా మీదా-ధుక్కూ
బొమ్మన్-యెళ్ళా సెప్పిందీ. యెప్పుడు వోయ్? పండ్లీ మొక్కు
తాడ్-బావకా వాడ్; పండ్లీసూస్తే-ధంబో సెప్తాడ్-తురకా
బిడ్డా!-ఆడ్కియెళ్ళా? మాదీ యెళ్ళా? ఆవుకీ మొక్కు తాడ్-
అడవాబొమ్మన్; ఆవుకీ జసా సేస్తాడ్-అవల్ ముసల్మాన్! ఆన్
యెళ్ళా-మాదీ యెళ్ళా?

కస్తూ—కట్ట-కట్ట! కనుకనే యింతగతి పట్టినది!

కాసిం—అరే. హానూరాబాత్ సునో! ఈ సాటూబేరం మాకీ సరి పడింది. లేదు-జిరిందాత్ చాక్కి సలాం సెస్సి-మాకిందా ఖాయుప్రంటావ్-నైత్-మాకిసలాం సెస్సి-ఆక్కి ఆవుతావ్-ఏకీబాత్ బోలో!

కస్తూ—తాళు! తాళు! ఎవరో తలుపు తట్టుచున్నారు! (ఏనుట నభిసయించి) అమ్మయ్యో! ఆయనయ్యే! వారంటుమాట విని కావలయును-నచ్చివేసినారు!

కాసిం—(కంగారుతో) అరే అల్లా! సచ్చాంరా బాబూ సచ్చాం! (వడకుచు) సానీవారూ మీకీ సలాంసే స్తాం-యెనిక మాలే వెళ్లొ యేసీ పేరం తియ్యక - బైట్కి పంపండి!

కస్తూ—అట్లయిన, నీదారిని పెరటిలోనికి బోయి, పెరటితలుపు తెరిచుకొని, పెడనందున బడి చక్కబూమ్ము. ఊ! త్వరగా!

కాసిం—బతికాంరా బాబూ! బతికాం! (అని వెళ్ళబోవును)

కస్తూ—జోడు! జోడు!

కాసిం—ఉస్కా మాకీ-యిదీ వచ్చింది తంటా! (అని జోడు తొడ గఱబోయి కంగారుచే తొడుగలేక, చేతల గొని వెళ్ళును.)

తెరలో—(పెద్దచప్పుడు)

కస్తూ—చీర సనరించుకొని) ఏమి చెప్పమా - యెన్నడు లేనిది తలుపంత గట్టిగా, దట్టుచున్నారు! ఈరాక-వారంటుమాటను బట్టి వచ్చినరాకగా-లేదు! సందియ మేమి? సాహెబుగోపలికివచ్చుట చలపాది విశ్వాసరావు చూచియుండును. తనమాట న్గొంచుకొనుటకీదే తగిన సమయమని పోయి యాయనతోఁ జెప్పియుండును. సరేకానిమ్ము- నాడు తర్క సంగ్రహించుకొని వచ్చిన నోటుతోనేఁ దీతని త్రాడు తెంపకున్న- నాసేయకస్తూరి కాదు! (అని పెట్టె తెరిచి నోటుతీసి, పైకలో నిడుకొనిబిగ్గరగా) ఎవరువారు?—అ! వచ్చె-వచ్చె!- (అనిపోయి తలుపు తెరచును)

రఘు (చరచర లోపల బ్రజ్జించి, పెట్టిగా నెట్లెడల వెరకును)

కస్తూ - ఏమిటి వెదకుచున్నారు?

రఘు—(అగ్రహనుత్తో) ఏమిటని కాదు - ఎవరి నని యడుగుము!

కస్తూ—అట్లే కానిాడు - ఎవరిని వెదకుచున్నారు?

రఘు - కాసింసాహేబును!

కస్తూ— ఏ కాసింసాహేబు?

రఘు - ఏ కాసింసాహేబా?— నీ నలపుల కాసింసాహేబు!

శర్మ—(అంతలో బివేశించి) వారంటువాఁడు తుదకు వందరూపా
యలతో వదలినాఁడు. అయితే మీరంతలోనేవచ్చివేసినారేమి?

కస్తూ—జాగ్రత్త! నాహేబు దాటిపోవు నని!

రఘు—అవును!— అట్లే! ఎక్కడ దాచితివో చెప్పుమనా— లేదా?

కస్తూ—చెప్పనా?— కొప్పలో!

రఘు—ఏమీ—నాతో నెకచక్కములా! నాకడ నిట్టివేషములు పని
కిరావు! కాసింసాహేబు నీయంటఁ గాలు పెట్టినాఁడా లేనా?

కస్తూ—అని మీతో నన్నపాలెనకు?— విశ్వాసరావు గారేనా?

రఘు—అవును—అయినయే. అయిన నేమి?

కస్తూ—ఏమియు లేదు— తా నొక తప్ప చేసినప్పుడు దానిం దప్పించు
కొనుటకై యేగడ్డియును, గఱనక యేమి చేయును! అయిన
గాయన వెట్టియే కాని యుడుకునీళ్ళ కూరు కాలునా!

గీ. దిగిన ముంచును మున్నెరు తినినఁ జంపు

నిసము; తొక్కినఁ గఱచును తెన భువంగ;

మంటిసం జుట్టు మని కాలు నగ్ని— వాని

కెడముగా నుండువారల కేమి భయము!

రఘు—ఏమిటి యువగ్యానము?— నా కేమియు నర్థము కాలేదు.

కస్తూ—(బుజిబుజి యేడుపుతో) అవు సవును— చెప్పుమాటలతోఁ

జెప్పులు గిట్టుచు పడినవారికి—ఎదుటివారిమాట లేమియర్థమగును.

చ. మానుగ, నగ్ని చేగొని ప్రమాణము నల్పగనిండు— గంగలో
స్నానము చేసి, యీశ్వరుని సన్నిధి బాస లొనర్పనిండు— మా

సానులమాట, యూరి కను సానులమాటయు నమ్మువార లేం
దేనియు నుండురే! నలువ యీగతిమమ్ము నృజించె నేమనక,

రఘు—ఎందుల కా యేడుపు?—సంగతి యేమో సరిగాఁ జెప్పరాదా?

కస్తూ—ఏమి లాభము! విశ్వానరాపుగాను వికవికలాడుచు నా యిం
టికి వచ్చుటయు— నన్నుఁ గోరుటయు— నాచేతఁ డీచాట్లు తిని,
యీ సంగతిమీతోఁ జెప్పవలదని బ్రతిపూలి—(రైకలోనినోటు
తీసి యెదుట వేయుచు) ఈనోటు నాపైఁ బాఱవైచి చక్కఁ
బోవుటయు— నా చెప్పినంతమాత్రమున నమ్మువారెవరు!

శర్మ—(చటాలున నోటు తీసి చూచి) వా టీజ్ దిక్ (What is
this) సూదికొఱకు పోడె—కేగ—ప్రాతని బయటబడెన్నట్లైనదే
రఘు—అదేమిటి?

శర్మ—ఏమని చెప్పను! గ్రేట్ వండర్ అండ్ గ్రాండు డిస్కవరీ!
(Great wonder and grand discovery) చాలదినముల
నాటి మిస్టరీ (Mystery) యొకటి చక్కగా సాల్వు (Solve)
అయినది! నాఁడు పోయిన నోటు నెంబరెంత?

రఘు—అదా?—అఁ ముప్పదిమూడువేల నూడునందల ముప్పదిమూడు

శర్మ—దీనిం జిత్తగింపుఁడు! (అని యానోటిచ్చుచు)

రఘు—(చూచి గుండె కొట్టునుచు) ఏమీ!—యెంత దుర్మయము!

చ. అలఘుమనస్కుఁ డంచు, సుగుణాఘ్నుఁ డటంచు; స్వామిభక్తి సం
కలితుఁ డటంచు నెంచితిని గాని, యితం డీటు— మేఁకనన్నె బె
బ్బలి యని; తేనెపాకమును బూసిన చాకని; పాలుపై పయిం
గల విషపుం గటాహ మని కట్ట! యెఱుంగఁగనైతి నెన్నడుకా!

శర్మ—బాబు! పైసితినిబట్టి లోపలిసితిని నెఱుగుట కష్టమని నేను
నాఁడే మనవి చేసితినిగా?

రఘు—నిజమే— నీవు చెప్పినావు. కాని—

ఉ. పెంచిన కుక్కయే మడమ పీఁగు నటంచును— రక్ష సేయఁ గ
ల్పించిన కంచె చేనుఁ గబించు నటంచును— నింకవైద్యుఁ డె

గ్గించక చేతులార విష మిచ్చు నటంచును- నెవ్వడేని యూ
హించునె యిట్టిభూగోర మెప్పుడేని ప్రవర్తితనే ధరాస్థలికా!

కస్తూ—ఇంత కాలమునుండి చూచుచు- ఈకస్తూరి నడత కనిపెట్టలేక
పోయినవారు. అంతటి నాలిముచ్చనడత కనిపెట్టఁ గలరా!

రఘు—నిజమే నిజమే- నీవట్లు నే నన్యాయముగానే ప్రవర్తించినాను

కస్తూ --నావట్లు మీరట్లు ప్రవర్తించినందులకు నా కేమియు జింత
లేదు. ఆ దుష్టుడు, నీయట్లు తేకుండుటకై వల్లభచందుచేత
వారంటు చేయించి మఱి వచ్చినందులకు కుశ్చిపోవుచున్నాను!

రఘు — ఏమీ!—అదికూడ నాతనిపని యేనా! ఓరి విశ్వాసహీనుడా!

గీ. పుణ్యజనుఁ డన్న తెరఁగునఁ బుడమి, నేటి

నీరకా యన్న విధమునఁ బెరుఁతోట

మూర యన్నట్లుఁ- జక్కఁగాఁ గూర్చఁబడిన

చార, విశ్వాసరా వను పేరు నీకు!

కస్తూ—ఈ యుపాలంభనముల కేమి కాని- యిప్పు డాలోచింపవల
సినవి రెండునంగతులు.

రఘు—అట్లయిన- నా రెంటికిని ముందు పడవలసినవి రెండుగ్లాసులు!
(అని కుశ్చిలోఁ గూలఁబడును)

కస్తూ—(గ్లాసులతో బాగింగి తెచ్చి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటఁ బోసికొని) ఇదుగో - యిప్పుడు మనసునకు మరల
మహాతాబు వెలుగు వచ్చినది! ఆ నంగతు లిప్పుడు చెప్పు!

కస్తూ—మొదటిది ఇంతవఱకు జరిగినప్పు డాయన సింకను నుద్యోగ
ములో నుంచుట- లేక, వెంటనే తొలగించుట యనునది.

రఘు—నో! నో! No! No!) ఒక్కక్షణ ముండనీయను!

కస్తూ -- అట్లయిన, నాయుద్యోగ మెవరి కొనఁగెదరు?

రఘు—ఎవరో యేల?— మాశర్మ చాలఁడా ఏమోయి శర్మా!—

శర్మ—తమ సెలవైనచో - థండర్ బోల్టువలెఁ పనిచేయఁ గలను.

రఘు—ఆల్ రైట్! ఇక్కడికినంగతి సెటిల్! రెండవదేమిటి?

కస్తూ—వల్లభచండు వారంటు సంగతి!—

రఘు—డామిట్! దాని కాలోచన మేమిటి! ఇప్పటి కీనారంటుపోయి నదిగదా - ఈసారి వారంటు వచ్చుసరికి ఎచ్చటనో బదులు తెప్పించి- యెడమచేతితో గిరగిర్త్రిప్పి పాటవేసెదను.

కస్తూ—నా కది నచ్చలేదు. సంస్థాన మిప్పటికే చాలవఱకు ఋణ ముల పాలయినది. మూలములకంటె వడ్డీలు ముంచివేయు చున్నవి. దావాలమీద దావాలు—వారంట్లమీద వారంట్లు! ఇట్టిస్థితిలో నింకను ఋణము చేయుట యేమి యాలోచనము?

రఘు—మజ్జేమి చేయుమనెదవు?

కస్తూ—అయిన మట్టునకు సంస్థాన మమ్మివేసి, అప్పులు తీఱఁగాఁమిగి లిన ధన మింట నిశికోని, హాయిగా ననుభవించుట మంచిది.

రఘు—ఈనలహా నిన్నిదినఱకే చెప్ప వడ్డన్న వారెవరు? తే!— కలమును కాగితమును తే! విశ్వాసరావునకు డిస్మిస్ ఆర్డరు (Dismiss order) శర్మకు అప్పాయింటు మెంటు ఆర్డరు (Appointment ordi) సంస్థానము ఏకీకరించుటకు పవర్ ఆఫ్ అట్టర్నీ (Power of Attorney) (వ్రాసి సంతకములు చేసి యిచ్చెదను.

కస్తూ—వసారాగదిలోని మీ వ్యాతబల్లకడకు బోవుదము రంకు.

రఘు—ఐయామ్ రెడీ! (i am ready) (అని చివాలున లేచి)

*మైడియర్ లేడీ!— బ్రింగ్ దేర్ గుడ్ టాడీ
విత్ మటన్ పకోడిటూనరిష్ మై బాడీ. . .

తెర పడును.

ఇది సప్తమాంకము.

*My dear lady-Bring there good Toddy
with mutton Pakodi-To nourish my body.

అష్టమాంకము

మొదటిరంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడ.

నర్తక: (విచారముతోఁ గూరుచుండి)

సీ. సావకృష్ణుని బను పరితాపమా లేదు

జముఁ డల్కఁగొను నను జంకు లేదు

సిరి తొలంగిన నను చింత సుంతయు లేదు

క్తిమాసేవ దను కించ లేదు

పరులు నవ్వుదు రను భయ మేమియును లేదు

నతి దుఃఖిపడు నను జాలి లేదు

ఐదోగ్య మడుగంటె నను విచారము లేదు

మతి నన్నగిలె నను మాట లేదు

గడనకత్తియ యిల్లె లోకంబు మద్య!

సారమే సర్వదాప్రాణధారకంబు!

దైవమా! యిట్టి నా ప్రాణ ధవుఁడు మరల

దారిఁ బడు టెట్లు!— నాకిక దక్కుటెట్లు!

దీవాణము దీపములేను దేవళ మైనది; కచేరిచావడి కరిమిం
గిన వెలగపండ్లై నది! బండ్లకొట్లు పండులపర మైనవి; గుట్టపు
లాయములు కుక్కల కిర పైనవి! ఉద్యోగు లుద్వాసన చెప్ప
కొనిరి! పరిచారకులు పస్తులు మాడలేక యొత్తిగిలిరి! ఇంత
యేల— మొన్నటినుండి వంటలక్కమాడ మోగముచాటు వేసినది!

మనీడుచందలి యెలుకవలె నిట్లు మ్రగ్గవలసినయోగము నూచేల
పట్టినదో!

ఉ. అంతటి యింటఁ బుట్టి, యటు లందఱకు న్మురిపెంపుబిడ్డ నై
యంతటి యిల్లు బొచ్చి తుద కీగతిఁ దోడును నీడ లేక, కొం
డంత వ్యధం భరించుచు, నహర్నిశ లొంటిగఁ బుచ్చనయ్యె! హా!
యెంతని యోర్వనేర్తు మది నెంతని ధైర్యము గాంచ నేరుహా!

(క్షణ మూరకుండి) సరిదియ మేమీ!—

సీ. మామ దురాగ్రహమానసుం డగుఁ గాక
యత్త మహాసూరి యగును గాక
బావలున్ మఱుడు లపాక్షి లామరుగాక
యాడుబిడ్డ పిశాచ మగును గాక
కన్నబిడ్డలు మౌన్యగతి జరింతురు గాక
గర్భశోకాపత్తి కలుగుఁ గాక
అన్నవస్త్ర్రంబుల కతిలోప మగుఁ గాక
అడవిలోఁ గాఁపుర మబ్బుఁ గాక
భర్త యోగ్యుఁడు, ననుకూల పరుఁడు నేని
పడఁతులకు స్వర్గ మరచేతఁ బరిధవిల్లు;
మగఁడు జను డగు నేని, కోమలుల కిహము
నందె నరకంబు. పృత్యక్ష మగు నిజంబు!

ఇంతకన్న నే నీక జేయవలసిన దే మున్నది!—

సీ. మనబోంట్ల కియ్యది మర్నాద కా దని
నోరు నొచ్చినదాఁక పోరినాను
మద్యపానముచేత మాసిపోయినయ్యట్టి
కాఁపురా లెన్నియో చూపినాను
పరదేశములు మద్యపానవిముక్తికై
శదు బాములను జోధపఱచినాను
ఇంతటితో నై న నీ దురభ్యాసంబె
మఱచిపొమ్మని బ్రతిమాలినాను

ఏమిలాభ - మిద్ది యెల్లను బూదిలో
వేల్చు ఘృతమునలెనె విఫల మయ్యె!
వాసివారి నొసటి వ్రాతఁధలమె కాని-
చెప్పవారు లేక చెడిన దెవరు!

(వినుటఁభవించి) ఎవరు చెప్పుమావచ్చుచున్నారు. కక్క-
గారు కాకుగదా? అవును-ఆయడుగులనడి యాయనదే. ఆయ
నగా రావిధముగా నుద్యోగమునుండి తొలగించినను, కంటిని
ఁజెప్పవలె నన్నీయన కాపాడుచునే యున్నాఁడు గదా!

గీ. ఎస్స చేసిన వారల కేసి. మేలు
సలుపుటే మంచివారల సహజగుణము
పాఁతతో లోఁతుగా గాయపరచినట్టి
వారలకు భూమి యొసంగ నే నీరములను! (లేచును.)

విశ్వా—(విషాదముతో, బ్రేనేశించి తనలో) అర్థులకు నా స్తినచన
మును ఆత్మల కప్పియ వచనమును దెలుపుట యతి కష్టము!

గీ. అన్నెమును. బున్నెము నెఱుంగ నట్టిగోల
సుగుణముల పోననం దగు సుభగశీల
అట్టి యిల్లాలి కిటువంటి యప్పియంబు
తెలుపుట యసంగఁ బ్రాణముల్ తివియుట కద!

నిర్మ — రండు కక్కగారు!-రండు-ఇదిగో కుర్చీ (పరికించి) అతేమ
ట్లున్నారు- కొత్త లేమియు లేవు గద!

విశ్వా—అమ్మా! ఆపద లొంటిగారావన్నవాఁ డజ్జఁడా!

ఉ. నమ్మిన గుండెకాయ యన నాదు విశామహుఁ డాది నీ దివా
ణమ్మును గొల్చె; నా వెనుక నాజనకుండుఁ దదర్థ మల్లె పా
ణమ్ములు ధారవోసె; నిక నాకథ యేమిటి. కట్టిదాని నేఁ
డమ్మకొ! మావృథుండు తెగ నహ్మగఁ జూచు నవస్థ వాటిలె!

నిర్మ — (ఒక్కనిట్టూర్పు పుచ్చి) సరే-అనుకొన్నట్లే యైనది! జరు
గల సంగతియిదియని - నాకుఁజాలదినములకిందటనేతో చినది!

విశ్వా—కష్టములలోఁ గష్టము కడఁగి మేడయైన మిగిల్చినారు కాదు!
వారము దినములలో దీని నప్పగించి తీయవలెను!

నిర్మ—శ్రీరామ రామా! చివర కెంతటి దురవస్థ వచ్చినది!
ఓసి మద్య పిశాచమా!

చ. ప్రమిమలమైన కాఁపురము బగ్గము పా దొనరించినావు! పా
భవ, మఖిలంబుఁ జొప్పడిన పాలుననే నిగమింగినావు! రే
పవ లిటు భర్తకై మొగము వాచి తరించఁగ జేసినావు? నీ
చివరకుఁ జెట్టుకొంద నినసింప విధించినదాన వే మన !

(క్షణ మూరకుండి) కక్కగారు! ఇప్పుడు భర్తన్య మేమిటి?

విశ్వా—అదియే పాలుపోక యాలోచించుచున్నాను! నవి స్వరముగా
నాయనగారికి నంగతులు తెలియఁజేయు మిని సెలవా?

నిర్మ—వలదు వలదు. అది నా కానంతయు నిష్టము లేదు.

విశ్వా—అట్లయిన నిత నన్యాయలోచన మేల?— యీ భృష్టాన్నిట్లు
పవిత్రపఱుపుడు.

నిర్మ—అదికూడ నా యభిప్రాయము కాదు - ఈ భారముకూడ
మీతల కెత్తుట నా కిష్టములేదు. పోయినవి పోగా - చిన్న
చిన్న వస్తువులు కొన్ని మిగిలియున్నవి మడత విప్పని పట్టు
చీరలు కొన్ని మండనములలో ముగ్గుచున్నవి. పగ్గుతము పని
లేని పాత్రసామగ్రి ఎంతయో యున్నది విననన్నిటిని విక్ర
యించి వచ్చినసొమ్ములో గొంత వడ్డీకివేసి, కొంతతో జిన్న
కొండయొక్కకొనిపెట్టితిరా- అవడ్డీతోఁగాలసేవము చేయుచు
నాకొంఁలోఁ జిక్కియుండెదను.

విశ్వా—అట్లయిన మానసిక చోక యిట్లు అమృతమునకు సిద్ధముగా
నున్నది, నేను వెళ్ళి దానిని నిశ్చయపఱచుకొని రానా?

నిర్మ—నందియ మేమీ- చప్పన వెళ్ళి నిరపఱచుకొని రండు.

తెర పడును.

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి

— (బికారివేషముతో నడచుచు) సర్వభక్షకునైనను సంతుష్టి
పరుపఁ గలముగాని— సానిముండను దృష్టిఁజూచ లేము!

ధనదుండు నిధు లిచ్చి త న్నుంచుకొనుఁ గాక

పోక కిం కొకనితఁ బోయి తీలు

పంచ బాసుఁడు తన బానిసఁ డగుఁ గాక

కులమువాని నె ట్లొకఁడొ కూడి తీలు

నిలువెల్ల నగలతో నిండింపుదుము గా

బాత్తామునకు మూతి ముడచితీరు

అమృతంబు గొనితెచ్చి యర్పింపుదుము గాక

తేగై రేయెల్ల దెప్పితీలు

ఆశ పడిపా, శృనంతృప్తి యలువదాటు

పా, శృవిశ్వాస మిహ్నూరు పాళ్ళు, కల్ల

వేయిపాళ్ళు, మోసము బదివేలపాళ్ళు.

జేరిచి— విధాత వేశ్యను జేసియుండు!

ఎన్నోయి— విక్రయములో మిగిలిన యేబది వేలు నేగంగలాఁ బోసి
నదో— యెర్రని యేగాని లేదు! ఆ నెట్టిముండ— పాపము!— అది
యిది యమ్మి, యెదువేలు సేసి— రెండువేల కొక కొండకొన్ని
కడమది ఎచ్చటనో వడ్డికి వేసుకొన్నదంట. దాని తల గొట్టి
యాద్రవ్య మెట్లయినఁ గొని తెమ్మని యీ పాడుముండ పట్టు
దీనిపట్టు సెల్లింపకున్న— తిక్కముండ, తలుపుతీయదేమో యని
భయపడవలసిన ప్రార్థనము నాకుఁ బట్టినది! (ప్రక్కకుఁజూచి)
ఇదిగో యిదియే మాదేవిగా రిప్పు యన్న మందిరము! తలుపు
తట్టనా?...అట్టి యాగర్భశ్రీమంతురాలి నిట్టి స్థితికిఁ దెచ్చి—యే
మొగము పెట్టుకొని దానియెదుటికి వేశ్యను!...ఏమీ! యీపాటి
లజ్జ యింకను నాలో మిగిలి యున్నదా! ...సరే కానిమ్ము—

“సాహసే లక్ష్మీ” యని శాస్త్రము కదా? (అనిపోయి తలుపు తట్టును) (తెరలో) — ఎవరు వారు?

రఘు — ఇం తెవరు? — నేను!

నిర్మ — (చటాలునఁ దలుపు తెగచి: సంకోపముతో) ఏమీ మీరేనా! యేమి యశృచ్ఛము! రండు-రండు లోపలికి రండు! (అని లోడుకొనిపోయి అయ్యో! కున్నీలేకపోయినది కదా! ఇదిగో—యీ షీటపైఁ గూర్చుండు! (అని షీట వేయును)

రఘు — (విన్నదనముతోఁ గూరుచుండును.)

నిర్మ — (చెంతఁ గూర్చుండి) మహానుభావా! యీ దీనుగాలిపై నింత దయ వచ్చినది. ఈప్రాద్దు నేనులేచిన వెళావిలేవమా యేమి!

రఘు — నరి కాని అంత సన్నగిలి పోయితిమేమి?

నిర్మ — నా సన్నగిలుటకేమి — మీ రెంత సన్నగిలినారో — యెంత తాటుమా రయినారో యెరుగుదురా! శివశివా! యీ వాలక మునకు దోడుగా నీ గుడ్డ లెక్కడ దాల్చిరించినవి!

రఘు — అవస్థ మారునప్పుడు హంగులుకూడమారవా?

నిర్మ — ఇట్టి అవస్థకు గారణ మేమో మీకిప్పుటికైన తట్టినదా?

రఘు — తట్టకేమి? ప్రారబ్ధము!

నిర్మ — ప్రారబ్ధము కాదు బ్రాందిబుడ్డి!

చ. మళ్లసిరి మద్యపానమున మత్తిలిమొత్తుగ... బోరి యాదవున,
జడమతిమై నశించె బృధుసారుడు మద్యరసంబుఁ గోరిలి: పు
కుండు తన దృక్కులందొకటి కోల్పియెన్ సురదాగ్రవి యక్కటా!
చెడని జనుం జెప్పెడు మధు సేవ యొనర్చి కరాతలంబునన్!

రఘు — పురాణము లన్నియుఁ బూర్తిగా స్టడీ (Study) చేసినావే!

నిర్మ — ప్రాశస్త్యరా! యీ పరిశోధనముల కేమి కాని.

సీ. పదుగురిలో సహింపగరాని తటవంపు

దగ్గట కేతేర తగని సంపు

శుక్రి మింఁనకొలంగి మితి లేని ధనహాని
 పదును దప్పినయెడ పాణిహాని
 బ్రతికినన్నాళ్ళు దుర్భరమైన యపకీర్తి
 ఆలు బిడ్డల కుగ్గిమైన యార్ది
 కాలు సేతులకును కడలేని తడబాటు

పూర్తిగ నిహపరంబులకుఁ జేటు
 పాపముల కూత, నోరు విప్పగనె రోత
 లేచిన శినంబు, మేను వాల్చిన శవంబు
 కోరికొని తెచ్చుకొను గొంతుకోత గాక
 మద్యపానంబువలన సేమంబు గలదె!

రఘు—(పకపక నవ్వి) హాయి! హాయి! ఏమి లెక్కరు! ఏమి లెక్కరు!
 ప్రెస్సిఫ్ ట్ జాన్సుచుగా రిక పూర్తిగా రిటైర్ (Retire)
 కావచ్చును.

నిర్మ—మహాభాగా! కూటులెక్కర్లతోఁ బని యేమిటి? త్రాగుడు
 యొక్క ఫలితమునకు— త్రాగినవాని దర్శనమే లక్షలెక్కర్ల
 పెట్టు. ఆ పీడ మొగము, ఆ పీచుతల— ఆ కొఱవికన్నులు, ఆ
 కొంకి మెడ— ఆ కోరచూపు, ఆ కోరిరూపు— ఆ వదలుకాళ్ళు,
 ఆ వడకు చేతులు— ఆ వెలికినవ్వు, ఆ వెట్టివాగుడు— ఆ తూలు
 నడక ఆ ధూళిములక— ఆ మఱపు తెఱుపులు— ఆ మాటవిఱు
 పులు, ఆ తడబాటు, ఆ తబ్బిబ్బు— ఆ వాలకము ఆవాచాలత—
 ఆ యాగ్రహము, ఆ యనుగ్రహము— ఆయావి ఆఠివి,
 ఆ చుడుకు, ఆదురుసు— ఆతిక్క ఆ తిమ్మిరి— ఆకంపు
 ఆ గత్తర— ప్రత్యక్షముగాఁ జూచి కూడ పానచింత మానని
 వాఁడు పశువు కాక— మనుజుడా!

రఘు—(నవ్వుచు) రామరామ! రానురాను తిట్లతోనికికూడ దిగితివేమి!

నిర్మ—(చెంపలు వైచుకొనుచు) మహాభాగా! మన్నింపుడు. ఆవేశ
 వశమున నట్లు నోరు జారినది! నా మన సెంత మరగి పోవు
 చున్నదో నారాయణుఁడెఱుంగును! నేను గాపురమునకు వచ్చి

మూడేండ్లయినది. ఈ మూడేండ్లలో మూడురాసులై న
 నిశ్చింతగా నిద్రపోయి యెరుగను! కాసింత కన్ను మూసినను
 కలలోఁగూడ మీ చింతయే. ప్రతిపురాణమును పరికించినాను.
 ప్రతి దేశచరిత్రమును బరిశీలించినాను. మన్వపానము మరగి
 నెగ్గినవాడు మనుష్యునైనఁ గానఁబడ లేదు. త్రాగుడున రంభ
 వలెఁ గానినను రక్కసి. అమృతమువలె లోనఁబోయి హాలా
 హలము. పరమానందముగఁ దోచు పాతకము! మొదటిగ్లాసను
 కుక్కనుజేసి మెరిగించును; రెండవగ్లాసు. కొంతింజేసి యా
 డించును; మూడవగ్లాసు. దున్నంజేసి దుమికించును; నాలుగవ
 గ్లాసు. గాఢిదను జేసి నడిపించును. అయిదవగ్లాసు. పండిం జేసి
 బండలో పొరలించును! మనుజుడు మన్వమునకు దానుఁడు
 కాఁగానే. పరిజ్ఞానమునకు సెలవు; పట్టుదల కాటవిశువు; సంపది
 లకు స్వస్తి. సత్సంగత్వమునకు సమాప్తి; ప్రేమ కుద్వాసన,
 పెత్తనమునకు తిలోదకము; ఎగ్గునకు మంగళము, స్థిలమునకు
 మారకము! మనకథయే యిందులకు మంచి నిదర్శనము మన
 వివాహము నాటికి మహాలక్ష్మి యింటఁ దాండవ మాడుచుం
 డెడిది. సర్వకాలమును దివాణమునందు సంకాంతిపండుగవలె
 నుండెడిది. ప్రజలు మీ సద్గుణములను బట్టులవలె బాగడెడి
 వారు, అట్టిస్థితిలో స్టాండ్ యీ యంటుజాడ్యము నోడినది.
 అదిమొదలు క్రమముగా నైశ్వర్య ముతరించినది. పరువు
 పడటఁ గలిగినది. పరపతి పటాపంచలైనది. సౌఖ్యము సన్న
 గిల్లినది, పరివారము భగ్గుమైనది. యెట్టేటు యెగిరిపోయినది.
 చెరువులం తేసి మేడలలో మెలఁగిన నాకుఁ జెట్టుక్కింది కాఁపు
 రము దాపురమయినది. అఖండగర్భ శ్రీమంతులరైన మీకు.
 అన్నమో రామచంద్రా యను సనన్ధ చేరు వైనది! అదే
 మల్లున్నారా? నే నన్నమాటల కాగ్రహమువచ్చి కాదుకదా?
 రఘు — ఆగ్రహము వచ్చికాదు. అనివార్యమైన దుఃఖము వచ్చి! నిశ్చ
 యముగా నీ పలుకులవల్ల నాహృదయము నీరైపోయినది! కాని
 యిలు కాలినవెనుక బోసిన నీటిపోతవలె నీ ప్రబోధ మంతయు

నిగ్గళకళలు! ఏ మగనువా? - తాగిగుడు అలవాటుపడినవాని బాములు తాగిగుబోతునకేగాని తెలియవు! గడియ తడవైన చో మేను గారుగను బెట్టి యాడుచున్నట్లుండును. నరములు జ్ఞానినోట నిడి నలుగఁగొట్టుచున్నట్లుండును, కీర్త్యు సడలును, కాళ్ళు తడబడును; పెగవులు బెరడు కట్టును. గాలుక పిడుచ కట్టును; కన్నులు కననేరవు, వీనులు విన నేరవు, తట్టెఁడు పరాకు, పుట్టెఁడు చిరాకు! కాబట్టి,

ఆ. మానవచ్చు తిండి మానవచ్చును నిద్ర
మానవచ్చు సలిలపాన మట్లై
ముదిత యొక్కనారి మూతి ముంచినయెడ
మద్యపాన మింక మాను టరిది!

ఇంత యేల?—

గీ విత్త ముడుపుటలో వెల వెలఁదుకకను
మన్యమునకుచు దారతమ్యంబు లేదు;
కాని, విత్తము పోనె గణిత విడుచు
చచ్చునందాఁక మన్యరసంబు విడచు!

నిర్మ—నిజమే కాని - మనసుండినచో మార్గ ముండక పోదు.

రఘు—మనసు లే కేమి?— మార్గమే కనబడ కున్నది.

నిర్మ—నేను చెప్పినట్లు విన్నచో— నెలదినములలో మాన్పుగలను!

రఘు—అట్లయిన, నీమాట కడుగుదాఁటిన నొట్టు!

నిర్మ—(సంతోషముతో) నిజముగానేనా! అమృత్యా!— యెన్నాళ్ళ కైమాట వింటిని! కష్టూరియింట నిఁకఁ గాలు పెట్టరు గద?

రఘు—సర్వమును దాని స్వాధినములో నున్నది గదా— కాలుపెట్ట కున్న మన కొక గవ్వయైన దక్కునా?

నిర్మ—ఏమి వెట్టి! దాని చేఁజిక్కినది మరల దక్కుట కూడనా!

క. గోడకు వేసిన సున్నము,

స్త్రీడరు చేఁబెట్టినట్టి ఫీజు, వలచివో

చేడె కొనంగిన విత్తము,

బూడిదఁ బడు సెంటు - మరలఁ బొందఁగ వశమే!

రఘు—నా యభిప్రాయ మది కాను- ఏదోవిధముగా నేపాటి యైత
సంగ్రహించుకొని వచ్చినచో- ఏ మువ్వారక్షాలయో ప్పెట్టు
కొని జీవింపవచ్చునని.

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అయింట రాలు పెట్టిన మీఠను సుగళ
మాటిపోక మానదు! ఆపాటిసామునకై మీరచటి కరుగవలసిన
పనియు లేదు. ముత్తా కామరాజునొద్ద చూచునెలు వడ్డికి వేసి
నాను. మీ రాసాము తీసుకొని, మీకిచ్చవలసిన వ్యాపార
మును బ్రారంభింపుడు.

రఘు—నా యెడ నీకాపాటి నమ్మకము కలదా!

నిర్మ—మీ కా సందేహ మెందులకు? - (అని లేచి, పెట్టె తెరిచి,
యందలి కాగితమును దీసి) ఇదిగో యిది యతడు నాకు వ్రాసి
యిచ్చిన నోటు. దీని నిప్పుడే మీకు మార్చెదను. అన్ని ట్లిం
కొకటి-ఈవేసంగి బెంగుళూగులో గడుపుటకై; యతఁడీసాయం
కాలము రైలులో బయలుదేర నిశ్చయించుకొని- యిదాఁక నె
ముందరినెల వడ్డీకూడఁ బంపివేసినాఁడు. కాఁబట్టి, మీ రిప్పుడే
వెళ్ళకున్న మన కా సొమ్మంతలోఁ జేతికిరాదు. (అని నోటుపై
వ్రాయవలసిన మాటలు వ్రాసి యిచ్చి) చాలునా?

రఘు—(చదివిచూచి) చాలును, వెళ్ళరానా?

నిర్మ—సందియ మేమీ? వెళ్ళి. వేంటనేమాత్రం మింటికి రండు. మీరు
వచ్చునరికి వంటచేసి సిద్ధగా నుంచెదను.

రఘు—ఇదిగో- యిప్పుడు రానా! (అని లేచి, వీధిని బడిపోవుచు)
ఇంతటి యిల్లాలి నెంత దుఃఖపెట్టితిని!

గీ. ఎచటనో పుట్టి, తమయిండ్ల కేగుడెంచి,

తమ్మె దైవనములుగఁ జిత్తమున నమ్మి

తమ నిమిత్తము బ్రతుకులు ధారపోయు

పతుల నేడ్పించు పతులకు గతులు గలవె?

శర్మ—(ప్రక్కనుండి చూలునఁ బ్రవేశించి) ఇదేమియింత సేపున్నారు?
వెళ్ళినవనియైనదా?

శఘు—అయినది కాని- మఱియొకవిధముగా నైనది.

శర్మ—అనగా?

శఘు—నానైఫ్ (Wife) నాకుఁ బరిపూర్ణ ప్రబోధము కలిగించి,
నావెనుకటిచర్యకుఁ బచ్చాత్తాపపడునట్లుచేసినది. ఈదుర్వ్యసన
ముల నింతటితో విడిచిపెట్టి, యికమీఁద దాని యిష్టానుసార
ముగ మెలంగుచు-ఇదివఱకుఁ జేసిన యన్యాయమును మఱపున
కుఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను. ఈ సంగతులు నీవు
కన్నూరి తెలిగించి, యింకొకదాని చూచుకొమ్మని చెప్పుము.

శర్మ—(తెల్లబోయి) అబ్బయిన, మీరిప్పు డరుగుచున్న దెచ్చుటికి?

శఘు—నానైఫ్, ముత్తాకామరాజుకడ నడ్డికి వేసిన మూడువేలును
నన్ను దీసికొమ్మన్నందున-ఆసొమ్ముతో నేడేని వ్యాపార
మారంభింత మనుతలంపుతో, దానిం దెచ్చుకొనుటకై వెళ్ళు
చున్నాను.

శర్మ—(తనలో) ఇప్పు డీతనిమాట కట్ట చెప్పఁ గూడదు. ఈసొమ్ము
చేత బహిష్కరితక, నిష్ఠి కుక్కనుజేసి గూడ్చుకొనిపోగలను.
(పయికి) బాబు!మీపంథ ఘట్టక్లాసు (First class)గా నున్నది.
ఎల్ల కాల మొక్కచేరీతిగా నుండుట యేరికిని మంచిది కాదు.
మీరు వెళ్ళినప్పుడు కస్తూరియింట నాకుమాత్ర మేమిపని
యున్నది! మీరు ప్రారంభించు వ్యాపారమునందుఁ దోడు
పడుచు, నేనును మీలోనే యుండెదను.

శఘు—అందుల కభ్యంతర మే మున్నది? - అయితే కామరాజును నీ
వెఱుగుదువా?

శర్మ—ఎరుగ కేమి? - రంకు వెళ్ళుదము.

(ఇద్దఱుఁ గలసి నిష్క్రమింతురు)

ఇది యష్టమాంకము.

న చ మాం కి షు

పెరు ద టి రింగ వు

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేళ.

ప్రవేశము: — కస్తూరి శ్వా

కస్తూ—అట్టై చంపక-అదేమో సరిగాఁ జెప్పితివా సంతోసింపెదను.

శర్మ—అట్లయిన విను: మన సన్నాసి మామగారు మరణించినాడట! మరణకాలమున, దనయాస్తి యంతయు: దన కొనూరెఁగుఁ జెందునట్లు విల్లు వ్రాసినాడట-విశ్వాసరావు వెళ్ళి విల్లునంబలి యాస్తియంతయు వప్పగించుకొని - వచ్చినాడట.

కస్తూ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటి!-ఆస్తి విలువ యేపాటి యుండునో?

శర్మ—ప్రత్యేకము స్థిరాస్థివల్ల, సన్నులు పోగా పది నేలు వచ్చునట!

కస్తూ—అమ్మయ్యో! అంతాస్తియే నిర్మల భూమిమీద నిలుచునా?

శర్మ—దానిమొగము దాని కొక్క దమ్మిడి దక్కనిస్తుమా? మన దామోదరుడు మన చేతిలోనే యున్నాడు గదా!

కస్తూ—ఈ చపట వెళ్ళి, సగమైన వ్రాయింతుకొని రాగలఁడా!

శర్మ—అది నీలో నున్నది. నీవు తలంచుకొన్నచో నిమిషము. పని! అడుగో-అతఁడును వచ్చుచున్నాడు-ఒకపట్టు పట్టి చూడుము.

రఘు—(హెస్యవేషముతో, ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించును.)

కస్తూ—ఎండలో నెక్కడికి వెళ్ళినారు? అయ్యో!-అదే మంత్రచమర పట్టినది! ఇటు గూర్చుండుడు! (కూర్చుండఁజెప్పి విసరును.)

రఘు—ఇరువురు గూర్చుండి యేమిటి యాలోచించుచున్నాను?

కస్తూ — మ క్షేమియు లేదు, మీకొక శుభవార్త చెప్పవలె నని.
రఘు — ఏమిటది?

కస్తూరి—మీ మామగారు మరణించినారట..!

రఘు—ఇదా శుభవార్త?—అవును మరణించినారట.

కస్తూ — అయినయూ స్తియంతయు మీ యావిడకు వచ్చినదట.

రఘు — అవును నచ్చిన దట! నాఁ డది నాయెడఁ జూపిన యాదా
ర్యమునకు భగవంతుఁడు దాని కీవిధముగాఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడు.

కస్తూ — అది మీ సానుభ్యసా-యామె యాదార్యమా?

రఘు—సరే, యేదియో యొకటి— యెందుల కాసంగతి యిప్పుడు?

కస్తూ — ఎందులకా?—బంగారమువంటి జమీ పదటఁ గలుపుకొని,
మీరు పడుచున్న బౌములకు నా మనసు మ్రగ్గిపోవుచున్నది!
మరల నొకసారి వెళ్ళి, మంచిమాటలు రెండు చెప్పి, సగమైన
వ్రాయించుకొని వచ్చితిరా—నాసంతాపము తీర్చినవారగుదును.

రఘు — ఏమొగము పెట్టుకొని మరల దాని యెదుటి కేగుమనెదవు!
సిగ్గువిడిచి నేను సిద్ధపడినను—న న్నది మరల నమ్మునా?

కస్తూ—ఇమ్మనట్లు రవంత నటింప కూడదా?

రఘు—నాపల్లఁ గాదు! వెనుకటిదానికే నామనసు వేగిపోవుచున్నది!

కస్తూ — అఁలఁ!—లల్లయిన నాగూ స్తియంతయు నేమగునో తెలి
యునా?— విశ్వాసరావు పర మగున! గణికపోచకుఁ గట్టునడి
యుండుటకు మీయావిడ కస్తూరి యనుకొంటిరి కాబోలును!

రఘు—ఏమిటీ, యెంతమాటాడితివి! ఇదిగో!— యీసంగతి యింక
నెన్నడు నాయెదుటఁ దలపెట్టకేమి! (అనిలేచిచక్క-బావును)

కస్తూ—...ఈ పీనుగు వినునట్లులేదు!—ఇంక నేమిటి సాధనము!

శర్మ—సాధనముల సంగతి నీ కేల?— సగముకదా నీవు కోరినది.
సర్వము నీ న్యాసము చేయకున్న—నా పేరు శర్మ కాదనుకో!

కస్తూ—హాయి! హాయి! అదీ మగతనము! ఏదీయొకము న్నది!

(అని ముద్దాడుచుండఁగా దెరపడును)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—నిర్మల గది.

నిర్మల—(మంచముపైఁ గూరుచుండి) కటకటా!

గీ భర్త యేవేళ్ళపజ్జనో పండుకొనఁగ
నింట నొంటిగ శయనించి కంటఁ గూర్చు
వెంటఁ దోడును లేక, తపించునట్టి
రమణికంటెను నిర్భాగ్యురాలు కలదే!

ఇంతయూ సి నాయనగా రిచ్చిపోయినందులకు ఇప్పటికైన
నీయనమతి మరలినచో, నిరువుర మెంతేనిసుఖపడుదుముగదా!
ప్రాణేశ్వరుఁ డట్లు పరాధీనుడై చరించునప్పుడు— ఈనందస్థి
కేమిసంతోషమిడఁగలదు! (వినుటవభినయించి) రెండుమూడు
నాలుగులయిదు—ఆఱు—ఏడు— ఎనిమిది—తొమ్మిది—పది—ఇదిసొకండు
పండ్లెండు—అమృత్యో!—అప్పుడే పండ్లెం డయినదే! కనుకనే
కాసంత కూర్చు వచ్చుచున్నది! రంగి యెందుచేతనో యీ
పూట రానే లేదు. రంగఁడు మరలఁ వచ్చుతాగ్గి వెళ్ళి తల
పగులఁగొట్టినాడేమో! పాప మాముండకు ప్రతిదిని గండము
కదా! అదృష్టవశముననాకాయవస్థ మాత్రములేకపోయినది! చి!

ఆ. కానలోన మొఱియ గాఁ బుట్టవచ్చును,
నీటికుక్కగా జనింపవచ్చు;
పరఁగ, తాగుపోతు భార్య కాఁగూడదు
కలను నైన—నాటకముననైన!

ఒకవేళ రంగి వచ్చి పిలిచినచో వినిపించుటకై గదితలుపు
తెరిచియుంచెద. (లేచి, దీపముతగించి, పండుకొనినిద్రించును.)

రంగ—(పెరిటితలుపు తెరిచుచు, తాగుచు లోపలఁ బ్రవేశించి)
ఓయిదేవుడా! పెరిటిగోడ దాచినదికి పేగుల్లేగాయి! దీనితల్లి
కొప్పు నల్లగా—యీతలుపుమాత్రం వచ్చునే వచ్చింది! ఆ

యెనవకుక్క నాయెంట బడకపోతే యెప్పుడో రావలసిన్నో; (ముందునకుఁజూచి) అదుగుట్టంకావోను-అదుగో-ఆయమ్మగది తలుపు తెరిచే వుంది! వొచ్చినసని కాగానే, వొక్కమిన్నిలో దాటిపోవడానికి, యీదితలుపు గెడ తప్పించి వుంచుకుంటాను. (అట్లుచేసి, మెల్లగాగదిగుమ్మము జేరి, యేవి సెప్పాయేనాచూ లేంది కాళ్ళొంతుకున్నాయి! యీరోగాని కిదేమందు. (జేబు లోని బ్రాంధిసిసా తీసి. కొంచెముత్రాగి సీసా మరల జేబులో నిడుకొని) అసీ! అసుక్కతో ఆరోగం వాదిలింది! అగ్గిలో పురకమంటే యీపాలి అమాంతంగా పుగుకుతాను. (వినుట నభినయించి) అదుగో గురక! మంచి నిద్దర్లోవుంది! మాదొడ్ల సమయం! మెల్లగా గదిలోఁ బ్రవేశించి ఎల్తురుసాల్లు-(దీపము పొడిగించి, జేబునుండి యొక చిన్న సీసాయు, నొక కాగితపు మడతయుఁ దీసి) ఈపుత్తరం తలకింద పెట్టి - యీసీసాలోది కూంత మూతిమీ దెయ్యాలి. (తారుచు మంచముకడ కేరి) కాదు కాదు-ముందు సీసాలోది మూతిమీ దేసి, తరువాతే పుత్తరం తలకిందపెట్ట మన్నాడు అంచేత, అందాకా యీపుత్తరం విక్కడుంచుతా (కాగితపుమడత మంచముపై నిడి, వెనుక తట్టునకుఁబోయి, సీసాకార్కుతీసి, వంగి, నిర్మలముఖమువంకఁ జూచి, యులికపడి, వడఁచుచు) వోయిబాభో!-నావొల్ల కాదు. యిల్లాటితల్లిని నా సేత్తో నేను సంపలేదు ఆ మొహం కంట బడేనరికి - అరికాల్తేమ నెత్తికెక్కింది! ఆయెదవడబ్బు నా కక్కల్లేదు! (సీసాకుమరలకార్కువేసి, కొంచె మీవలకువచ్చి) మళ్ళీ కాళ్ళు మడత పడుతున్నాయి. మనసుకూడా-మాకంగా రుగా వుంది. కాస్తచుక్క తగిల్తేకాని - యీగాబరా వాదిలి, బయట పళ్ళేను. (గొంతుక కూర్చుండి, తలకుఁజట్టుకొన్నబట్ట తీసి క్రిందనుంచి, జేబులోని బ్రాంధిసీసా తీసి, పూర్తిగానోట బోసికొని, సీసా క్రిందనుంచి, శ్రుణ మూరకుండి, మైకముతోడి యుత్సాహముతో) యేనాచూ లేంది-యీపూటంత యెడవనై

పోయ్యానేం! చీ! చీ! ప్లిగ్గు! ప్లిగ్గు! అమారాజు- అడిగినప్పుడు
డల్లా- వాకటి రొంఠూ యిట్టా. యీశాస్త్రినీ మేము కొట్టి-
రొం డొందలు రొక్కం చేతికిచ్చి- రంగారికి కేపుకట్టి, బంగా
రంలాగు పంపేస్తా నన్నాడు! యెన్నికబుల్లోపెప్పొచ్చి, యెడవ
లాగు పక్కా, యెత్తే, యే వంట్లోను- మొగా నూస్తున్నాడు!
కట్టితో కొట్టడంవా- కట్టితో నరకడంవా? నూడుపుక్కలు
మూతిమీ దెయ్యడంవేగా! హో!- యీపా లేపేస్తా! యెయ్యక
పోలే- యిది మీషం కాదు! (చిన్న సీసాతో చివాలున లేచి
తప్పటకుగులతో నురలం నలవెనుకకు వెళ్ళి వడకుండేగులతో
సీసాకార్కు తీసి, వంగి, మెల్లంగా సీసా వంచును.)

రక్క:- (మూతివై బడిన దా) నకపుం జుక్కలవల్ల నిద్రచెడి, నూలు
గుడు చేయివిసరగా, సీసా పోయి పూగముగా బడినంతట నులికి
పడి కన్నులు తెరిచి) నాచేతి కిట్టడమిటి ఛేపునూ తగిలినది!
(వెదపులు చప్పరించి) నానోటి కేడియో కొత్తయి పచ్చినదే!

రంగ:- (భయ కంపములతో) హోయి దేవుడా- యేం బుద్ధి! వొక్క
షుక్కతో షుక్కుం గుండు- వొప్పకు పక్కావచ్చాను! పావా
లేదు- మన్నా లేదు! నావొంక షూడకముందే నాగుబావులాగ
పక్కాబోయి- బయటపడితినాబతుకు తాను! (నిష్క్రమించును)

నిర్మ:- (ఉలికిపడి) ఎవరు వారు! - ఎవరు వారు! (చివాలున లేచి
కూర్చుండి) అమ్మయ్యో! దొంగ! (అని మంచముదిగి నిలుచుండి)
అదిగో- వీధిథలుపు చప్పుడగుచున్నది! అన్నన్నా! దాడి
పోయినాడు గదా! కన్నులు తిరుగుచున్నవి. కారణమేమి
చెప్పుమా! కడుపులో వికారముగల గూడ నున్నది!
నాలుక చిమచిమ రాడుచున్నది- నరములు బిగు వగుచున్నవి
భయముచేతనా? - నా మనసు నలునంత కూడ జెడరలేదే....
ఆ! తెలిసినది! అ వచ్చిన దొంగ తన యిచ్చవచ్చిన ట్లి చుం
తయుం జక్కజెట్టుటకైనా కేదో మత్తుమందును బ్రయోగిల్లంపి.

చుండుగా-నా కల్లో ప్రబోధము కలిగినది! ఈ నోటిరుచియు నీవికారము దాచిన! లగుంగాక - కాసింత మగత తప్ప - నది యజ్ఞమి చేయుఁ గలను! వీధితలుపునకు గడియ వేసి వచ్చి) విశ్రాంతిగాఁ బరుండి నిర్యాపయెదను. (నడవఁబోయి తూలి) కాన్పు తవబడుచున్నవే-కన్నులుకూడ మిరుమిట్లు గొలుపు చున్నవి! అంతకింతిం వికారమును నధిక మగుచున్నది!- ఆదీపము వేయిదీపములుగా నగపడుచున్నదే! ఈవికారముతో వీధిగుమ్మముచుట్టును నెక్కిరాఁగలనా! - నాలుక సిమచ కట్టినది!-పాశమును పాఠములు పీయదు గదా! కక్క గారు గాగ్రమును లేరు- రంగిరాలేదు- ఇప్పు డేమిటి చేయుఁ దగినది? ఇట్టి నిశీధిసమయమున నెనఁగు పలుకుదురు! కటకటా! భక్త్యయోగము లేని భార్య బ్రతు కింతటిదే గదా! (ఆవేశ ముతో) ఓసి-మాయ యద్యరసమా! మావాలిటి శనిగ్రహమ వై-మాకట్టి యెడబాటును గలిగించితివే! పుట్టినవంశమా- పూజ్యమైనది; చదివించుచువా-నమగ్రమైనది; నడచిననడతా- నాడెమైనది;- అట్టి నా యనుంగుభర్తనే యిట్లు లభోగతిపాలు చేయుఁ గలిగిం నీచిక నెవ్వరిని నేమి చేయజాలవు! ఏనేరము నిపు లేకుండ జరిగినది! ఏహత్య నీవు లేకుండ సాగినది! ఏ సంస్థానము నీవు కాలు పెట్టకుండ నెగిరిపోయినది! కడగండ్లు నీ కొఱకు-కన్నములు నీకొఱకు; అప్రమాణములు నీకొఱకు, హత్యలునీకొఱకు; మోసములు నీకొఱకు, వేసములు నీకొఱకు, ప్రభువు నీదాసుఁడు, పరిచారకుడు; నీదాసుఁడు; పండితుఁడు నీదాసుఁడు పామరుఁడు నీదాసుఁడు;- నీ యధికార మెంత నిరంకుశ మైపోయినదే! ఓప్రభువులారా, ఓప్రజా ప్రతినిధులారా! ఓసంఘ సంస్కర్తలారా! ఓస్వరాజ్యవాదులారా! ఈమద్యరసమువల్ల - ఈ మహామారివల్ల - ఈ దుర్విషమువల్ల - ఈ దుష్టజాడ్యమువల్ల - ఈ యగ్నిద్రావకమువల్ల, ఈ హాలా హలమువల్ల - ఈక్షీడవల్ల, ఈపిశాచమువల్ల - ఎన్ని సంసారములేట

గలిసి పోవుచున్నవో యెన్నడేని గమనించితిరా? కాళ్లు పోయి
 కొనిపోయి, కన్నులు దించుకుపోయి, వడఁ కెడి యవయవము
 లతో; వంకరసోయిన పార్శ్వములతో; కుంగిన మూపులతో.
 కుళ్ళినశ్వాసములతో, మనసు చెడి, మతిపోయి - అన్నమో
 రామచంద్రాయని యెందఱల్లాడుచున్నారో యెన్నడైనపరికించి
 తిరా? ఎన్నికొంపలలో దరిగినదేవత తాండవమాడుచున్నదో -
 ఎందఱిభార్య లెంతలేసి బాములు పడుచున్నారో - ఎందఱిబిడ్డ
 లన్ననునకు మొగమువాచి యెంగిలియాకులు నాకుచున్నారో -
 ఏపాటియైన పరిశీలించితిరా? ఎందఱిమూలుగులలో, తండ్రిలు
 తాగిన మద్దవిషము మజ్జతో మిళితమై యెంతలేసిరోసముల
 కుఁ గారణమగుచున్నదో - ఎందఱిపాపిసి త్రాగుడువల్ల పడుచు
 తనముం - పండ్రి, యెండి, నూడి, ముగ్గి - యుకాలమృత్యు
 వున కాహారమగుచున్నారో యరసతిరా? ఏఁట నన్నేసికోట్లు
 త్రాగుడుక్రింద దగ్ధమగుచున్నవో - ఎన్నేసి నేరములు, ఎన్నేసి
 హత్యలుత్రాగుడువల్లఁ దటస్థము లగుచున్నవోపరిగిణించితిరా!
 ఏమి యన్యాయ మిది? ఎంత విరుద్ధమిది!...తల్లిభరతమాతా?
 తపోనిధులం గన్న నీ వీ త్రాగుబోతులనెట్లు కనుచుంటివమ్మా
 మానవిధులం గన్న నీ వీ మధుదాసుల నెట్లు కనుచుంటివమ్మా
 టర్కి యాజివులలో త్రాగుడే లే దట! - అమెరికాలో మద్య
 సార మమ్మినవానికిని, కొన్నవానికిని గూడ నాటేసినెలలు శిక్ష
 యట! - బల్గేరియాలో త్రాగినవానిని బహువుతో జతచేసి పట్టణ
 మంతయు నూరేగింతురట! త్రాగుడు భారకముగా నొప్పువారె
 తన్నివారణమునకై యిట్లు పాటుపడుచుండ - మద్యపానము
 మహాపాతకముగ నెంచు నీబిడ్డలెంత మందభాగ్యులై లే మమ్మా!
 పరమేశ్వరా-తండ్రి ప్రిభువులు పరార్థ కాములు - ప్రజాప్రతి
 నిధులుప్రసాదరాములు - సంఘసంస్కర్తలు సభా వాక్కురులు,
 స్వరాజ్యవాదులు సహాయదూరులు-అట్టివారివల్ల సీయంటురోగ
 ముహరించుట యసంభవము. మద్యవిక్రయమున మనుజులకు

విషము పోయుట యని యెఱుంగని మావర్తకులు బ్రాందిలో
 కొకేయిను: సారాయిలో నున్నైత్తచూడుము; కల్లులో కుంకుడు
 నురుగుఁ గలిపి-ప్రజల ప్రాణముల తీయు మా వర్తకులు - ఈ
 పాడువ్యాపారమును బరిత్యజింతు రనుట కల్ల! తమదారిద్ర్యము
 నకు త్రాగుడే కారణమని యెఱుంగని మా ప్రజలు - తమయా
 యువు త్రాగుడువల్లనే తరిగిపోవుచున్నదన యెఱుంగని మా
 ప్రజలు - దినమునకు -కోటిరూప్యములు దీని కింద దగ్ధమగు
 చున్నవని యెఱుంగని మా ప్రజలు- తమ దేశమున కిది గొప్ప
 తలవంపని యెఱుంగని మా ప్రజలు - ఈ పాపిష్టివ్యసనమును
 బహిష్కరింపఁ గలుగుట యసంగతము! నీకటాక్షము తప్ప
 యీ సీడ నిర్మూల మగుటకు దారిలేను! స్వరాజ్యము కొఱకు
 నిన్నర్థింపను - సాయుజ్యము కొఱకు నిచ్చు బ్రార్థింపను- మా
 దేశమున మన్యపానము లేకుండఁ జేసితివా - మాకు కోటి
 స్వరాజ్యములుఁ గోటి సాయుజ్యములుఁ బ్రసాదించినట్లు భావిం
 చెదను! (ఆయాసముతో) అమ్మమ్మా! హమ్మమ్మా! హా! హా!
 (మైకముతో) ఏమిటీ నే నిపు డన్నమాట! ఎక్కడికి చెవుమా
 నే నిపుడు వెళ్ళుచున్నది! నా యొంటినిండ నల్లులో, చీమలో
 ప్రాకుచున్నవి!....తలవెంటుక లెవరో పీకుచున్నారు. నాయొడ
 లెవరో రక్కుచున్నారు! అడుగో నా ప్రాణేశుడు! అమ్మమ్మా!-
 వచ్చినారా! ఆ! ఆ! ఆ! అంటుకుడు! (అని రెండడుగులుఁ
 వెనుకకు వేసి, అంతలో మంచము తగిలి, యట్టై దానిపై)
 గూలఁబడి) అయ్యా! నో రెండిపోవుచున్నది!...అబ్బా!
 చాహము! దాహము! హా! పరమేశ్వరా! (అని వెనుకకుఁ బడి
 పరమేశ్వరా! పా! పా!

తెర పడును.

ఇది నవమాంకము.

ద శ మ్రాం క మ్మ

మొ ద టి రింగ వం

ప్రదేశము:—పొలీసుస్టేషను

ఇనస్పెక్టరు - (అయాసముతో బ్రవేశించి) అబ్బా! యేమి
యవస్థ!—యేమి బ్రతుకు! పొలీసు నవ్వుకీకంటే - పొగచుట్టల
దుకాణము మంచిది! నిర్మలాంబను రక్షణాధరావుగా చేసి
యుందు రను నిశ్చయాభిప్రాయముతో దొరగా గాయనము
తోడనే యరెట్లు చేయించి- సాక్ష్యము సమకూర్చుమని నన్ను
నలిపివేయుచున్నాడు! సాక్ష్యమంతి చౌకగా దొరుకునా! విశ్వా
సరావుగారు వచ్చినఁ గొంతచిక్కు- విడవచ్చునని యున్నది.
ఇంతవఱకాయన రానే లేదు. ఇప్పుడేమిటి చేయఁదగినది?—
అని బల్లకడఁ గూర్చుండి, యేదో కాగితములు తీసిచూచును.)

విశ్వా—(ప్రవేశించి) విధివిధాన మొత్త వివేచిత మయినది!

సీ. పరిపూత చరితుఁడై పరఁగు నా పిటు మర్య
పానంబునకుఁ బాలు పడుటయేమి!
సతతంబు విబుధసంగతి నొప్పువాఁ డిటు
తులునలతోఁ జెల్లి సలుపు లేమి!
పెఱకాంత బెదుఁడైనఁ బెడ కేగువాఁ డిటు
వారకాంత గృహంబు నట్ట చేయి!
లోరంపు సిరులతోఁ దులదూగువాఁ డిటు
తలమించు ఋణములఁ దగులు లేమి!

అట్టి సంస్థానమును దేగ నమ్ము లేమి!

నిద్రపతిని జంపెనను ఘోర నిద్ర యేమి!

కాలి నొకశ్శత్రుతో జెటసాల యేమి!

కట్ట! యిది యెట్లు నిధిచేట్టు కాక యేమి! (పరికిమించును).

ఇన—(తలయెత్తి చూచి) ఇదిగో - యెప్పుడు వచ్చినారు! ఇప్పుడే

మీమాటయనుకొన్నాను! కూర్చుండు! ఇన్నాళ్లుచేసినారేమి?

విశ్వా—(కూర్చుండి) నిలుకడగా నేనొకచోట నిలువక పోవుటచే,

నీకు యుదయఃపవతసు మానారియుత్తరములు నాకందినవి

కావు. సంగతి తెలియఁగానే, నాపాటుకూడచేయకుండబయలు

చేరిరాతి పదిగంటల కింట్టికి వచ్చినాను.

ఇన—రాత్రియే వచ్చినారా? రాగానే నన్నెల కలిసికొన లేదు?

విశ్వా—ముందు గఘునాధరావుగారిలో ముచ్చటించువఱకు నీవ్యవ

హారమునందుఁ బ్రవేశించుట కిష్టము లేక—అనుబోదయముకా

గానే చెటసాలకు వెళ్లి, ఆయనతో మాటాడి-యిటువచ్చినాను.

ఇన—అలాగుననా? అట్లయిన నేదో విశేష ముండవలెను.

విశ్వా—ఆయన నిష్టోపి-అదియే విశేషము.

ఇన—అని మీ రెట్లు చెప్పఁ గలరు?

విశ్వా—అట్టి నృథవిశ్వాస మాయఁ నాకుఁ గలుగఁజేసినారు!

ఇన—మాటలచేతనా-నిదర్శనములచేతనా?

విశ్వా—మీ రేమి నిదర్శనములనుబట్టి యాయన నరెట్లు చేసినారు?

ఇన—ఆమె మరణమువలన లద్దీని బొందువాఁ డాయన. ఆయన

యిప్పు డర్థకాముఁడై యున్నాఁడు. అందువలన, నిది యాయన

పనియె యని యభిప్రాయపడవలసి వచ్చినది.

విశ్వా—ఆత్మహత్య చేసికొనఁ దలఁచినట్లయె స్వయముగా వ్రాసిన

యుత్తర మొకటి యామె శయ్యపై దొరికిన దటగా?

ఇన—దొరికినది, తమపై ననుమాపము కలుగకుండుటనై దానినిరఘు

నాథరావుగారే కల్పించినారని మాదొరగారియభిప్రాయము.

విశ్వా—మీ యభిప్రాయము?

ఇన—ఆమె సూత్రహాస్య చేసికొనియుండుననియే నానుభిప్రాయము.

విశ్వా—అట్లయిన మీయభిప్రాయముకూడ సరి యైనది కాదనియే నానుభిప్రాయము. అయిన నాయుత్తరమేదీ చూతము

ఇన—ఇదిగో—యిచ్చటనే యున్నది (అనియుత్తరము తీసి యిచ్చుచు)

విశ్వా—(విప్పిచూచి, యులికిపాటుతో) ఇదిగో! - యీశ్వరవిలాస మనఁగా నిది! ఈయుత్తరము నిర్మలాంబ వ్రాసినది కాదనియే కాక-యెవరు వ్రాసినదో కూడఁ దెలిసిపోయినది!

ఇన—(అత్యముగ) ఏమిటి!-ఎవరు- ఎవరావ్రాసినవారు!

విశ్వా—ఇంకెవరు-కస్తూరి! దాని యుత్తరములు 'నాకడ తక్కిం దున్నవి. సంగతులుకూడఁ జదివి చూతము- "నాభర్తవేశ్యా లోలుడై నన్నుచిడిచిపెట్టుటచేత, నాడివితముపై నసంహ్యము పుట్టి, ఆస్మిహాత్య చేసికొనుటకు సంకల్పించితిని. నాచావు నకు నేనే భాద్యురాలను-నిర్మల" (అని వ్రాసి) చిత్తగించి నారా?-"అసహ్యము" అనుటకు- "అసంహ్యము" అనియు "సంకల్పించితిని"ననుటకు-"సంకల్పించితి" ననియు- "భాద్యురాల" ననుటకు- "భాద్యురాల"ననియు - నిర్మలాంబనిద్దురలోఁ గూడ వ్రాయదు కాఁబట్టి యిది కస్తూరి వ్రాసినదే యని నేను గట్టిగాఁ జెప్పగలను.

ఇన—ఉద్దేశము?

విశ్వా—ఉద్దేశమునకు మన మూహ లవసరము లేదు. నిర్మలాంబ కఠచేత నిమ్మపండుఁ జూపి, సగమాస్తియైన వ్రాయించుకొని రమ్మని శర్మయుఁ గస్తూరియు శతవిధముల పోలినట్లును-తాము నిరాకరించినట్లును-రఘునాథరావుగారు చెప్పుచున్నారు.

ఇన—నరే, నరే-సంగతి యిప్పుడు బోధపడినది! ఆమెను గడతేల్చి నచో, ఆస్తి యంతయు రఘునాథరావుగారి పరమగుననియు, అప్పుడు దామిట్టై యంకించుకొనవచ్చు ననియు నుద్దేశించుకొని

పోలీనువారిని పొరపెట్టుటకై యాయుత్తరమును గల్పించి-యీ పనిచేసి యుందురు. ఆఫలమునందుఁ గానవచ్చిన యడుగుల గుర్తులనుబట్టి, యాయుంటఁ బురుషుఁ డెవ్వఁడో ప్రవేశించినట్లు కూడ నున్నవడుచున్నది. అందునల్ల నాప్రవేశించినవాడు శరత్ కావలెను అయితే. ఆతఁ డంత సాహసము సేయఁగలడా!

విశ్వా—ఆనంగతి యాలోచింతము. అయింట దొరకిన వేమేమిటి?

ఇన—ఒక కాళీ విపపుసీసా, యొకబ్రాదిసీసా, యొక యుత్తరీయము

విశ్వా—ఆ యుత్తరీయ మేదీ?

ఇన—గుర్తు పట్టించు నిమిత్తము చాకలిగూడెమునకుఁ బంపినాను అడుగో-ఆతఁడును వచ్చినాఁడు ఏమి జగ్గప్ప! యేమైన తేలినదా?

జగ్గ—(ప్రవేశించి విశ్వానరావుచు చూచి వెనుకకు తగ్గును.)

ఇన—సందేహ మక్కఱలేదు. చెప్పవచ్చును. ఎవరైన గుర్తించినారా!

జగ్గ—వీరిచాకలి చూచి మా పంతులుగారిదని చెప్పాడండీ.

విశ్వా—మా చాకలి నాదని చెప్పినాఁడా!— ఏ దా యుత్తరీయము?

జగ్గ—(చంకలో మడత తీసి బల్లపై నుంచును.)

విశ్వా—(విప్పిచూచి) హాయి! హాయి! దొరకిపోయినాఁడు దొంగ!

ఇన—(జగ్గప్పతో) సరే వెళ్ళుము. (ఆతఁడు పోగానే) ఎవఁ డెవఁడు?

విశ్వా—ఇంకెవఁడు!—మీ యింటిచుట్టమే! రంగడు! వీనిభార్య మొన్నటివరకును మాయంటఁ బరిచారికగా నుండెడిది. దాని యెడ నాకుఁగల నమ్మకమునుబట్టియీమధ్య దానిని నిర్మలాంబ కడ నుంచినాను. ఆరాత్రి యది పడుకొనుటకు వెళ్ళలే దని తెలిసి- కారణ మేమని యడుగ- తమ్మవరములో నున్న తన తల్లికి బ్రాణముమీఁదికివచ్చినట్లు చెప్పఁగా, తానా రాత్రి యచటికి వెళ్ళినట్లును-తల్లిసుఖముగానే యున్నందున మఱునాఁ డేవచ్చివేసినట్లును జెప్పినది. దానికా కల్లవార్త చెప్పినవా డెవఁడో తట్టినదా?— రంగడు!

ఇన—అలాగుననా? అయితే-యుత్తరీయమునంగతి వేమేమిటి?

విశ్వా—అన్నట్లు సంగతి చెప్ప లేదు ఈ యుద్ధరేయము నాడే.
 ఈ పాపిష్టుఁ డొకనాఁడు వచ్చి ప్రాకులాఁడనేనే యిచ్చిరాను
 ఇన—అట్లయిన నీక' సంఘా మక్కరలేదు అతఁడే హంతకుడు.
 వాఁడు శర్మ పెంటదిరుగాడునుండగావంపలసారులుచూచినాను.
 అదిగాక—యూయింటఁ బ్రేనేసింది సవాని యడుగులుగుర్తులునోటు
 చేసినాము. రంగని గుర్తులు మాయొద్ద నిదివరకే యున్నవి.
 రెంటిని బోల్చి చూచినసంగతి క్షణములోఁ జేలఁగలదు. శర్మ
 నానిని చంధించి యుండును. శర్మపై నిండులకు సాక్ష్యముసంపా
 దింపవలెను. అన్నట్లుక సంగతి చెప్పలేదు— విషపుసీసాఁడ
 “స్మిత్ అండ్ కో, మెడ్రాసు” అని యుండుటచేఁ బ్రత్యేక
 మొకనిని వారికడకుబంపినాడు. అతఁడిపూట తప్పకరావలెను.

విశ్వా—చాల చక్కనిపని చేసినాడు ఎప్పుడు మీ వాఁలుదా?

ఇన—ఎప్పుడోనా? లేచి! ఈ పూట మీరు రాకపోయినచో— రంగని
 పిడుగు రఘునాథరావుగాఁని గొట్టుకొని పోవలసినదే!

విశ్వా—సాక్ష్యమేదీ?

ఇన—పోలీసువారికి సాక్ష్యలోపమును— పోలీరమ్మకు నై వేద్యలోపము
 నా? అన్నట్లు, పాప—మాయన యెల్లున్నారో చెప్పలేదు.

విశ్వా—చెప్పట కేమున్నది! ఈపడునైదు దినములలోఁ బడునై
 దేండ్ల మూర్చక లిగినది! వెనుకటి వ్యవసము లన్నియు వేళ్ళతోఁ
 గూడ హరించినవి! భార్యకొఱ కాయన పడుచున్న పరితాపము
 చూచిన పాపాణములుకూడ నీరగును. ముందుసంగతియేమిటి?

ఇన—చెప్పనా? ఈపూట శర్మను, కస్తూరిని, రంగని అరెస్టు చేసె
 దము. ఈరాత్రి మాముడుపులు మేము వడుకుకొనెదము—కొత్త
 చార్జీషీటుతో రేపు కోర్టులో నిలిపెదము.

విశ్వా—అట్లయిన, నే నింటి కేగి భోజనముచేసి అటగంటలో వచ్చెద.
 (అని లేచుచుండగాఁ దెర పడును.)

రెండవ రంగము

ప్రవేశము:—మేజస్ట్రేటు క చేరి.

ప్రవేశము:—ధర్మశీలమున మేజస్ట్రేటు—ఎదుట నొకప్రక్క కుర్చీలో
పొసేయబడిన—రెండవవంతు, పంతులు, (రఘునాథరావుగారి పక్షము)
నాయుడు, (కస్తూరి శర్మల బానిసరు) విశ్వనాథ—వెంకటేశము
మారయిన బోసులో—రఘునాథరావుగారు శర్మ, కస్తూరి, రంగడు.

మేజ—ఆలో రైట్! ఇక మీయూగ్యుమెంటు కాసీయవచ్చును.

సీ—(లేచి) సీత్లం, సీత్లం, ఈ కేసులో నేను నిండా శప్పేదే విద్వా.
ముద్గాయిని మేల యెవిడెన్ను పూరాగా పూవైవుండే సమా
చారం కోర్టువారికిదా తట్టే వుండవలా. వున్న క్రైమ్ నడచిన
సోల్టో చిక్కినసీనా మేల “ప్రెస్సిక్ ఆసిడు పాయిజన్ స్మిత్
అండ్ కో, మెడాన్” అని వుండింది. ఆయన్ను చచ్చుకునింది
ప్రెస్సిక్ ఆసిడ్ మూలంగాదానాని, యెగ్జామిన్ చేసిన డాక్టరు
సర్టిఫై చేసివుండే. స్మిత్ అండ్ కో యేజెంటు - శకండు ము
ద్దాయి శర్మ-ప్రెస్సిక్ ఆసిడ్ పంపేదిగా తమరికి లెటర్ రాశిందీ
తమురు పోస్టుగుండా దాన్ని డిశ్చార్జి చేసిందే—చెప్పిందీ కాక
శర్మలెటరు, వారి డిశ్చార్జి బుక్కు కోర్టులోదాఖల్ చేసిదా
వుండే. శర్మ రైటింగుతో కంపేర్ పెడితే—ఆలెటర్ శర్మ రా
శిందిగాదానా నిచ్చితం పడింది. ఆయాసిడు పార్సల్ శర్మవా
డుగా యెత్తుకొనింది. పోస్టుయూన్ సాచ్చెంవల్ల పూవుకాప
డింది. ఇందుల్నిపట్టి, ఆయన్ను చచ్చుకొనింది ప్రెస్సిక్ ఆసిడు
పల్లనీ. దాన్ని రప్పించింది శర్మవా డనీ స్టేషన్ గా తెలి
శయింది. క్రైమ్ నడచినసోల్టో కానవచ్చిన క్లాత్ - రంగడు
వాడి దని విశ్వాసరావువారి యెవిడెన్నువల్ల పూ వయింది.
అదినం రాలి టూవోక్లెకు యాళ; రంగడువాడు, దీ సేమ్
ప్రైట్ గుండా, వైమేల బట్ట లేందీ, బట్టిగా పూడుస్తూన్నసమా
చారం తాను సవాల్ సేసిన సమాచారం—బీటు కానిస్టేబుల్
ఫోర్ హండెడు ఫార్టీ సెవెన్ సాచ్చెం సోల్టో. క్రైమ్ నడచిన

సోల్లో కావచ్చినవోళ్ళి, రంగడువాడివిగా, విశ్వాసరావువాళ్ళి
 వొల్లరుజువ్ పడింది. ఆసోల్లో కానపడ్డ ఫూట్ మార్కులు
 రంగడు వాడివిగాదానా రుజువ్ పెట్టాం. రంగడువాడు సెవెన్
 టైముస్ ఫయిన్సు- ఫయిన్ టైముస్ రిగరే యింప్రిజెక్ మెం
 టూ- అనబగించిన వోల్లెలు ఫెంసర్ దాఅయి వుండాడు. శర్మ
 వాడికి రంగడు వాడికి సేనా దోస్తీ వుండేదిగా - తీహంజ్గిడు
 ట్టెంటీ టూ సెప్పి అయింది. ఇంచుల్నిప్పి, ఆయను కు పాయి
 జె అప్లెచేసిన వాడు రంగడుగా అయి వుండిందీ-వాణ్ణి అన్న
 యింటు చేసింది శర్మవాడుదా అయివుండిందీ కోర్టునా రవశ్యం
 నమ్మి తీరవలూ. అదీ వుణ్ణి ఆయమ్మ మంచమేల చిక్కిన తెటరు
 కస్తూరి రాశిందిగా, విశ్వాసరావువారు దాఖల్ పెట్టిన తెటర్లు
 వల్ల పూవు కాపండిది. కస్తూరి రగునాతరావుగారు పెట్టు
 కున్న లంబై వుండింది. రగునాతరావుగారు సొత్తంతా సెలవు
 సేసుకొని, దుడ్డుకోసంనిండాసంకటం అనబగిస్తుండాడు. ఆయన్ను
 చచ్చుకునిందే ఆయనకు పాళి. ఆయనకు వాళెయిందే వీరికి
 వాళి. అందుల్నిప్పి రగునాతరావు వారిమేలపై రెట్టయెవిడెన్ను
 లేకుండా పోయి గొనాటికి-యాకానస్పర్శిలో ఆయన కూడా
 చేరివుండేదిదానా తలచి తీరవాలూ. కాపట్టి, ముద్దాయిల్ని
 కమిట్ సేసేదానిగ్గా- కోర్టువార్షి నిండా కోరి పారిదించుకుం
 టుండాం- (కూర్చుండును)

మేజి- (ప్రమో వాసికొని) పంతులుగారు! మీరు?

పంతు- (లేచి) అయ్యా! మా ముద్దాయి రఘునాథరావుగారి
 మీద సాక్ష్య మేమియు లేనట్లున్నవోని పాసిక్యూటరుగారు
 నాకేమియు బనిలేకుండ జేసినారు. అయిన, నాక రెండు
 విషయములలో నాయన కొంచెము పొరపడినారు. ఈకుట్రలో
 మాముద్దాయిగారు చేరియున్నారనుట కించుకయు నవకాశము
 లేదు. కాలకర్మవశమున గస్తూరి సంబధము కలిగినను-భార్య
 యెడ నాయన ప్రతికూలబుద్ధి కలవారు కారు. ఆయనకు ధన

మనసర మైచచో నామె నడిగియే తీసికొనఁగలరు. ఆయనయడిగినజో నామె యడ్లు చెప్పననియుఁ గాదు. లోఁగడ నొకసారి యామె తనయొద్దనున్న మూడు వేలరూపాయలనాయనయడుగ కుండగనే యిచ్చినట్లు విశ్వాసరావుగారు చెప్పియున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో, నట్టి యిల్లాలి నాయచచంపించినారనుట కంటెనసంగత మింకొకటి యుండదు! ఆమెతండ్రిగారివల్ల నామెకు వచ్చిన యాస్తి నెట్లయిన వ్రాయించుకొని రావలసిన దని శర్మయుఁ, గస్తూరియు రఘునాథరావుగారిని నర్వవిధముల వేధించినట్లును ఆయన నిరాకరించినట్లును విశ్వాసరావుగారి సాక్ష్యమువల్ల విస్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. ఆయనద్వారా తమమాటసాగ కపోవుటచే—నామెను గడితెచ్చినచో నయ్యాస్తి కాయనహక్కుదారు లగుదు రనియు, నప్పుడు దా మాపోశనము పట్టవచ్చు ననియునూహించి, శర్మయుఁగస్తూరియుఁ గలిసి, సాహసికుఁడైన రంగనిచే నీహత్య జరిపించినట్లు స్పష్టపడు చున్నది. కాబట్టి, ఘనతనహించిన కోర్టువారు, దోషగ్రహితులైన మా ముద్దాయి గారిని తోడనే విడుదల చేయగోరుచున్నాను. (కూర్చుండును.)

మేజి—(ఏమో వా)సికొనును)

వెంక—(మెల్లగా) బారిష్టరు బానయ్యగారూ! ఫీజుకొనం ఆలోచించక బింకంగా పని చెయ్యాలి సువండి! పాతస్నేహం పరాకు పడ్తోద్దని మా యక్కయ్య మీతో మరీమరీ చెప్పమంది.

నాయ—(మెల్లగా) సాక్షుల నెల్లా సాగదీశానో చూచావా? ఆర్గ్యు మెంటులో మేజిస్ట్రేటుగారి నెల్లా హడలగొట్టేస్తానో చూడు! ఒకవేళ కమిట్ చేస్తాడనుకో - సెషన్సుకోర్టులో త.నాలమీద విడిపిస్తాను! అక్కడా కాకపోతే అఫీసులో అరసిమిషం పని!

మేజి—ఏమి నాయండుగారు ! మీ రేమి చెప్పెదరు?

నాయ—(లేచి) అయ్యా ! ప్రాసిక్యూటరుగారూ, పంతులుగారూ చెప్పినదానిలో పాయింటు నిల్లండి. సాక్షులు చెప్పినమాటల్లో సంబంధం సైఫరండి. పోలీసువారు మొదట మొదటి ముద్దాయినిమాత్రమే అరెస్టు చేశారు. మిగతవాని అక్రమంగానిన్న సాయంకాలం చేశారు. ఇది క్రిమినల్ ప్రొసీజరుకు కేవలం విరుద్ధం. (బల్ల గ్రుద్దుచు) ఈ వొక్కపాయింటుమీదనే యీ కేసు త్రోసివెయ్యబడవలసి వుంది. స్మిత్ అండ్ కోవాతి యేజంటు దాఖలుచేసిన ప్రత్యేక శర్మగారు వ్రాసిందికాదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను. శర్మగారి దస్తూరికిన్ని దానికిన్నీ సంబంధమే లేదు. అందువల్ల— ఆ ప్రత్యేక ఆయన సేరుపెట్టియితస్తు వ్రాసిందిగా ఆవశ్యం నమ్మవలసివుంది. అదిగాక శర్మగారు ఎఫ్. ఎమ్ షి. ప్లా సయినవారు అటువంటివా రిటువంటి పనికి అంగీకరిస్తారనడం అన్యాయం! నిర్మలాంబ మంసంమీద దొరకిన తెటరు కస్తూరి వ్రాసిం దనడానికి కారణా లేమీ లేవు. దాన్నికస్తూరి వ్రాస్తుండగా చూచినసాక్ష్యం లేదు. కస్తూరి యుత్తరా అని విశ్వాసరావుగారు దాఖలుచేసిన కాగితా లన్నీ కల్పితాలు. పోలీసువారువిశ్వాసరావుగారుకలిసి యీ ఫిల్డర్ చేసి వుంటారు.

ప్రాసి—(లేచి) ఐ రి క్వెస్టు దీ కోర్టు టూ నోట్ దట్ వర్డింగ్!

నాయ—ఓ—నేను ముద్దాయిల స్టేడర్ని—నాయిష్టంవచ్చినట్లు మాట్లాడడానికి నాకు కావలసినంత అధికారంవుంది. కావలినైతేకలక్కట్టాట్యంటి సెవెన్ చూచుకోండి!

మేజి—గో ఆ ! గో ఆ ! డోస్టు వేస్టు మై టయిమ్ !

నాయ—చిత్తం—చిత్తం. కస్తూరి చక్కదనంలోనూ పంగీతంలోనూ కూడా చాలాపేరుబడ్డ మనిషి. అది గన్లకట్టిం దంటే అన్నవోరాలు మానేసి కూర్చుంటారు, కొమ్ములుతిరిగినవారంతాదాని కొంపచుట్టూ తిరగడం నేను వ్యయంగా యెరుగుచును. దానికి

ధనమే కావలిస్తే కొంపలూగోభూ తేగనమ్మి తెచ్చియిచ్చేవారు కోటిచుంది వున్నాడు. ఈయన స్తికోసం దానికింతపని చెయ్యవలసిన యవసరం యేమీలేదు. ఇక సాక్షులసంగతి చూతాం. ఈ కేసులో అట్టెండైన సాక్షులు ఆరుగురు. స్క్రిప్ అండుకోవారి యేజంటు సాక్ష్యం చిల్లిగవ్వకుకొరగాదు. పోష్టు జవాను శర్మ గారి కాపార్మిలు ఏడేటున డిలివరు చేసింది చెప్పలేకపోయాడు. పార్మిలుమీద స్క్రిప్ అండుకో వారిపేరున్న దంటాడు. ఆపేరు తానెందుకు చదినాడో - డేటు మరిచిపోయిన వాడాపేరెందుకు మరిచిపోలేదో కోర్టువాను ఆలోచించవలసి వుంటుంది. ఆపార్మిలులో వున్నది ప్రెస్సిక్ ఆసిడ్లని అసలే చెప్పలేక పోయాడు. కాబట్టి, యీసాక్షునికి గడ్డిపరక చాటి విలువలేదు. రంగీ, తన మొగుడు తనకు ఫాల్సు యిస్సక్ మేషన్ చెప్పి తన్ను నిర్మలాంబ గారియింట పంపివడానికి వెళ్ళకుండా చేసినట్లు చెప్పింది. ఇది కేనలంవిరుద్ధం. నిజంగా మొగుడల్లా చెప్పినా నిశ్చయంగా కోర్టు వారియెదుట యేవెల్లామూ ఆనంగతి వప్పుకోదు. కాబట్టి, యిది కల్పన సాక్ష్యమన్నమాటన్నవ్వు. ఇక్కడికిముగ్గురైనారు. కడమ ముగ్గుగ్లో ఇద్దగువోలీసు జవానులు. వోలీసువారి సాక్ష్యానికెంత విలువ యిస్సాలో కోర్టువారికి విశదమయ్యే వుండును. రాత్రి రెండు గంటలవేళ రంగణి చూచా నంటాడు! రాత్రి రెండు గంటలవరకూ బీటులో మేలుకున్న కానిస్టేబిలును నేనిదివరకు చూడ లేదు! ఆరాత్రి రంగడు కట్టుకున్నది తెల్లపంచని రంగీ చెప్పింది యెట్లు సంచంటాడు కానిస్టేబిలు, కాబట్టి వీళ్ళసాక్ష్యం కంగాలీసాక్ష్యం అని చెప్పక తప్పదు. ఇకవిశ్వాసరావుగానున్నారు. ఈనాటకాని కీయనేనాయకుడు. ఇదేకోర్టువారు ముఖ్యంగా వినవలసిన సంగతి. ఈయన కస్తూరిని కామించినందులకై రఘునాథరావుగా రీయన్ని డిస్మిస్ చేసి ఆవువ్యోగం శర్మగారి కిచ్చారు. ఈకారణంచేత కస్తూరిమీదా, శర్మమీద కార్యణ్యం వహించి, కసి తీర్చుకొనేనిమిత్తం-శర్మగారి పేరుతో స్క్రిప్ అండు

కో వారి కుత్తరం వ్రాసి, ప్రెస్సిక్ ఆసిక్ తెప్పించి, పోస్టుజవాన్ని కట్టిశర్మగారికి తెలియకుండా తనకు డిలీవరీచేయించుకుని, దాన్ని ప్రయోగించడానికిరంగస్థలి యేర్పాటుచేసి, తనమీద అనుమానం తగలకుండా పోయేనిమిత్తం పొరుగుూ స చక్కాబోయి, పనిజరిగి నట్టు తెలిసినతరువాత పరస్పరంగా మొన్నరాత్రి చక్కానచ్చి నిన్న పోలీసువారిని కట్టి నిష్కారణంగా కస్తూర్ని, శర్మగారిని అరెస్టు చేయించారు. రంగడికి తాము కండువా యిచ్చిసట్టూ, రంగి తమయింట్లో చాలాకాలం పనిచేసినట్టూ ఆయనే వప్పు కున్నాడు. అందువల్ల నే ఆయిద్దర్ని, యీవ్యవహారంలో యిట్టేవని ముట్లుగా చేసికోగలిగారు. ఆయింట్లో దొరికినవస్తువులమున్నూ దాన్ని పూవు చేయడంకోసం దాఖలుచేసిన యితర వస్తువు లున్నూ, ఆయన సృష్టించినవే. కాబట్టి, కోస్టువారీసంగతులన్నీ గమనించి, మాముద్దాయీ లిద్దర్ని విడుదలచేయించుటకున్నూ విశ్వాసరావుగారిపై తగుచర్య జరిపించుటకున్నుకోరుతున్నాను.

మేజి—రఘునాథరావుగారు! మీరు నేరము చేసారా?—పలుక రేమి? మిమ్ములనే!—మీరు నేరము చేసినారా?

రఘు—(పిచ్చివానివలె) నేనా? నేరఘా!—యేమి నేరము చెప్పమా!— ఆ! అర్థమైనది! అయ్యా! నే నేపాపము నెఱుంగను!

మేజి—(వ్రాసికొని) శర్మగారు! మీరో?

శర్మ—అయ్యా! నేను చెప్పడలచినది సెవన్నులోఁజెప్పకొనెదను.

మేజి—ఆల్ రైట్! (కస్తూరివంకఁ జూచి) నీవో?

కస్తూ—అయ్యా! సత్యము చెప్పినచో మహాప్రభువులు మన్నించి, సాక్షిక్రిందఁదీసికొందురని పోలీసువారు చాలామూరముచెప్పినం దున యదార్థము మనవిచేసికొన్నాను. ఆయిత్తరము నేను వ్రాసినదే. అందుది వ్రాసినఁ గాని, యాడుది వ్రాసినట్లుండదని శర్మగారు నన్ను చాల బలవంతపెట్టి వ్రాయించినారు.

మేజి—(వ్రాసి, రంగనివంకఁ జూచి) ఏమిరా - నీ వెమి చెప్పినవు?

శంక—బాబయ్య! నాకొంప తీసినోడూ యీసెర్మబాజేసండి!
 ఆవుల్లరం తిలకింద పెజితే, అనుమానం యెనరిమిద తగల్గని
 సెప్పిరికి. ఆనూట సన్నికొండాందలకోసం ఆనపడి-ఆతాగిన
 విష్ణుల్లో ఆయమ్మను పున్నెంకట్టుకున్నానండి! బాబుగార్నిపట్టా
 కున్నాకాణ్ణించీ, నాలంతటనేనేఆజరై నడిచిందంతాచెప్పెయ్యా
 లనుకుంటూంటే- పాపం దానంతటదే బద్దలయింది!

మేనే—(ఏమో నాని) మొదటిముద్దాయి నిర్లోపిగాఁ దోచినందున
 పిడుదల చేయుచు-కడమమ్మగ్గాయలనుకన్నుట్టో చేయడమైనది.
 [విశ్వాసరావు చటాలున రఘునాథరావుగారిని కౌగిలించుకొని
 యీవలికిఁ దీసికొనిరాగా - వారి వెనుకఁ దెరపడును.]

రఘు—మామగారు! నా యపచారము లన్నియు మన్నించి, సన్నీ
 విఘ్నముండి రక్షించినందులకు మీ కనేకవందనములు! కాని,
 యీగండముకడచినందులకు నాకావంతయుసంతోషము లేదు.
 ఏ మందురా?

చ. కలగోత్రములు మాపుకొని రేపవలు మద్య
 పాన మొనర్చిన పాపఫలము
 ఎగ్గు సిగ్గులు వీడి యేవేళ వెలయాలి
 వంచను బడియున్న పాపఫలము
 అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడిన నిజధర్మ
 పత్ని నేడ్చించిన పాపఫలము
 హరదృష్టి యుడిగి దుష్టులతో సహా
 వాస మొనర్చిన పాపఫలము
 అన్నెముం బున్నెము నెఱుంగనట్టి మిఘ్ముఁ
 బరుష వచనంబు లాడిన పాపఫలము
 నేడు గాకున్న, మఱియొక నాడయినను
 వడ్డితోఁగూడ ననుభవింపంగ వలదే!

విశ్వా—బాబు! కడచినదానిని మఱచి కర్తవ్య మాలోచింపుడు.

రఘు— ఆలోచన కేమున్నది. అమెరూప్తియు, నాజీవితమునుగూడ
మద్యపాననివారణమునకై వినియోగించి - పరలోకమునందైన
నామె యాత్మకు పరిపూర్ణ శాంతి కలుగజేసెద.

విశ్వా— అట్లయిన, నాజీవితముకూడ నా యుద్యమమునందే కళహై
ఈపూటకు మంగళాశాసనము శావించి, యింటి కేగుదును.

సీ. దేశంబు నానాట నాశంబుఁ గావించు

మద్యపానము రూపు మాయఁ గాక!

పేదసాచల నెల్లఁ బీల్చి పిప్పి యొనర్చు

కల్లంగడులు నేలఁ గలియుఁ గాక!

సంసారులను ముప్పి సన్యాసులం జేయు

రమ్ముకొట్లను నుమ్ము రాలుఁ గాక!

సంస్థానములను శ్రీశానంబులం జేయు

బ్రాందిపావులు నూలఁ బడెడుఁ గాక!

విధిగ నేచేట నీపాడువిషపు నీళ్ళ

కొఱకు వ్యయ మగు కోటానుకొట్లు, దేశ

మునకు దక్కి దరిదులి ముడుకకూడు

ముడుక గుడ్డలనేని పొందుదురుగాక!

శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదిత మహాకవిబీసదాంక

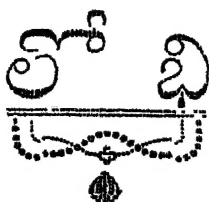
భారద్వాజ గోత్రాగ్లావ శశాంక, కవిఘంటా కలాప హస్త

కాశ్యకూర్యన్వయ ప్రశస్త, బంగారు రాజ కవిరాజ

తనూజ, నారాయణరాయామాత్యబిడౌజ

ప్రణీతంబగు మధుసేవా ప్రకరణము

సంపూర్ణము.

గౌరవకర్త :

కీర్తిశేషులైన మహాకవి

శ్రీ పానుగంటి విజయ రాఘవరావుగారు

సకల గుణాభిరాముడు గాభి - వడ్డీలకోసు వేదవాక్యాలు సంపద
కోసు సంఘసుస్కారాలు, - అసలీ ఘాయదాల వసూలుకోసు ఆప్త
వాక్యాలు, - కవికం కోసు శుభకచేష్టలు, వృద్ధవివాహాలంటే ఊబలాటం -
స్త్రీవిద్యంటే చీదరింపూ, వేదవాక్యంపే బెదరింపూ, కన్న కోడుకంటే
కొటకొటలు, కన్న బిడ్డలంటే కంటగిర్రు, ఆశ్రితులంటే యేవగిచ్చూ,
నాకర్చని బెదరింపూ, అందరిమీదా అనుమానాస్త్రాలు, అతి తెలివి రేటలు,
అభియోగాలు అన్నీమూర్తిధనింపిచ్చు నాటకం లాభి, పోకేళాలంటే
అతని కంటికి చవట పీనుగులు, సనాతన ధర్మం బుద్ధికి చవిటిశేల, కరుణరసం
అతనికి కంటికిలికం, విభరణగుణం అతనికి ప్రియల విరోధి, అనుమానం అతని
సామ్యు, అబద్ధాలు అతని ఆత్మ, అసత్య ప్రమాణాలు అతని పంచప్రాణాలు,
ఖర్చు అతనికి కంఠపాకం విద్య అతనికి ఊరితొడు, లోకం తన కుపకారం
చెయ్యాలి, తను లోకానికి అపకారం చెయ్యాలి, అందుకే అతడు ఆప
తరించాడు.

అద్భుత సంఘటనలతో, ఆదర్శపన్న వేళాల్లో ఆకంద రసాన్ని ఒలి
కించే సంభాషణలతో, చక్కని శృంగారక భాషలో వాయబడిన సాంఘిక
నాటకం, నాటకపద్ధతులకి నీసిమా చిత్రనిర్మాణానికి అనుగుణ్యమైన
నాటకరూపం. లాభి ప్రయత్నాలు ఫలప్రదమాతాయో, తారుమారాతాయో,
ఒకవర్తికొని వెంటనే చదవండి. పానుగంటివారి రచనా సమరత, ఈ నాట
కంలో కూడా ప్రతిగించింది. కొలిది ప్రతులు మాత్రమే ఉన్నాయి.

వెల 1—8—0

మా స్వంత నాటక ప్రచురణలు

నాటకరాజములు

ముర్తరాజు సుబ్బారావుగారి

ద్రౌపది పస్త్రాపహరణము	... 1-8-0
శ్రీకృష్ణ తులాధారము	... 1-8-0
రిబ తిక్కన	... 1-0-0
రచదేవయాని	... 1-0-0
మూర్కండేయ	... 1-0-0

సోమరాజు రాఘవాచార్యగారి

రంగూన్ రౌడి (పతి భక్తి)	... 1-8-0
సతీ సక్కుబాయి	... 1-8-0
గంగాపతరణము	... 1-8-0
ధరణికోట (రెడ్ల ప్రతాపము)	... 1-8-0
భీష్మ బ్రహ్మచారి	... 1-4-0
సతీఅనసూయ	... 1-4-0
కాలకేతనము	... 1-4-0
బలిబంధనము చం॥ కే॥	... 1-4-0

వలయువారిట్లు వ్రాయవలెను:

కురుకూరి సుబ్బారావు సన్,

ప్రొఫ్రయిటరు:

స ర స్వ తీ బు క్ డి పో * బె జ వా డ.

